

ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಏಪ್ರಿಲ್ 25ರಂದು ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೇ ನೇರವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದರು;

ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರ,

ನಿಮ್ಮ 'ಹೋಂರೂಲ್' ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದಿದೆ. 'ಸವಿನಯ ಕಾನೂನು ಭಂಗ' (ಸಿವಿಲ್ ಡಿಸೊಬಿಡಿಯನ್ಸ್) ಕುರಿತ ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ. ಹಾಗೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಡೋಕ್ ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೂ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಓದಿದೆ. ಇದರೊಡನೆಯ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ರ ನನಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಓದಿ ಆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಆರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನು ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿರುವ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈಗ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವೆ.

ಇತೀ ನಿಮ್ಮ ಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ಸೋದರ

ಎಲ್. ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್

ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್(ಗಾಂಧಿಯ ಯಹೂದ್ಯ ಮಿತ್ರ) ಖರೀದಿಸಿದ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಆಶ್ರಮವೆಂದು ಹೆಸರಿಡಲು ಈ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರದ ಮೂಲಕ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ನಡುವೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಪ್ತ ಸಂಬಂಧವೂ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತೆನ್ನಬಹುದು. ಅವರು ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸಗಳು ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಗಸ್ಟ್ 15ರಂದು ಟಾಲ್‌ಟಾಯ್ ಅವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್‌ರ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್‌ರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಲವು ಹಳೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 6ರಂದು ತಮ್ಮ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದರು: 'ಟಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ 'ಸವಿನಯ ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಕಾಲೋನಿ'ಯಿಂದ ಹರ್ಷದಾಯಕ ಸುದ್ದಿಯೊಂದು ಬಂದಿದೆ.' ನಂತರದಲ್ಲೇ ಅವರು ಅಂದರೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 7ರಂದು ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ದೀರ್ಘಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ರಷ್ಯನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಕಳಿಸುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯ ಚೆಕೋಫ್‌ಗೆ ನೀಡಿದರು. ಅವರು ಅದನ್ನು -ಅವರೇ ಜೊತೆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ತಮ್ಮ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾನದ ಮಿತಿಗಳಲ್ಲೇ ಅನುವಾದಿಸಿ-ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಮಿತ್ರರಿಗೆ

ಗಾಂಧಿ ಕಥನ

ಡಿ.ಎಸ್. ನಾಗಭೂಷಣ

ಡಿ.ಎಸ್. ನಾಗಭೂಷಣ ಅವರು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ 'ಗಾಂಧಿ ಕಥನ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿನ ಆಯ್ದು ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗಾಂಧಿ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ನಾಗರಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದ ಅಂತಿಮ ಘಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು.

ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಗಾಂಧಿ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್‌ರೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ದ. ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ವಾಪಸಾದ ನಂತರವೂ ಮುಂದುವರೆಸಿದ್ದರು. 1910ರ ಏಪ್ರಿಲ್ 5ರಂದು ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಹಿಂದ್‌ಸ್ವರಾಜ್'ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದ 'ಹೋಂರೂಲ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ' ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್‌ಗೆ ಕಳಿಸಿ ತಾವು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಮೂಲ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಏಪ್ರಿಲ್ 19ರಂದು ತಮ್ಮ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ: 'ಇಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಇಬ್ಬರು ಒರಟೋರಟಾದ ಜಪಾನೀಯರು ಬಂದು ಐರೋಪ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉನ್ನಾದಿತರಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂವೊಬ್ಬರಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ ಐರೋಪ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅದರ ಅಪೂರ್ಣತೆಗಳನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ'. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ: 'ನಾಗರಿಕತೆ ಕುರಿತ ಗಾಂಧಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಿದೆ. ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ.' ಮತ್ತೆ ಅದರ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಹೀಗೆ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ: 'ಗಾಂಧಿ ಕುರಿತ (ಡೋಕ್ ಬರೆದಿರುವ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ) ಪುಸ್ತಕ ಓದಿದೆ. ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪುಸ್ತಕ. ಗಾಂಧಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಬೇಕು'. ನಂತರ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅವರು ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯ ಚೆಕೋಫ್‌ಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಮಗೆ ಮತ್ತು ನನಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರವಿರುವವನು' ಎಂದು ಬರೆದರು.

ಕಳಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಹೊರತರುತ್ತಿದ್ದ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ನಂತರ ಗಾಂಧಿ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಅಂಚೆಗೆ ಹಾಕುವಂತೆ ಅವರು ಕೋರಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಚಿಕೋಫ್ ಅವರ ತಮ್ಮ ಜೊತೆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಬಹುವಾಗಿ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಿರುವ ಗಾಂಧಿಯವರ ಕೆಲಸದ ಮಹತ್ವ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಜನರಿಗೆ ತಲುಪಬೇಕೆಂಬ ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಅವರ ಪತ್ರದ ಒಟ್ಟು ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿತ್ತು:

ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಸಂದೇಶ

ನಾನೆಷ್ಟೇ ದಿನ ಬದುಕಿರಲಿ ಅಷ್ಟೋ ದಿನಗಳ ಕಾಲ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾವಿನ ಸದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಜನರಿಗೆ ಹೇಳಬಯಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಯಾವುದನ್ನು ಈಗ ಸವಿನಯ ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಅದು ಹುಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ಮಲಿನಗೊಳ್ಳದ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರೇಮದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಮಾನವ ಜೀವನದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮತ್ತು ಏಕೈಕ ನಿಯಮವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮದ ಆಳಾತಿ ಆಳಗಳಲ್ಲಿ-ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ-ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗದವರೆಗೆ ತುಡಿಯುವ ಮಿಡಿತವಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ, ಚೀನೀ, ಗ್ರೀಕ್, ಹೀಬ್ರೂ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳ ಸಂತರೂ ಘೋಷಿಸಿರುವುದು ಈ ನಿಯಮವನ್ನೇ. ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರೇಮದ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಬಲ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತೆಂದಾದರೆ ಪ್ರೇಮ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ನಿಯಮವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಉಳಿಯಲಾರದು ಕೂಡ. ಪ್ರೇಮದ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ನಿಯಮವೂ ಇರಲಾರದು. ಅದೇ ಹಿಂಸೆ, ಅಂದರೆ ಬಲಶಾಲಿಯ ಬಲ ಪ್ರದರ್ಶನ. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಇತರ ಜಗತ್ತಿನ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮದ ನಿಯಮ ನಮೂದಾಗಿದ್ದಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಶ್ಲೋಕ ಪಠಣಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗೇ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಜಗತ್ತು ಕಳೆದ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿರುವುದು... ಹಾಗಾಗಿ ಇಂದು ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದು: ಬಲಿಷ್ಠನ ಬಲದ ಮೇಲೆ ಬದುಕನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದು ಎಂದು ಘೋಷಿಸಬೇಕು ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಾಯ ತೆರಿಗೆಗಳು ಕೋರ್ಟು, ಪೊಲೀಸು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೈನಿಕ ಸಂಬಂಧಿತ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿರುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು

ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಕೇವಲ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನಲ್ಲ, ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ್ದಾಗಿದೆ... ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ನಿಮಗೊಂದು ಸಂತೋಷದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯ ಸೇರಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿರುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಇದು ಸವಿನಯ ಕಾನೂನು ಭಂಗ ಆಂದೋಲನದ ಸಣ್ಣ ತೊರೆಯೇ ಆಗಿ ನಿಮ್ಮ ಆಂದೋಲನದ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಈ ಜನರಲ್ಲ ಸೈನ್ಯ ಬೇಡ, ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ದೇವರಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರು ಖಂಡಿತ ಮನುಷ್ಯನಿಗಿಂತ ಬಹು ದೊಡ್ಡವನು...

ಈ ಪತ್ರ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸುತ್ತಾಡಿ ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್‌ರ ನಿಧನರಾದ ನವೆಂಬರ್ 20ರ ನಂತರದ ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ತಲುಪಿತು. ಅವರಿಗೆ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ಜನರ ಪರವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತು: 'ಲಿಯೋ ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಮಾನವತೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಸ್ವದನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ಈ ಯುಗದ ಮಹಾಪುರುಷರಾಗಿದ್ದು, ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟೂ ಅವರ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಗುರಿ ನಮ್ಮದಾಗಿದೆ... ಓರ್ವ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕ್ರೈಸ್ತರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ನಿಜ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದ ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾಧರ್ಮವೊಂದರ ವಾಸ್ತವಿಕ ನೆಲೆಯ ಅರ್ಥ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಸಂಚಿಕೆಯ ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿರುವ, ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಈ ಯಸ್ಸಾಯಾ ಪೊಲ್ಯಾನಾದ ಸಂತ ಬರೆದ ಪತ್ರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಇಂದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಮಹಾಮಾನ್ಯತೆ ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ'

ಈ ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಟಾಲ್‌ಸ್‌ಟಾಯ್ ಚಿಂತನೆಗಳ ಮೂಲ ಮಾತೃಕೆಗಳಾದ ಅಹಿಂಸೆ, ಸರಳತೆ, ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ - ಆಶ್ರಮದ ಭೌತಿಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಶೀಲ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ನೂರಾರು ಕಿತ್ತಳೆ, ಸಿಹಿ ಬಾದಾಮಿ ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿ ಗಿಡಗಳಿದ್ದವು. ಗುಡ್ಡದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮನೆಯೂ ಎರಡು ತೆರೆದ ಬಾವಿಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಸನಿಹದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಊಟ ಕೂಡ ಇತ್ತು. ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮದ ವಿನ್ಯಾಸಕಾರ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇತರ ಎರಡು

ಡೇರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಾತಿಗಳು ತಂಗಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಾಗಿ ಕುಟೀರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದ ಖಂಡೂಭಾಯಿ ದೇಸಾಯಿ, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ರಾಯಪ್ಪನ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮೇಲು-ಕೀಳು ಕೆಲಸಗಳನ್ನದೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಆ ಬಯಲಿನ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ತಗಡು ಮತ್ತು ಮರದ ಹತ್ತಾರು ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ನೆಲ ಅಗೆಯುವ ದೂರದ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಕಲ್ಲು ಹೊರುವ ಶ್ರಮದಾಯಕ ಕೆಲಸಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದಿಬ್ಬರು ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದು ಮತ್ತೆ ಹಟದಿಂದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಇವರಿಗೆಲ್ಲ ಗಾಂಧಿಯೇ ಆಹಾರ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿದ ಜವೆಗೋಧಿಯ ರೊಟ್ಟಿಗಳು, ನೆನೆ ಹಾಕಿದ ಶೇಂಗಾ ರುಬ್ಬಿ ತೆಗೆದ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ಗೋಧಿ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿದ ಕಾಫಿ ಅವರ ಊಟೋಪಹಾರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆಶ್ರಮದ ನಿರ್ಮಾಣದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮನೋಭಾವದ ಐರೋಪ್ಯ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಹಣ, ಬಟ್ಟೆ ಆಹಾರಗಳ ನೆರವು ನೀಡಿದರು.

ಆಶ್ರಮದ ಸ್ವರೂಪ

ಆಶ್ರಮದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ನೂರು ಆಗಿದ್ದು ಅದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ತೀವ್ರತೆಯ- ಸೆರೆಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವವರ ಶಂಖ್ಯೆಯ-ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚೂ ಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ, ಪಾರಸಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರಿದ್ದು ಭಾರತದ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂದವರಾಗಿ ಹಲವು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಶ್ರಮದ ಒಟ್ಟು ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ಜನ ಯುವಕರಾಗಿದ್ದರೆ ಮೂವರು ಮುದುಕರೂ, ಐವರು ಹೆಂಗಸರೂ ಮತ್ತು ಐವರು ಹುಡುಗಿಯರೂ ಸೇರಿ ಮೂವತ್ತು ಜನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ಅವರವರ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹಂಚಲಾಯಿತು. ಐರೋಪ್ಯ ದಾನಿಗಳು ನೀಡಿದ್ದ ಹಾಸಿಗೆ-ಹೊದಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿತರಿಸಿ, ಸರಳ ಉಡುಪಿನ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲಾಯಿತು. ದುಡಿಯಲು ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಕುಟೀರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮರಗೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಗಾಂಧಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಗುಜರಾತಿ ಬಡಗಿಯೊಬ್ಬ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಬಂದವನು ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಕೂಲಿಯ ಕೆಲ ಕರಿ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರನ್ನೂ ಕರೆತಂದ. ಗಾಂಧಿ ಅವರಿಂದ ಬಡಗಿ ಕೆಲಸ ಕಲಿತರು. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ದೂರದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಠವೊಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೆಟ್ಟು ತಯಾರಿಸುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಕಲಿತು

ಬಂದ. ಈ ಇಬ್ಬರೂ ಇತರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿಯವರಂತೂ ಚಮ್ಮಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರೇ ಆಗಿ ತಮ್ಮ ಸಹಚರರಿಗಾಗಿ ಮೆಟ್ಟು-ಬೂಟುಗಳನ್ನು ಹೊಲಿದು ನೀಡಿದರು.

ಈ ಪುಟ್ಟ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ತಯಾರಿಸಿದ ಆಶ್ರಮದ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾರಿ ಆಶ್ರಮದ ಖರ್ಚಿಗಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಹಣವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಹೋಗಿಬರಲು ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆಶ್ರಮದ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೂರನೇ ದರ್ಜೆಯ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣದ ವೆಚ್ಚ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥವರಿಗೆ ಊಟ ತಿಂಡಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಾಬುಗಳಿಗೆ ಹಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದಿಂದಲೇ ಲಭ್ಯ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಖಾಸಗಿ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ, ನಗರದಲ್ಲಿನ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಹೋಗಬಯಸುವವರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣದ ಖರ್ಚು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರು ಮೂವತ್ತು ಕಿ.ಮೀ. ನಡೆದು ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಮೂವತ್ತು ಕಿ.ಮೀ. ನಡೆದು ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಗಾಂಧಿ ತನ್ನ ಕಕ್ಷಿದಾರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಲು ಬೆಳಗಿನ ಝಾವ ಎರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಎದ್ದು ಹೊರಟು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ವಾಪಸ್ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡಿಗೆಯ ವೇಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಜೊತೆಗಾರರೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೂ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಳು ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಎಂದರೆ ಆರು ತಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ದೂರವನ್ನು ತಾವು ನಾಲ್ಕು ತಾಸು ಹದಿನೆಂಟು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾಗಿ ಗಾಂಧಿ 'ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ' ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಶ್ರಮದ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಮತುಲಿತ ಆಹಾರವೇ ತಮ್ಮ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸಹವರ್ತಿಗಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಏಳಕ್ಕೆ ಉಪಾಹಾರ, ಹನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟ, ಐದೂವರೆಗೆ ಸಂಜೆಯ ಊಟ, ರಾತ್ರಿ ಏಳಕ್ಕೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತಕ್ಕೆ ನಿದ್ರೆ ಇದು ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ದಿನಚರಿ.

ಆಶ್ರಮದ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿ

ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಡಿಗೆ ಮನೆ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಒಮ್ಮತದೊಂದಿಗೆ ಸಸ್ಯಾಹಾರ ಮಾತ್ರ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಹಿಳೆಯರು ಅಡಿಗೆ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಮಣಿಲಾಲ್, ನಂತರ ಅವನ ತಾಯಿ ಕಸ್ತೂರಬಾ

ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆ ನಿಂತರು. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಮಾಂಸಾಹಾರ, ಧೂಮಪಾನ ಮತ್ತು ಮದ್ಯಪಾನ ಬಿಟ್ಟು ಗಾಂಧಿಯ ಜೊತೆ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬದ್ಧನಾದ. ನಂತರ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಹಿಂಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಒರಟು ವಿಧಾನವನ್ನು ಎಲ್ಲೋ ಓದಿದ್ದೇ ನೆಪವಾಗಿ ಗಾಂಧಿ ಹಾಲು ಬಳಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಅವರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ. ಈತ, ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಗಾಂಧಿಯ ಇನ್ನೋರ್ವ ಐರೋಪ್ಯ ಆಪ್ತ ಗೆಳೆಯ ಹೆನ್ರಿ ಪೊಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಹೆಂಡತಿಯಂತೆ ನಾಗರಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಗಾಂಧಿಯ ಕನಿಷ್ಠ ಅಗತ್ಯಗಳ ಸರಳ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೂ ಸಾಧಿಯಾಗಿ ಸಂತಜೀವನಕ್ಕೆ ಮಿಷಿಯಿಂದ ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರತಿ ಮನೆಗೆ ಒಂದು ಶೌಚಾಲಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಯಲು ಮಲ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮತ್ತು ಮೂಗು ಚೊಕ್ಕಟ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ವಿರುದ್ಧ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಗಾಂಧಿ ಮಾಡಿದರು. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಅದರಲ್ಲೂ-ವಸತಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೊಳಕನ್ನು ಮಣ್ಣು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚುವುದರಲ್ಲಿ-ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ.

ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಕೆಲ ಉಪಕರಣಗಳು

ಆಶ್ರಮದ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕೂಲಿಕಾರರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಗಾಂಧಿ ಈವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಅವರನ್ನು 'ಕಾಫಿರ್' ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವರ ಬದುಕಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವರು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 22ರ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಈ ಸಮುದಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, 'ಇದು ಮೂಲತಃ ಈ ಕಪ್ಪು ಜನರ ನಾಡು. ಭಾರತೀಯರು ಅವರ ಸೌಜನ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕು ನಡೆಸಲು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಬಿಳಿಯರು ಬಲಪ್ರಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಅವರ ನಾಡನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಲೂಟಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಇದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಅದರ ಕಾನೂನುಬದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ನ್ಯಾಯಪರತೆಯನ್ನು ಮುಗ್ಧವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗಾಂಧಿಯ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಒಂದು ಮಹತ್ತರ ಬದಲಾವಣೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ನಂತರದಲ್ಲೇ ಅವರು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಕಪ್ಪು ಜನರ

ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೊಳಕ್ಕೆ ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಎಂದರೆ ಕಪ್ಪು ಜನರಿಂದಲೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ-ಅದರ ಸಂಭಾವ್ಯತೆ ಎಷ್ಟೇ ದೂರದ್ದಾಗಿರಲಿ-ಆರಂಭ ಎಂದು ಬರೆದರು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಕಿರಿಯ ಆಫ್ರಿಕನ್ನರಿಗಂದೇ ಓಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರನೇ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿದ ನೆಟಾಲ್‌ನ ಕೆಲವು ಭಾರತೀಯರು ಹೌಹಾರಿ, ತಮ್ಮ ನಾಯಕ ಹೀಗೆಲ್ಲ ಕೆಳವರ್ಗದ 'ಕಾಫಿರ್'ರೊಡನೆ ಒಡನಾಡಿ ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯದ ಮಾನ ಕಳೆಯಬಾರದೆಂದು ಕೋರಿ ಪತ್ರ ಬರೆದಾಗ ಗಾಂಧಿ ತಾವು ಕಡುಬಡವನ ಬದುಕು ಬಾಳಲು ಇಚ್ಛಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಜನರ ಬವಣೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ತಳಮಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಾಣಲು ತಾವು ಇಂತಹ ಪ್ರಯಾಣ ಆರಂಭಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಿರಿಯ ಬಂಧು ಮಗನ್‌ಲಾಲ್‌ಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮಣಿಲಾಲ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಂತಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿದೆಯೆಂದೂ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ದೇಹವನ್ನು ಮುದ್ದು ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ಮನಸ್ಸು ಕೆರಳಿ ಮನುಷ್ಯ ಕೇಡಿನತ್ತ ವಾಲುವನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾ ತಾವು ಕಪ್ಪು ಜನರ ದುಡಿಮೆಯ ಬದುಕು ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಜವಾಗಿ ಅವರು ನಮಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಎನ್ನಿಸತೊಡಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದರು. 'ಈ ಕಪ್ಪುಜನ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾಡಬೇಕಷ್ಟೆ ಮತ್ತು ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ನಾವು ಅವರಂತೆಯೇ ಕಾಣಬೇಕು ಕೂಡ' ಎಂದೂ ಅವರು ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದರು.

ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ

ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಶಾಲೆ ತೆರೆಯುವ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಮಾತೃಭಾಷಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿನ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದ ಗಾಂಧಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೊಂದಲವಾಯಿತು. ಅವರು ಗುಜರಾತಿ ಮಾತನಾಡುವ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷೆ ಮಾತನಾಡುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಗುಜರಾತಿ ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಗುಜರಾತಿಯಲ್ಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಉರ್ದು

ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲೂ ಸಂವಾದಿಸುತ್ತಾ ಬೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ತಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ಚೂರುಪಾರು ತಮಿಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ತೆಲುಗು ಕಲಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ ಜೊತೆಗೆ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಕೂಡ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಭೂಗೋಳ, ಇತಿಹಾಸ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಇಲ್ಲಿನ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಗಾಂಧಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಪಾಠಗಳ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಈ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಮಕ್ಕಳಾದುದರಿಂದ ಬಹಳ ತುಂಟರಾಗಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಪಾಠಗಳ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಗಾಂಧಿ, ಆಟ ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಇವರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ, ಈ ಶಾಲೆಯ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಏನು ಸಾಧನೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ವಿವಿಧ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳು ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ಬದುಕುವ ಪಾಠವನ್ನಂತೂ ಕಲಿತವು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ತಾವು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಗಾಂಧಿ ಹೇಳುವ ಒಂದು ವಿದ್ಯಮಾನ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ತಾವು ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ತಾಯಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣೆನ್ನದೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಬಾಳುವ ಪಾಠದ ಭಾಗವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳೂ ಲಿಂಗಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅವರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಊಟಿಯ ಬಳಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಲೈಂಗಿಕ ಸಂಯಮ ಕಲಿಸುವ ತರಬೇತಿ ಇದಾಗಿತ್ತೆಂದೂ, ಇದರಿಂದ ಯಾವ ಅನಾಹುತವೂ ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಗಾಂಧಿ ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಒಂದು ಘಟನೆ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಗಾಂಧಿ ಇಲ್ಲದಾಗ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರೊಂದಿಗೆ ಕೆಟ್ಟದಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡ ವರದಿ ಅವರಿಗೆ ತಲುಪಿತು. ಇದರಿಂದ ವಿಚಲಿತರಾದ ಗಾಂಧಿ, ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹುಡುಗರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನವಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಬೋಳಿಸಿ ಅವರ ರೂಪವನ್ನು ವಿಕರ್ಷಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಮೊದಲು ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪೋಷಕರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಆನಂತರ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರ ಮನವೊಲಿಸಿ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಅವರ ತಲೆಗಳನ್ನು ಬೋಳಿಸಿದರು. (ಕೌರ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದ ಅವರು ತಮ್ಮ ತಲೆ ಕೌರವನ್ನು ತಾವೇ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೂ

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು!) ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹುಡುಗ-ಹುಡುಗಿಯರ ನಡುವೆ ಇಂತಹ ಕೆಟ್ಟ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಗಾಂಧಿ, ಮುಂದೆ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ: 'ಅದು ನನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಇದ್ದೀತು. ಆದರೆ ಅದು ಕೇಡಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾನು ಅದನ್ನು ಒಬ್ಬ ಗುರುವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದೆನಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇನೂ ವಿಷಾದವಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇತರರೂ ಅನ್ಯಥಾ ಭಾವಿಸಲಿಲ್ಲ'.

ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರೇಮ

ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೋಗಕ್ಕೂ ಔಷಧಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಯಾರಿಗೂ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗಳೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ, ಗಾಂಧಿ, ತಮ್ಮ ಮಣ್ಣು-ನೀರಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಪಥ್ಯಗಳಿಂದ ಗುಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆ ಇವರ ವೈದ್ಯಪರಿಣತಿಯನ್ನು ನಂಬಿ ಇವರ ಕಕ್ಷಿದಾರರೊಬ್ಬರು ಕಳಿಸಿದ್ದ ಗೂನುಬೆನ್ನಿನ ವೃದ್ಧ ಭಾರತೀಯ ಸಂಜಾತನೊಬ್ಬನ ಗೂರಲನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿಯವರ ಈ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಹತ್ತಿರದ ಲಾಲೆ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಗಳ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗಳಿಗೆ ಇವರ ಸಲಹೆಗಳನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮೂಲಕ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಅನುಯಾಯಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳ ಸಾತ್ವಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಅವರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರೈಲನ್ನು ಕೊಂಚಕಾಲ ತಡೆಹಿಡಿಯುವುದೂ ಸೇರಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ನೆರವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಾಂಧಿಯವರ ಅಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತು ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ತತ್ವಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಪರೀತ ಹಾವುಗಳಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಹೊರತು ಅವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಜರ್ಮನ್ ಉರಗತಜ್ಞನೊಬ್ಬನ ಮೂಲಕ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಕಾರಿ ಮತ್ತು ವಿಷಕಾರಿಯಲ್ಲದ ಹಾವುಗಳ ವಿಂಗಡನೆಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕುವ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಿತನಾದ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಗಾಂಧಿಯ ಕುತೂಹಲದ ಕಣ್ಣಾವಲಿನಲ್ಲಿ ನಾಗರಹಾವೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಾಕುವ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದನಾದರೂ, ಭಯಭೀತರಾಗಿದ್ದ ಯಾರೋ ಆಶ್ರಮವಾಸಿ

ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್‌ನ ಕಣ್ಣಿಷ್ಟಿ ಅದರ ಗೂಡಿನಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಯೋಗ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು!

ಬದುಕಿನ ಇಂತಹ ಹಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ನಡುವೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮುಂದುವರೆದು ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಲೂ ಹೋಗುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು. ಈ ಮಧ್ಯೆ 1910ರ ಜೂನ್ 10ರಂದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಡಿಯಲ್ಲಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು- ನೆಟಾಲ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್, ಕೇಪ್ ಮತ್ತು ಆರಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್-ಒಂದು ಒಕ್ಕೂಟ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಘೋಷಿತವಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾಗವಾಗಿಯೇ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತದ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳು ಒಗ್ಗೂಡಿ ಒಕ್ಕೂಟವಾದ ರಾಜಕಾರಣದ ಹಿಂದಿದ್ದುದು ಆ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಸಂಘಟಿತ ಬಲ ತುಂಬುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಕೇಪ್‌ಟೌನ್ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಕ್ಕೂಟದ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಧಿವೇಶನಗಳು ನಡೆಯುವವೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಜ. ಬೋತಾ ಅದರ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಜ. ಸ್ಮಿಟ್ ಕಾರ್ಯದಶಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗಾಂಧಿ ಈಗ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್‌ಗೂ ಹಲವು ಬಾರಿ ಹೋಗುವ ಪ್ರಮೇಯ ಉಂಟಾಯಿತು.

ಗಾಂಧಿಯ ತಮಿಳು ಪ್ರೇಮ; ಸ್ಮಿಟ್‌ನೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಒಪ್ಪಂದ

1910ರ ಆಗಸ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಚಾರ-ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಹೆನ್ರಿ ಪೊಲಾಕ್ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ ಬಂದನು. ಆತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದ ಭಾರತೀಯರ ಪರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಡೀಪಾರಾದ ಭಾರತೀಯರ ಪುನರ್ವಸತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ನೆಟಾಲ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ವಿವಿಧೆಡೆ ಅಭಿನಂದನಾ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಗತ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯರ ನಡುವೆ ತನ್ನ ಹೆಗಲವರೆಗಿನ ಕೂದಲು ಮತ್ತು ತುಂಟನಗೆಯ ರಸಿಕತೆಯಿಂದಾಗಿ 'ಕೇಶವಲಾಲ್'ನೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ಪೊಲಾಕ್‌ಗೆ ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಡರ್ಬಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇಂತಹ ಸಮಾರಂಭವೊಂದರ ನಂತರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲು ಕೂಡಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತು ಶುರು ಮಾಡಿದಾಗ ಸಭೆಯಿಂದ 'ತಮಿಳು, ತಮಿಳು!' ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಿಬಂತು. ತಕ್ಷಣ ಮಾತು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಗಾಂಧಿ ತಮಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವಷ್ಟು ತಮಿಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಜ. ಸ್ಮಿಟ್ ತಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ

ಕಳಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತ ತಮಿಳು ಕಲಿತು ಬರುವುದಾಗಿಯೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಅವರು ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನಾಗಿದ್ದ ಸೋದರ ಬಂಧು ಮಗನ್‌ಲಾಲ್‌ಗೆ ಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು 'ಅಲ್ಲಿರುವ ತಮಿಳರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕೂಡಲೇ ತಮಿಳು ಕಲಿಯಲು ಆರಂಭಿಸಿ ತಮಗೂ ಅದನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಆತನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಮಿಳು ಕಲಿಕೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬಂತೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು. ಹೀಗಿತ್ತು ಗಾಂಧಿಯ ವಚನಬದ್ಧತೆ.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ

ಇದಾದ ನಂತರ ಗಾಂಧಿ ಬಂಧನವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ನೆಟಾಲ್‌ನಿಂದ ನೋಂದಣಿ ಪತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಗಡಿ ದಾಟಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೂ ಪೊಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ತೋರಿದರು. ಆದರೆ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅವರು ಈಗಾಗಲೇ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಂಭಾಯಿ ಸೋಂಧಾ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಗಡಿ ದಾಟಿ ಹೋದರು. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪೊಲೀಸರು ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಂಧಾ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊರಗಿನವರು ಎಂದು ಬಂಧಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ ಅವರ ಪರವಾಗಿ ದಾವೆ ಹಾಕಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಮುಂದೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅವರು ಜ. ಸ್ಮಿಟ್‌ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಂಧಾ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ರಾಂಭಾಯಿ ಸೋಂಧಾರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಮಿಟ್ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ 'ಕಾನೂನು ಏನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಹಾಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ. ಕೂಡಲೇ ಗಾಂಧಿ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕಾ ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡಿ 'ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಕರಾಳ ಶಾಸನದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಈವರೆಗೆ ಗಂಡಸರು ಮಾತ್ರ ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಈಗ ಹೆಂಗಸರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುವಂತಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಂಧಾ ಅತಿ ಸಜ್ಜನಿಕೆಯ ಮಹಿಳೆಯಾಗಿದ್ದು ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲೂ ಆಕೆ ಯಾವ ಬಿಳಿಯನಿಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಮಹಿಳೆಗೇಕೆ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ನಿಜವಾದ ಅನುಯಾಯಿ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರಿಬ್ಬರೂ ಈಗ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸಾಧಿಸಿರುವ ಜನಾಂಗೀಯ ತಾರತಮ್ಯ ಆಚರಿಸುವ ಇಂತಹ

ಸೈತಾನಿ ಶಕ್ತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ದನಿ ಎತ್ತಬೇಕೆಂದು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಕ್ರಮದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಾಗಿ, ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ಮಸ್ ದಿನದಂದು ಗಾಂಧಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದ ಊರುಗಳ ತಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಿತ್ರರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಒಂದು ಸಂತೋಷ ಕೂಟ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಅಂದು ಆಶ್ರಮ ಈವರೆಗೆ ಕಾಣದ ಸಂತೋಷ-ಸಡಗರ-ಸಂಭ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಉಂಡು ಹಾಡಿ ಕುಣಿಯಲು ಅಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಘೋಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು!

ನಂತರದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಸೋಂಧಾ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಜೊಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬಂತು. ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ಕಕ್ಷಿದಾರಳ ಗಂಡ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಆಕೆ ನೆಹಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ವರಮಾನವಿಲ್ಲದೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬದುಕುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಆಕೆಗೆ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಆದರೂ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಆಪಾದಿತಳಿಗೆ 10 ಪೌಂಡ್ ದಂಡ ಮತ್ತು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಸೆರೆಮನೆವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ ಆಕೆಯ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಜಾಮೀನು ಪಡೆದು ಅವರನ್ನು ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು.

ಈ ಸುದ್ದಿ ಭಾರತವನ್ನು ತಲುಪಿ ಒಂಟಿ ಮಹಿಳೆಗೆ ಹಿಂಸೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ವರದಿಯೊಂದು ಲಂಡನ್‌ನ ವಸಾಹತು ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಕಛೇರಿ ತಲುಪಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ ಕೇಳಿ ಅದು ದ. ಆಫ್ರಿಕಾ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಿತು. ಸರ್ಕಾರವು ಗಾಂಧಿ ಈ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಗಡಿ ದಾಟಿಸಿ ಕರೆ ತಂದದ್ದು ಪ್ರಭುತ್ವ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಭಾಗವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿತಲ್ಲದೆ, ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ಹಲವು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಖರ್ಚಿಗೆಂದು ಸಾವಿರಾರು ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಿಂದಲೇ ಆ ಮಹಿಳೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿತು.

ವರ್ಣಭೇದ ಕಾಯಿದೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ

ಆದರೆ ಈ ಹಿಂದಿನ ಗಡೀಪಾರು ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು ಅಶಾಂತರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯಿಂದ ಕಳವಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಲಂಡನ್‌ನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಭುತ್ವ ಇದೀಗ ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಚಿಂತಿತವಾಯಿತು. ಇದರ ಪರಿಹಾರ ಪರಿಣಾಮವೋ ಎಂಬಂತೆ 1901ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಜ. ಸ್ಮಿತ್

ಹೊಸ ವಲಸೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಕರಡೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಇದು ಹಳೆಯ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ. ವಲಸೆ ಬಯಸಿದವರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾನದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಇದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದವರನ್ನು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನೊಳಕ್ಕೆ ಬಿಡಲಾಗುವುದು ಎಂದು ಈ ಹೊಸ ಕಾಯಿದೆ ತಿಳಿಸಿತ್ತು. ಗಾಂಧಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಮಿತ್‌ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು, ಭಾಷಾ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದವರ ಕುಟುಂಬಗಳ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರನ್ನೂ-ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ- ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣ ಕೇಳಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ಗಾಂಧಿ ಪರವಿದ್ದ ಬಿಳಿಯ ವಕೀಲರೂ ಆ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಹೊಸ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂಸತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಯಿದೆ ವ್ಯಾಪಕ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಆರಂಜ್ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‌ನ ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಕಾಯಿದೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೂ ತಂತಾನೇ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯದೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಯಾವ ಏಷ್ಯನರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಸಿದ್ಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರು ಕಾಯಿದೆ ಅನುಮೋದಿತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನಿಂತರು.

ಗಾಂಧಿ ಇದನ್ನು ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ಭಾರತೀಯನೂ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‌ನೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಇಚ್ಛಿಸದಿರುವ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯಲ್ಲೂ ಜನಾಂಗಭೇದವಿರುವ ಕಾನೂನನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರ ವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಾಗದ ಹೊಸ ಬೇಡಿಕೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ ಜ. ಸ್ಮಿತ್ ಆ ವರ್ಷ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಣಿಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಹೋತ್ಸವ ಆಚರಣೆಯಿದ್ದು, ಅದು ಯಾವ ವಿಘ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೋ ಏನೋ-ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತುಕತೆಗೆ ಮುಂದಾದ. ಗಾಂಧಿ ಕೂಡ 1911ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಾಜಧಾನಿ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್‌ಗೆ ತೆರಳಿ ಫ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‌ನ ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವು ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಸತ್ ಸದಸ್ಯರ ಮನವೊಲಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರಾದರೂ ಅದು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ದರ್ಬಾರ್‌ನ ತಮಿಳರ ಪರವಾದ 'ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕ ಪಿ.ಎಸ್. ಅಯ್ಯರ್ ಇಡೀ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಬೇಕಾದರೂ ನೆಲೆಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವ ಕಾನೂನಿಗೆ ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾ ಒಂದಿಷ್ಟು ಜನಸಂಘಟನೆ ಮಾಡಿ ಸಂಧಾನದ

ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೆಡಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಆಕ್ರೋಶಗೊಂಡ ಬಿಳಿಯ ಜನಾಂಗದ ನಿಯೋಗವೊಂದು ಎಲ್ಲ ವರ್ಣೀಯರನ್ನೂ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಿಂದ ಹೊರಹಾಕುವಂತೆ ಆಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಧಾನಿ ಜ. ಬೋತಾ ಅವರಿಗೆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕವರು ಉತ್ತರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಆಸೆ ಅದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಕರಿಯ ಜನಾಂಗ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವೂ ಅವ್ಯವಹಾರಿಕವೂ ಆದ ಸಲಹೆ ಎಂದರು. ಜೊತೆಗೆ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಗಾಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಏನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೋ ಕಾದು ನೋಡೋಣ ಎಂಬ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಬಾಣವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತನಾದಂತೆ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಗಾಂಧಿ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವರನ್ನು ಮಾತುಕತೆಗೆ ಕರೆದ.

ಹೊಸ ಒಪ್ಪಂದ

ಈ ಮಾತುಕತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೂತೂಹಲ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾ ತಾನೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡುವ ಬಯಕೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ. ಜೊತೆಗೆ ಬಿಳಿಯರ ಸರ್ಕಾರದ ಓರ್ವ ನಾಯಕನಾಗಿ ತನಗಿರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಮಿತಿಗಳ ನಡುವೆ, ನೋಡಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಹಿತ ಕಾಪಾಡುವ ಕೆಲಸ ತುಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದು, ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಮಾಡಲು ಏನೆಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಕಾಪಾಡುವುದು ತನ್ನ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಿಯ ಸಹಕಾರ ಅಗತ್ಯ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ ಗಾಂಧಿ ಎಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ಭಾರತೀಯರ ಕನಿಷ್ಠ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನಾದರೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಮನವೊಲಿಸಲು ತಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು.

ನಂತರ ನಡೆದ ದೀರ್ಘ ಮಾತುಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು. ಹೊಸ ವಲಸೆ ಕಾನೂನು ರೂಪುಗೊಂಡು ಜಾರಿಗೆ ಬರುವ ತನಕ ಈಗಾಗಲೇ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯರು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ನೋಂದಣಿ ಪತ್ರ ಪಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ಶಿಕ್ಷಣದ ಷರತ್ತನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ ಭಾರತೀಯರ ಕುಟುಂಬದ ಗರಿಷ್ಠ ಆರು ಜನ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಬಹುದು ಹಾಗೂ ಈಗ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಶಿಕ್ಷೆ ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬ

ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಒಪ್ಪಂದ ಒಂದು ವರ್ಷ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು.

ಏಪ್ರಿಲ್ 27ರಂದು ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಹಮೀದಿಯಾ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಭಾರತೀಯರ ಸಭೆಯು ಈ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅನುಮೋದನೆ ನೀಡಿತು. ಮುಂದಿನ ಸಂಸತ್ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ವಲಸೆ ಕಾನೂನು ಅನುಮೋದಿತವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ನೇಡಿದ್ದ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಈಡೇರುವುದೆಂಬ ಆಶಯ ಈ ಸಭೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದ ಜೋಹಾನ್ ಬರ್ಗ್‌ನ ಜನಪ್ರಿಯ ಉದಾರವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಸ್ಪಾರ್' ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಸತ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಗಳ ಗಡಿಗಳಾಚೆಯೂ ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿತಲ್ಲದೆ-ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಗಾಂಧಿಯವರ ಒಂದು ಸಂದರ್ಶನವೊಂದನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದ ಗಾಂಧಿ ತಾವು ಮುಂದಿನ ಬಿಡುವಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ವಂಚಿತ ಮಕ್ಕಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್‌ರ ದಾರ್ಶನಿಕತೆಯ ಅನುಸರಣೆಯ ಹಾದಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಮಾತೃಭೂಮಿ ಭಾರತದ ಜನರ ಸೇವೆಯತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕೀಯದಲ್ಲಿ, ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಏನಾದರೂ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಅದೇ ಹಳೆಯ ತೀವ್ರತೆಯೊಂದಿಗೆ ಪುನರಾರಂಭಿಸುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿದರು.

ವರ್ಣಭೇದದ ನಡುವೆ ವರ್ಣಸೌಹಾರ್ದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ಬಿಡುವು ಪಡೆದ ಪೊಲಾಕ್ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಲು ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಹೋದ. ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯವು ತನ್ನ ಹಕ್ಕುಗಳ ಹೋರಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ, ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನೀಡಿದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರ ಗೌರವಾರ್ಥ ಒಂದು ಔತಣಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದವರು, ಈ ಮೊದಲು ನೆಟಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಲೇ ಎಡಬಿಡಂಗಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು (1907ರ ಜುಲೈ 31ರಂದು ಪ್ರಿಟೋರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ನೋಂದಣಿ ವಿರೋಧಿ ಸಿದ್ಧತಾ ಸಭೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಸಂದೇಶ ತಂದಿದ್ದುದು ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ) ಈಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗಾಂಧಿ ಬೆಂಬಲಿಗರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತರಾಗಿದ್ದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ

1910ರ ಸಂಸತ್ ಚುನಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸಿದ್ದ ವಿಲಿಯಂ ಹೊಸ್ಟೆನ್. ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್, ರೀಚ್, ಡೋಕ್ ಕುಟುಂಬ, ಗಾಂಧಿಯ ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕಿ ಸೋಂಜಾ ಶ್ಲೇಶಿನ್, ಚಿನ್ನಾಭರಣಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಗ್ಯಾಬ್ರಿಯೆಲ್ ಇಸಾಕ್, ಬಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವೋಗಲ್ ಮುಂತಾದವರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಈ ಸಭೆಗಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದ ಊಟ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಉಸ್ತುವಾರಿ ವಹಿಸಿದ್ದವರು ಸ್ವತಃ ಗಾಂಧಿಯೇ!

ಈ ಸಮಾರಂಭದ (ಬಹುಶಃ ಗಾಂಧಿಯೇ ಬರೆದ) ವರದಿಯೊಂದು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್'ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದೊಡನೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದು ಉಚಿತವಾದೀತು: 'ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯಾಗಿ ವೋಕ್ರಸ್ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಉಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಕೈದಿಗೆ ರೈಲ್ವೆ ಉಪಹಾರ ಮಂದಿರದ ಬಿಳಿಯ ಸಹಾಯಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಾಹಾರ ಪೂರೈಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸುತಾರಾಂ ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ ಸೂಚಿಸುವ ವರ್ಣ ಸೌಹಾರ್ದದ ದಿಟ್ಟ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಶ್ರೀಮತಿ ವೋಗಲ್ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಲಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಯನ್ನೇ ಅರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ.'

ಮಧ್ಯಂತರದ ಒಂದೆರಡು ಕಹಿ-ಸಿಹಿ ಘಟನೆಗಳು

ಗಾಂಧಿ ಲಂಡನ್‌ನಿಂದ ಬಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಪುನರಾರಂಭಿಸಿ ಗುರಿ ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೂ ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಭದ್ರ ಆಧಾರ ಒದಗಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸರ್ಕಾರದೊಡನೆ ಒಂದು ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ, ಅವರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಒಡಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಹರೀಶ್ ಭಾರತದಿಂದ ಬಂದು ತಂದೆಯ ಮರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಸೆರೆಮನೆಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದನಾದರೂ, ಒಳಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆತಂಕ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕುರಿತ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನೋಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ಹತಾಶೆ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಗಾಂಧಿಗೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿ ಕೊನೆಯ ಆದ್ಯತೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈಗಾಗಲೇ ತಂದೆಯ ಸಲಹೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬಹುಬೇಗ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗುವಿನ ತಂದೆಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಓದಿ ವಕೀಲನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಯವರದ್ದು, ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಾರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರೀಕತೆಯ

ಸೇವಕರಾಗಬಾರದೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ. ಇದನ್ನೊಪ್ಪದ ಹರೀಶ್ ಈ ಮೊದಲೇ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ-ಮಗುವನ್ನು ತವರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಬಂದು ಈಗ ತಾನೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲನುವಾಗಿದ್ದ. ಅವನ ವಾದ ಮತ್ತು ಹಠವನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗದ ಗಾಂಧಿ 1911ರ ಮೇ 16ರಂದು ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮುಷ್ಕತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಭತ್ಯೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಆಶ್ವಾಸನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಆತನೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತಾನು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ಹೊರಟು ಬರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ, ತಂದೆಗೆ ತಕ್ಕ ಮಗನಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನೆ ನೀಡಿ ತೆರಳಿದನು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಗೆ ಅವನ ಈ ನಡೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ನೆಲೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಆಘಾತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು. ಹಿರಿಮಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಈ ಗಾಯ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳ ಅವನ ವರ್ತನೆಗಳಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಗಾಂಧಿಯ ಇಡೀ ಬದುಕಿನ ತುಂಬ ಅವರನ್ನೂ ಕಸ್ತೂರಬಾರನ್ನು ನೋಯಿಸಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಹರೀಶ್ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ, ಗಾಂಧಿ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ ಈಗಲೂ ನಡೆದಿದೆ.

ಈ ಕಹಿ ಘಟನೆಯ ನಂತರ ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ವಕೀಲ ವೃತ್ತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ರೀಚ್ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದ ಶಾಲೆಯ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಇಡೀ ಹಗಲು ಅಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ತರಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಡುವೆ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಒತ್ತಡವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗೆಳೆಯ ಪ್ರಾಣಜೀವನ ಮೆಹ್ತಾ ಬೇಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರನ್ನು ಕೋರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಆದರೆ ಪೊಲಾಕ್ ಮತ್ತು ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸದೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿಯವರ ಈ ಮುಷ್ಕರು ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಒಮ್ಮೆ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾಗ ಗಾಂಧಿ ಮುಂದಿನ ಬದುಕಿನ ಗುರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದರು ಕೂಡ. ಪೊಲಾಕ್ ಗಾಂಧಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಸಿಕನಾಗಿದ್ದ. ಗಾಂಧಿಯ ಸರಳ ಜೀವನದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಆತ ಹೊರತಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಗುರುವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅವರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಣತಿಯಂತೆ ಪಾಲಿಸುವವನಾಗಿದ್ದ. ಇದನ್ನರಿತೇ ಗಾಂಧಿ ಆತ ಯೂರೋಪ್‌ಗೆ ಹೊರಟಾಗ ತಾವು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಆಗಲು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಹೊರಟಾಗ ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಮ್ಮಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದ ವಚನಗಳನ್ನೇ ಅವನಿಂದ ಪಡೆದರು! ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆತನಿಂದ ಪಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನವೆಂದರೆ ಯಾವ ಹೆಣ್ಣನ್ನೂ

ಕಾಮದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬಾರದು ಮತ್ತು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬಾರದು!

ಗಾಂಧಿ ವಿರುದ್ಧ ಅಪಸ್ಥರ

ಗಾಂಧಿ ಈಗ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿ ದೂರದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಭಿನ್ನಮತೀಯರಿಗೆ ದನಿ ಕೊಡುವ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನೆಟಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದವು. ಡರ್ಬಾನ್‌ನ 'ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್'ನ ಸಂಪಾದಕ ಪಿ.ಎಸ್. ಅಯ್ಯರ್ 1911ರ ಮಾರ್ಚ್ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಾಂಧಿಯ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕೀಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ನಿಧಾನವಾಗಿ, ಅವರದ್ದು ಪೂರ್ಣ ಸಂಘರ್ಷಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ನಿಧಾನ ಗತಿಯ ಹೋರಾಟದ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸತೊಡಗಿದ. ಗಾಂಧಿ ಬಿಡುವು ಪಡೆದಿರುವ ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ನಾಯಕತ್ವಕ್ಕೆ ಈಗ ತಾನು ಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ನೀಡತೊಡಗಿದ. ಮುಂದುವರೆದ ಆತ ನೆಟಾಲ್‌ನ ಬಡ ಭಾರತೀಯ ಕೂಲಿಗಳು ತಮ್ಮ ವರ್ಷದ ಆದಾಯದ ಕಾಲುಭಾಗದಷ್ಟಾಗುವ ಮೂರು ಪೌಂಡ್‌ಗಳಷ್ಟು ತೆರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಕಾನೂನಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವೆಂಬಂತೆ ಕೆಲವರು ಗಾಂಧಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗುಜರಾತಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಚಾರವನ್ನೂ ಅರಂಭಿಸಿದರು. ಒಮ್ಮೆಯೂ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗದ ಅಯ್ಯರ್‌ನನ್ನು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್'ನಲ್ಲಿ ತರಾಟೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಗಾಂಧಿ ಅನುಯಾಯಿ ಜೋಸೆಫ್ ರಾಯಪ್ಪನಿಗೆ ಆಘಾತವಾಗುವಂತೆ ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನ ಕೆಲ ನಿವಾಸಿಗಳೇ ಅಯ್ಯರ್‌ನ ಹೋರಾಟದ ಕರೆಗೆ ಬೆಂಬಲ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ನೆಟಾಲ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕೂಡ ಅಯ್ಯರ್ ಸೂಚಿಸಿದ ರೀತಿಯ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಬೆಂಬಲ ಘೋಷಿಸಿತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್'ನ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ವೆಸ್ತ್ ಗಾಂಧಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದನು ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧತೆ ಅಗತ್ಯವಿದೆಯೆಂದೂ, ಈಗ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಬೀದಿಪಾಲು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು ದಿಫೀರ್ ಹೋರಾಟದ ಕಲ್ಪನೆ ಎಷ್ಟು ಬಾಲಿಶವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೆಂದೂ ಉತ್ತರ ಬರೆದರು. ಗಾಂಧಿಯ ಈ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತು ನಿಜವೆನ್ನುವಂತೆ ಹೋರಾಟ ನೆಲ ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೇಳಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೂ ಕೆಲವು ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಗಾಂಧಿ ನೆಟಾಲ್‌ಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವರ ಜೊತೆ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಛಗನ್‌ಲಾಲ್‌ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಆಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಷ್ಟು ಉದ್ದಿಗ್ನವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಗಾಂಧಿ 1912ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ರತನ್ ಟಾಟಾ ಅವರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಿಧಿಯ ವಿವರವಾದ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಅವರ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನೀಡಿದರು. ಪತ್ರ ಓದಿ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ರತನ್ ಟಾಟಾ 1912ರ ಜುಲೈ 31ರಂದು ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಪಾರ್ಸಿ ಉದ್ಯಮಿ ಜೆಮ್‌ಷೆಡ್‌ಜಿ ಜೀಜಾಬಾಯ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಭೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಿಧಿಗೆ ಮೂರನೇ ಬಾರಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ದೇಣಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಮಾನ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತಿಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆದು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯ ಅಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿರಿಸುವುದು ಆಲ್ಲಿನ ಸ್ವಯಮಾಡಳಿತಗಳ ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು.

ಗಾಂಧಿ ಪ್ರೇರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರಿಯರ ಮೊದಲ ಸಂಘಟನೆ

ಸುವಾರು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ-ಜ.ಸ್ಮಿತ್ಸ್ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಿ ನಡುವೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ-ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಬೇಕು. ಇದು ಬಹಳಷ್ಟು ಗಾಂಧಿ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ದಾಖಲಾಗದೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ಬಹು ಮಹತ್ವದ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿದೆ. 1911ರ ಜುಲೈ 29ರ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗಗಳ ಎಲ್ಲ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ಕೊಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪದವಿಯನ್ನೂ, ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ವಕೀಲ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪಡೆದು ಬಂದು ಜೊಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸಿದ್ದ ಡಾ. ಪ್ರಿಕ್ಲಿ ಸೆವೆ ಎಂಬುವವರು. ಗಾಂಧಿ ನೇತೃತ್ವದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರು ಸಂದರ್ಶನವೊಂದರಲ್ಲಿ, ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಹಿಂಸೆಯ ಮೂಲಕ ಕಟ್ಟಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ತಾವೆಲ್ಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೇ ಮೊರೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಬಹುದು ಎಂದಿದ್ದರು. 2011ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ, ಭಾಷೆಗಳ, ಧರ್ಮಗಳ ಜನ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬಾಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೂಡಲೇ ಅವರು ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಕ್ಲೋಸಾ, ಫಿಂಗೋ, ಜುಲು, ಟೋಗಾ, ಬಸೋತೋ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಹಗೆತನ ಮತ್ತು ಜಗಳಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ಗುರಿಗಾಗಿ ಒಗ್ಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1912ರ ಜನವರಿ ಎರಡನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ಲೂಫಂಟೀನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ಜನ ವಕೀಲರು, ಪತ್ರಕರ್ತರು, ಸಮುದಾಯ ಮುಖಂಡರು ಸಭೆ ಸೇರಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾ ದೇಶಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (ಸೌತ್ ಆಫ್ರಿಕನ್ ನೇಟೀವ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್) ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ರಚನೆಯ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಜುಲು ಸುಧಾರಕ ಜಾನ್ ದುಬೆ ಅವರನ್ನು ಅವರ ಗೈರು ಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿ-ಅವರು ಪೂರ್ವನಿಯೋಜಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೊಂದರಿಂದಾಗಿ ಬರಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ- ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಮೂಲ ಆಫ್ರಿಕನ್ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನಡೆದ ಈ ಐಕ್ಯತೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಿಜವಾದ ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐಕ್ಯತೆಯ ಸಂಕಲ್ಪದ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾನೂನುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲದ ವಿಪರ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಬಳಸಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸೆಮೆ ಹೇಳಿದರು.

ಜಾನ್ ಡುಬೆ ಗಾಂಧಿಯ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಮೂರು ನೂರು ಎಕರೆ ಜಮೀನು ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಯುವಜನರಿಗೆ ವಿವಿಧ ಆಧುನಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದವರು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ನೆರೆಹೊರೆಯವರಾಗಿ ಪರಿಚಿತರೂ ಆಗಿದ್ದು, ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ಗೆ ಹೋದ ನಂತರ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಡುಬೆ ತಮ್ಮ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಶಾಂತಿ-ವ್ಯವಧಾನ-

ಸಹನೆ-ವಿವೇಕ-ಕಾನೂನು ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪರತೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ಅದರ ಚಿಂತನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ್ದ ಗಾಂಧಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿತ್ತು.

ಪುದುವಟ್ಟಾಗಿ ಪರಿತಿತವಾದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮ

1912ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಒಂದು ಪುದುವಟ್ಟಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅಧಿಕೃತವಾಗಿ ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಸಿದರು. ತಾವು ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಆ ಪುದುವಟ್ಟಿನ ಇತರ ಸದಸ್ಯರೆಂದರೆ ಡರ್ಬಾನ್ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಹಾಜಿ ಅಮೋದ್ ಜೋಹಾರಿ, ಪಾರ್ಸಿ ರುಸ್ತಂಜಿ, ಯಹೂದ್ಯ ಮಿತ್ರ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್, ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿತ್ರ ರೀಚ್ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂ ಗುಜರಾತಿ ಗೆಳೆಯ ಪ್ರಾಣಜೀವನ ಮಹಾ. ಈ ಪುದುವಟ್ಟಿನ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು: 1. ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ದೈಹಿಕ ದುಡಿಮೆಯ ಮೂಲಕ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ 2. ಭಾರತೀಯರು ಮತ್ತು ಐರೋಪ್ಯರ ನಡುವೆ ಉತ್ತಮ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸಲು 3. ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಮತ್ತು ರಸ್ಕಿನ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲು 4. ಸ್ವತಃ 'ಪರಿಶುದ್ಧ' ಜೀವನ ನಡೆಸಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪರಿಶುದ್ಧ' ಜೀವನದ ಆದರ್ಶ ಬಿತ್ತಲು 5. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಶಾಲೆ ತೆರೆಯಲು 6. ಶೌಚ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು 7. ಮಾನವತೆಯ ಸೇವೆಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವಯಂ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ 8. ಈ ಎಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಳಿಗಾಗಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪೀನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಲು ಈ ಆಶ್ರಮದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ವಾಸ ಮತ್ತು ದುಡಿಮೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡ ಮತ್ತು ಎರಡು ಎಕರೆ ಜಮೀನಿನ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಪುದುವಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳಂತೆ ಅವರು ಕುಟುಂಬ ಭತ್ಯೆಯಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಐದು ಪೌಂಡ್ ಹಣ ಪಡೆಯುವರು. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪೀನಿಯನ್' ಯಾವುದೇ ವಾಣಿಜ್ಯ ಜಾಹೀರಾತನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸಂಪಾದಕೀಯ ಬಳಗದ ಕಣ್ಣುನಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ಜಾಹೀರಾತುಗಳು ಪತ್ರಿಕೆಯ ವಿಚಾರಗಳ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸುವಂತಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು.

ಗೋಖಲೆ ಬಂದು ಹೋದರು

ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ನಂತರ ಗಾಂಧಿ ಗಮನ ಹರಿಸಿದ್ದು ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆಯವರ ನಿಯೋಜಿತ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾ ಭೇಟಿಯತ್ತ ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಗುರು ಎಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು, ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಿದ್ದ ಅವರೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ವಾಸ್ತವ ಸ್ಥಿತಿ ಅರಿಯಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿ ಹಲವು ಬಾರಿ ಆಹ್ವಾನ ನೀಡಿದ್ದರು. ಸ್ವತಃ ಒಡನಾಡಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಲವು ವರದಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಸ್ವಯಂ ಗಾಂಧಿಯವರ ಪತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಬುದ್ಧ, ಮಹಾವೀರ, ಏಸುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಯುಗಪುರುಷನೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಪ್ರಾಣಜೀವನ ಮಹಾರ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ಗಾಂಧಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಗೋಖಲೆಯವರು ಬಹು ಕೂತೂಹಲ ತಾಳಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಸಲಹಾ ಮಂಡಳಿಯ ಗಣ್ಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದೊಡನೆ ಸೌಹಾರ್ದ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ನೀಡಿದ್ದ ಹಲವು ಭೇಟಿಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಗೆ ಹೋಗುವ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ್ದರಾದರೂ, ಅವರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಆರೋಗ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 1911ರ ಭೇಟಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಗತಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ಗೋಖಲೆಯವರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಸರ್ಕಾರ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಅವರನ್ನು ಅತಿ ಗಣ್ಯ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿತು. ಸರ್ಕಾರ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಗೋಖಲೆಯವರು ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಗತ್ಯ ವಸತಿ ಮತ್ತು ಆತಿಥ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ನಿಯೋಜಿಸಲಾಗಿತ್ತು.

ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮದ ಸ್ವಾಗತ

ಗೋಖಲೆಯವರು 1912ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 22ರಂದು ಕೇಪ್‌ಟೌನ್ ತಲುಪಿದಾಗ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಪೊಲಾಕ್ ಹಡಗೊನೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಊರ ತುಂಬ 'ವಂದೇ ಮಾತರಂ' ಘೋಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಭವ್ಯವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಜೋಡಿ ಕುದುರೆ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ಯಲಾಯಿತು. ನಂತರ ನಡೆದ ನೂರಾರು ಜನ ಭಾರತೀಯರೂ, ಐರೋಪ್ಯರೂ ಸೇರಿದ್ದ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ

ಹೊಂದಿದ್ದ ಪ್ರೀನರ್ ಸೋದರ-ಸೋದರಿ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಗೋಖಲೆಯವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿನ ನೈಪುಣ್ಯತೆ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಆಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ಆಧುನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿದ್ಯಾತ್ಮ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದ ಮುಂಚೂಣಿ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಸೌಮ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೂಲಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಘನತೆ-ಗೌರವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಬರೆದಿದ್ದವು. ಹಾಗಾಗಿ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಈ 'ಕೂಲಿಗಳ ದೊರೆ'ಯನ್ನು ನೋಡಲು ಬಿಳಿಯರು ವರ್ಣೀಯರ ಜೊತೆ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಭೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಗೋಖಲೆಯವರು ತಮ್ಮ ಚತುರ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಸಭೆಯನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆಗೆ ಗೈರು ಹಾಜರಾಗಿದ್ದ ಕೇಪ್‌ಟೌನ್‌ನ ಮೇಯರ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಮೆರಿಮನ್ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಬೇಟಿಯಾಗಿ ನಂತರ ಜ. ಸ್ಮಿತ್‌ಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಪೂರ್ವದ ವಿವೇಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಗೋಖಲೆಯವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯರು ವರ್ಣೀಯರನ್ನು ಅವಮಾನಗಳಿಂದ ಹಿಂಸಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಂದು ಅವರು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು.

ಗೋಖಲೆಯವರ ರೈಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾ ಸರ್ಕಾರ ಸಕಲ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ರೈಲೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಹೊರಟ ಗೋಖಲೆಯವರು ಜನ ಸೇರಿ ಸ್ವಾಗತ ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗಿದ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಿಂತು ಸನ್ಮಾನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜನರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿ ಮುಂದುವರೆದರು. ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಅವರ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಜರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವೆಡೆ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಶಾಂತಿ ಹಬ್ಬಲು ಬಂದಿರುವ ವರ್ಣೀಯನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ದಾರಿಯ ಊರುಗಳ ಬಿಳಿಯ ಮೇಯರ್‌ಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಕೆಲ ಬಿಳಿಯ ಜನ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಬಿಳಿಯ ಜನಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ದೇಶದ ಬಿಳಿ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಗೋಖಲೆಯವರ ರೈಲು ಯಾತ್ರೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 28ರಂದು ಸುಗಮವಾಗಿ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ತಲುಪಿತು.

ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್ ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಪೊಲಾಕ್ ಅವರ ವಾಸ್ತು ಪರಿಣತಿಯ ಭವ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವಿದ್ದ ಬೃಹತ್ ಪುಷ್ಪ ಸ್ವಾಗತ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾಗತ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಹೊಸಕೆನ್ ಮತ್ತು ಡೋಕ್ ಅವರು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಒಂಬತ್ತು ಸಾವಿರ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಸಾವಿರ ಜನರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ತಳ್ಳಿದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮೀಯವಾದದ್ದೂ ಅಲ್ಲ, ನಾಗರಿಕವೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಖಂಡಿಸಿ ಯಾವುದೇ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮನುಷ್ಯನನ್ನಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನೋಡುವ ಪಾಠವನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಭುತ್ವ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಲಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ನಂತರ ಮಾತನಾಡಿದ ಗೋಖಲೆಯವರು ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿರುವ ಗಾಂಧಿ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಮಹಾನ್ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಗೆಹರಿಯುವ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಮೇಯರ್ ಅತಿಥಿಯ ಓಡಾಟಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ವಿಶೇಷ ಮೋಟಾರು ವಾಹನವನ್ನೇ ಅವರ ಸುಪರ್ದಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದ. ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ತಂಗಲು ಸುಸಜ್ಜಿತ ಭವನವೊಂದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದ.

ನವೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಗಡಿ ಪಾರಾದ ನಂತರ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ವಾಪಸ್ ಬಂದಿದ್ದ ಚೀನೀ ಸಮುದಾಯದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ನಾಯಕ ಲೈಂಗ್ ಕ್ವಿನ್ ನೇತೃತ್ವದ ಚೀನೀ ಸಮಾಜದಿಂದ ನವೆಂಬರ್ 1ರಂದು ಗೌರವ ಉಪಾಹಾರ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಗೋಖಲೆಯವರು ನಂತರ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಂಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದರು. ಅಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡದ ತಪ್ಪಲಿನ ತನ್ನ ವಿಶಾಲ ಮನೆಯನ್ನು ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಅವರ ಊಟೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡ. ಈ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ನಂತರ ನೆಟಾಲ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದತ್ತ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಟ ಗೋಖಲೆಯವರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಜನರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಲೇ ನವೆಂಬರ್ 8ರಂದು ಡರ್ಬನ್ ನಗರವನ್ನು ತಲುಪಿದರು. ಅಂದು ನಡೆದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯ ಸಂಭ್ರಮ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದರೆ, ಅಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಬಂಧನಗಳಿಂದ ಶಾಶ್ವತ ಬಿಡುಗಡೆ ದೊರೆತಂತಿತ್ತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ 1897ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಹಡಗಿನಿಂದ ಇಳಿದಾಗ ಅವರ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಬಿಳಿಯರ ಸಮೂಹದ ಹಲ್ಲೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ಪೋಲೀಸ್ ಆಧಿಕಾರಿ ಲಾಫ್ಸನ್ ಕೂಡ ಸೇರಿದ್ದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಊರುಗಳಿಂದ ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ನಗರವನ್ನು

ತುಂಬಿದ ಸಾವಿರಾರು ಭಾರತೀಯರು ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ಮೂರು ಪೌಂಡ್ ತೆರಿಗೆಯ ಕಷ್ಟ ನಷ್ಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿವಸ ಓಹ್ಲಾಂಗ್ ಎಂಬ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಊರಿಗೆ ಹೋದ ಗೋಖಲೆಯವರು ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಆದ್ವಕ ಜಾನ್ ಡುಬೆ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಿದರು. ನಂತರ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ಗೋಖಲೆ ಮತ್ತವರ ತಂಡ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾ ಒಕ್ಕೂಟ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ನವೆಂಬರ್ 24ರಂದು ಪ್ರಿಟೋರಿಯಾ ತಲುಪಿದರು.

ಆಸೆ ಚಿಗುರಿಸಿದ ಗೋಖಲೆಯವರ ಮಾತುಕತೆ

ಪ್ರಿಟೋರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಜ. ಬೋತಾ ಮತ್ತು ಗೌರ್ರ್ ಜನರಲ್ ಲಾರ್ಡ್ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆ ತನ್ನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗದ ಗೋಖಲೆ ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಭ್ರಮದ ಸ್ವಾಗತ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದಿದ್ದ ಬೋತಾ ಗೋಖಲೆಯವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಕಂಡು ಬದಲಾಗಿ ಸೌಜನ್ಯದಿಂದಲೇ ವರ್ತಿಸಿದ. ಇನ್ನು ಮಾಜಿ ಉದಾರವಾದಿ ರಾಜಕಾರಣಿ ಗೌರ್ರ್ ಜನರಲ್ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಸೌಜನ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದವರು. ಎರಡು ತಾಸುಗಳ ಈ ಮಾತುಕತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಇರುಸು ಮುರುಸು ಉಂಟಾಗಬಾರದೆಂದು ಗಾಂಧಿ ಈ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲಿಲ್ಲ. (ಅವರ ಭಾಗವಹಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ತಡೆಯಿತೆಂಬ ಮಾತೂ ಒಂದು ಆಕರದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ).

ಸಭೆ ಮುಗಿಸಿ ಹೊರಬಂದ ಗೋಖಲೆಯವರು ಹರ್ಷಚಿತ್ತರಾಗಿ 'ನಿಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಯಲಿವೆ. ಮೂರು ಪೌಂಡು ತೆರಿಗೆಯೂ ರದ್ದಾಗುವುದು, ವಲಸೆ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿನ ವರ್ಣಭೇದದ ನಯಮವೂ ಇಲ್ಲವಾಗುವುದು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಲು ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಗಾಂಧಿಗೆ ಋಷಿಯಾಯಿತಾದರೂ ನಂಬಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಯೂಬಿಟ್ಟರು : 'ನಾನು ನಂಬಲಾರೆ. ನಿಮಗೆ ಈ ಸಚಿವರುಗಳ ಬುದ್ಧಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.' ಗೋಖಲೆಯವರು 'ಇಲ್ಲ, ಅದು ಆಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ. ನಿಮಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು, ನನಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಭೇಡಿಸಿ ಹೇಳಿದರು.

ಗೋಖಲೆ ನವೆಂಬರ್ 15ರಂದು ಪ್ರಿಟೋರಿಯಾದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದ ವಿದಾಯ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ 'ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಜನರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತೀಯರ ಭವಿಷ್ಯ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಈವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನಡೆಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರಲಾರದೆಂಬ ಆಶಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದರೆ ಸವಾಲು ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಲಾಗಿದ್ದು ಆ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಶೀಲ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ನಂತರ ಎರಡು ದಿವಸ ಟಾಲ್‌ಸ್ತಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದ ಗೋಖಲೆ ನವೆಂಬರ್ 17ರಂದು ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಿಂದ ಲೊರೆಂಕೋ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ಜ್ ಬಂದರಿಗೆ ಹೊರಟರು. ಅವರು ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಅವರನ್ನು ಜಾಂಜಿಬಾರ್‌ವರೆಗೆ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಬಂದು ವಿದಾಯ ಹೇಳಲು ಕೋರಿದರು. ಅದರಂತೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಗೋಖಲೆಯವರೊಡನೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

ಆ ಎರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ಜ್ ಮತ್ತು ದಾರ್-ಎಸ್-ಸಲಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಬಂದರುಗಳ ಬಳಿ ಬಂದು ಅವರಿಗೆ ಜಯಕಾರ ಹಾಕಿದರು. ಗೋಖಲೆ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಿ ಜನರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಈ ಪ್ರಯಾಣದುದ್ದಕ್ಕೂ ಗೋಖಲೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೋರಾಟದ ಮುಂದಿರುವ ಸವಾಲುಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುವಂತೆ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಿ, ದ.ಆಪ್ತಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯುವ ತನಕ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲಾರೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ಗೋಖಲೆಯವರ ಕೈಕುಲುಕಿ ವಿದಾಯ ಹೇಳುವ ಮುನ್ನ ಗಾಂಧಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು. 'ನನ್ನ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ನಡುವೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ನೀವೇ ನನಗೆ ಮಾದರಿ. ನಾನು ನಿಮಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಷ್ಯನಾಗಲು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆ. ನನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನನ್ನ ನಡೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವದ ಸಾರ್ಥಕ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ಸಾಧಿಸಬಯಸುತ್ತೇನೆ.'

ಗೋಖಲೆ-ಗಾಂಧಿಯ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧದ ವೈಖರಿ!

ಹೌದು ಈ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರ ನಡುವೆ ಗಮನಾರ್ಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಗೋಖಲೆ ಗಾಂಧಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಮಾದರಿಯ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಗೋಖಲೆಯವರದ್ದು ಸಹನೆಯ ಮನವಿ ರಾಜಕಾರಣವಾದರೆ ಗಾಂಧಿಯದ್ದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಸಾತ್ವಿಕ

ಪ್ರತಿರೋಧದ ರಾಜಕಾರಣ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಅವರು ಗಾಂಧಿಯ 'ಹಿಂದ್ ಸ್ವರಾಜ್'ನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಗಾಂಧಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪದ ಮಾನವ ಸತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದರು. ಗೋಖಲೆಯವರ ಈ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸದಾ ತಮ್ಮೊಡನಿದ್ದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸೇವಕನಂತೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಗೋಖಲೆಯವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವರ ಜಿಗುಟುತನ, ಹಟಮಾರಿತನಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಛೇಡಿಸಿಯೂ ಇದ್ದರು. 'ನಾನು ನಿನ್ನ ವಶವಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು!' ಎಂದು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಅಲವತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದೂ ಉಂಟು!

ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆಯವರ ಗೌರವಾರ್ಥ ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಭಾರತೀಯರ ಬೃಹತ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಗಾಂಧಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಸಿಟ್ಟೇ ಬಂದಿತ್ತು. ತಮಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿಯಲ್ಲಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೋಖಲೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಗಾಂಧಿ, 'ಹಾಗಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ' ಎಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದಾಗಲಂತೂ ಅವರಿಗೆ ಗಾಂಧಿ ಐಲುಪೈಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿಯೇ ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಗಾಂಧಿಯವರ ಸ್ವ-ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತೀಯರೇ ಇರುವ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದು ಆ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಅಪಚಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಗೋಖಲೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಹಟ ಹಿಡಿದರು ಮತ್ತು ತಾವು ಅದನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿಗೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಗೋಖಲೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಅಪ್ರತಿಭರಾಗಿ 'ನನಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಎಷ್ಟು ಗೊತ್ತೋ ಅಷ್ಟೇ ನಿನಗೂ ಮರಾಠಿ ಗೊತ್ತಿರುವುದು, ಸುಮ್ಮನಿರು' ಎಂದು ಅವರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ, ಮರಾಠಿಗರು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರಿಗಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ಹೃದಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಲಿ ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾ ಅವರನ್ನು ಮಾತಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಅವರಿಂದ ಅವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಿದರು. ನಂತರ ಅದನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿ, 'ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಮ್ಮ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದೇನೆಯೇ ಹೇಳಿ!' ಎಂದು ಗೋಖಲೆಯವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು ನಂತರ ಗೋಖಲೆಯವರ ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಡೆದ ಭಾರತೀಯರ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯವರ ಈ 'ಕಾಟ' ತಡೆಯಲಾರದೆ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡಿ ಅದರ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು!

ಹೀಗೆ ಗೋಖಲೆ ಅವರಿಗೆ ಈ ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ನೋಡುವ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಉಂಟಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳೆಲ್ಲ ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ತತ್ವಬದ್ಧತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಮನಃಪೂರ್ವಕತೆ ಮತ್ತು ನೇರವಂತಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸರಳತೆಗಳಿಂದ ಗೋಖಲೆಯವರ ಮನ ಗೆದ್ದು ಅವರ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಗೌರವಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವರು ಗಾಂಧಿ ವಿರುದ್ಧ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದರು. ಆ ಗುಂಪಿನ ನಾಯಕ 'ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್'ನ ಸಂಪಾದಕ ಪಿ.ಎಸ್. ಅಯ್ಯರ್ ಆಗಿದ್ದ. ಗೋಖಲೆಯವರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಗಾಂಧಿಯ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಬೆಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದನಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದೆ ಎಂದು ಆತ ಭಾವಿಸಿದ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆತ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಗೋಖಲೆಯವರ ಪ್ರವಾಸ ಭಾರತೀಯರ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಯಾವ ಹೊಸ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನೂ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ನೀಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ತನ್ನ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡ. ಗೋಖಲೆ ಆತನಿಗೆ ಅರ್ಧ ತಾಸು ಮಾತ್ರ ಮಾತುಕತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಅವನ ಮುನಿಸಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾದಂತಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಅಯ್ಯರ್, ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಈಗ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಷರತ್ತಾಗಿ ಪ್ರಜಿತನ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಗಾಂಧಿಯ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಇಡೀ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಮುಕ್ತ ಪ್ರವೇಶ ಮತ್ತು ಸಂಚಾರ ಹಾಗೂ ನೆಲಸುವಿಕೆಯ ಹಕ್ಕಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದ್ದ. ಗೋಖಲೆ ಇದನ್ನು ಅಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅವ್ಯವಹಾರಿಕ ಎಂದು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕಿದ್ದರು.

ಸ್ವದೇಶ ತಲುಪಿದ ನಂತರದಲ್ಲೇ ಗೋಖಲೆ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮುಂಬೈನ ಟೌನ್‌ಹಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾ ಪ್ರವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು 'ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ವೀರರನ್ನಾಗಿ, ಹುತಾತ್ಮರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಲ್ಲ ಅದ್ಭುತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, 'ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉಪಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಅನುಚಿತವಾದುದನ್ನು ಆಡಲು ಅಥವಾ ಮಾಡಲು ನಾಚಿಕೆಪಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದರು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಅಯ್ಯರ್ ಗೋಖಲೆಯಂಥ ಘನತೆವೆತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ರಾಜಕೀಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಯಾವ ಯೋಗ್ಯತೆಗಳೂ ಇಲ್ಲದ ಗಾಂಧಿ ಮತ್ತು ಪೊಲಾಕರ ವಶೀಕರಣ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ

ಒಳಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಭಾರತೀಯರ ಪರವಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು' ಎಂದು ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಂಡ.

ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ

ಜ. ಸ್ಕಟ್ಲೆಂಡ್‌ನೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಒಪ್ಪಂದದ ನಂತರ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಗಾಂಧಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳ ಪುನರ್ವಸತಿಯ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದ ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ತೆರವುಗೊಳಿಸಿದರು. ಅವರು 1913ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಮುದ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ನೆಟಾಲ್‌ನ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಮೇಲಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೂರು ಪೌಂಡುಗಳ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಈಡೇರದಿದ್ದರೆ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪುನರಾರಂಭ ಈ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಯೋಜನೆ ಇದ್ದುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲು ನೆಟಾಲ್‌ನಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮ ಸೂಕ್ತ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ್ದ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಸದ್ಯದಲ್ಲೇ ಈಡೇರುವ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅದು ಈಡೇರುವ ಕಾಲ ದೂರವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಯದೊಂದಿಗೆ ಗಾಂಧಿ ಮಗ ಹರೀಲಾಲನಿಗೂ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಾವು ಇನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳು ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ನಂತರ ಬಹು ಬೇಗನೆ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು.

ಈ ಆಶ್ರಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದ್ದ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ಅದರ ಆವರಣವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ತಮ್ಮ ಕುಟೀರಗಳು, ಹೂ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಿಡುವ ಗಿಡ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲು ಹಾಗೂ ಪೊದೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಸಮೃದ್ಧ ಹಸಿರಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತೊರೆಯೂ ಹರಿಯುತ್ತಾ ಆವರಣವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಆಶ್ರಮವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿತ್ತು. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಕುಟುಂಬವೂ ಒಂದೆರಡು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಗಾಂಧಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಅವರೂ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಸಮಾನ ಜೀವನ ಭತ್ಯೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಗಾಂಧಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳು ಸ್ವಾಗತ ಕಮಾನು ಕಟ್ಟಿ, ರಾತ್ರಿ ಬಂದರೆ ಅವರ ಕುಟೀರದವರೆಗಿನ

ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿ ಬೆಳಗಿಸಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಋಷಿ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳದ್ದೇ ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರ. ಗಾಂಧಿ ನೆಲೆಸಲು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಬಂದೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿನ ದಿನಚರಿ ಬದಲಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದ ಶಾಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ, ಮಕ್ಕಳು ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಆರರಿಂದ ಎಂಟರವರೆಗೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಬೆಳಗಿನ ಉಪಹಾರದ ನಂತರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಪಾಠ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಆದಷ್ಟೂ ಅವರವರ ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಓದು, ಬರಹ, ಸರಳ ಲೆಕ್ಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ತರಬೇತಿಯ ಪಾಠಗಳು. ಗಾಂಧಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಕೆಲ ಶಾಸುಗಳ ನಂತರ ಗಾಂಧಿ ತರಗತಿಯನ್ನು ಬೇರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಜೆ 5.30ಕ್ಕೆ ಊಟ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ರಾತ್ರಿ ಏಳೂವರೆಯಿಂದ ಒಂಬತ್ತರವರೆಗೆ ಹಾಡು ಭಜನೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ. ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಸರ್ವ ಧರ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈಗ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪಿನಿಯನ್' ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದ ಗಾಂಧಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವಾರ ಆರೋಗ್ಯ ರಕ್ಷಣೆ ಕುರಿತ ಒಂದು ಅಂಕಣ ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದು ನಂತರ ಎಂಟು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕಾಲ ಎಡಬಿಡದೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ತಾವು ತರಬೇತಿ ಹೊಂದದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅನುಭವದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಈ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೋಗ ತಡೆಯಲು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಈ ಅಂಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿ, ಶುಚಿತ್ವ, ನೈಸರ್ಗಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾಮ ಜೀವನದ ಪಾಠಗಳವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದರು. ಜೊತೆಗೇ, ಅಲ್ಲ ಹಲವು ಜನರಿಗೆ ನೀರು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ವಾಸಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು.

ವಿವಾಹ ಶಾಸನದ ವಿವಾದ

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಸರ್ಕಾರ ಗಾಂಧಿಯ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಲಸೆ ಹತೋಟಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾರಂಭಿಸಿ ಭಾರತೀಯರ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಜ್ಞತನವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧಿ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲೇ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪುನಾರಂಭದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯ ಸೂಚನೆ ನೀಡಿದರು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಭಾರತೀಯನೊಬ್ಬನ ಪತ್ನಿಗೆ ಆಕೆಯ ಪ್ರಜ್ಞತನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಕರಾರೆತ್ತಿ ದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಲು ವಲಸೆ ಇಲಾಖೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಬಂಧ ಹೂಡಲಾದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ವಿಚಾರಣೆ ಕೇಪ್ ಟೌನ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಮಾರ್ಚ್ ಮೂರನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಪು ಸರ್ಕಾರದ ಪರ ಹೊರಬಿತ್ತು. ತೀರ್ಪು ನೀಡಿದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ಪ್ರಕಾರ ಬಹುಪತ್ನಿತ್ವಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವ ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾಹಗಳೂ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧು ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಅಧಿಕೃತ ನೋಂದಣಿಯ ಕ್ರೈಸ್ತ ವಿವಾಹಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕಲ್ಲವೂ ಅನುರೂಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಬಹುಧರ್ಮೀಯರಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ವಿವಾಹಿತ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರು, 'ಹಾಗಾದರೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರಿಗೆ ಏನಾಗಿದ್ದೇವೆ? ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಹಾಗಾದರೆ ಅನೈತಿಕ ಸಂಬಂಧದ ಮಕ್ಕಳೇ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳತೊಡಗಿದರು. ಕಸ್ತೂರಬಾ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲಾದರೂ ತಾವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಒಳಿತು ಎಂದು ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಗಾಂಧಿ ಇದು ಹೇಡಿತನವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡೀತು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ ಕಸ್ತೂರಬಾ, 'ಹಾಗಾದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆರಂಭಿಸಿ; ನಾನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರುವೆ' ಎಂದರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಬಾ ತಮ್ಮ ಇತರ ಆಶ್ರಮವಾಸಿ ಮಹಿಳೆಯರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಅವರನ್ನೂ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. 'ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಕಷ್ಟ; ಒಮ್ಮೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಇಳಿದರೆ ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿದಾಗ ಹಿಂತಿರುಗುವಂತಿಲ್ಲ!' ಎಂಬ ಗಾಂಧಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮಾತಿನ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಬಾ ಅವರು ಸೆರೆಮನೆವಾಸಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದರು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜೋಹಾನ್ ಬರ್ಗನ್ ಹಮೀದಿಯಾ ಸಭಾಭವನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಸಭೆಯೊಂದು ನಡೆದು ಸರ್ಲೆ ತೀರ್ಪಿನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟದ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಭಾರತೀಯರಿಂದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ನೆಟಾಲ್‌ನ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯ ಎಚ್ಚಿತ್ತುಕೊಂಡು ಒಗ್ಗಟ್ಟು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಈಗ ಕಸ್ತೂರಬಾ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗತೊಡಗಿದರು.

ಮತ್ತೆ ಸರ್ಕಾರದ ವಿಶ್ವಾಸದೋಹ

ಈ ಮಧ್ಯೆ 'ಆಫ್ರಿಕನ್ ಕ್ರಾನಿಕಲ್'ನ ಪಿ.ಎಸ್. ಅಯ್ಯರ್ ಮೂರು ಪೌಂಡ್ ತೆರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಕೂಲಿಕಾರರನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುತ್ತಾ, ತೆರಿಗೆ ರದ್ದತಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು

ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತೀಯರ ಆಂದೋಲನ ಗಾಂಧಿ-ಪೊಲಾಕ್ ರ 'ಗೆರ್ವಿಷ್ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ'ದಲ್ಲಿ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿ ವಿಫಲತೆಯ ಅಂಚಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಕೂಗನ್ನೂ ಎಬ್ಬಿಸತೊಡಗಿದ್ದ. ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಬಿಳಿಜನರ ಪ್ರಬಲ ವಿರೋಧದಿಂದಾಗಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ ವಲಸೆ ಹತೋಟಿ ಶಾಸನದ ಕರಡೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಇದು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಸನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕ್ರೂರವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಭಾರತೀಯರು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿತಲ್ಲದೆ ವಲಸೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಜನರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಬದುಕಿನ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಪಾಸಣೆ ನಡೆಸುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡಿತ್ತು. ಗಾಂಧಿ ಇದು ತಮಗೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ನಾಯಕ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಎಸಗಿದ ವಿಶ್ವಾಸದ್ರೋಹವೆಂದು ಬಗೆದರು. ಕೂಡಲೇ ಅವರು ನೆಹಾಲ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ಸಭೆ ಕರೆದು ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಹಾಗೇ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ಗೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರ ಸಭೆ ಕರೆದು, ಕಳೆದ ಬಾರಿಗಿಂತ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ತ್ಯಾಗದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಕರೆ ನೀಡಿದರು. ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಭಾರತೀಯ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದ ಪೊಲಾಕ್ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಪತ್ರ ವ್ಯಹಾರ ನಡೆಸಿ ಭಾರತೀಯರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವಂತೆ ಕೋರುತ್ತಿದ್ದ. ಗಾಂಧಿಯ ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕಿ ಸೋನ್ಯಾ ಶ್ಲೇಸಿನ್ ಕೂಡ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರ ಅಹವಾಲನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸಿ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಆಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಳು.

ಇವರಲ್ಲದೆ ಲಾರ್ಡ್ ಆಂಪ್‌ಹಿಲ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಬಿಳಿಯರ ಲೋಕದ ಅನೇಕ ರಾಜಕೀಯ ಮುತ್ಸದ್ಧಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡದಂತೆ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಗೃಹ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಆರಂಜ್ ಪ್ರೀ ಸ್ಟೇಟ್‌ನ ರಾಜಕಾರಣಿ ಅಬ್ರಾಹಂ ಫಿಶರ್, ಸ್ಕಟ್ಸ್‌ಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಳಿತನದ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾಗಿ ಈ ಯಾವ ಒತ್ತಾಯಗಳಿಗೂ ಮಣಿಯದವನಾಗಿದ್ದ. ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್ ಈಗ ಒಕ್ಕೂಟದ ರಕ್ಷಣಾ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿರುವಾಗಲೇ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳ ಮಧ್ಯೆಯೇ ಜೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಂಸತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಅಂತಿಮ ವಲಸೆ ಹತೋಟಿ ಶಾಸನವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದುಬಿಟ್ಟಿತು.

ಗಟ್ಟಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹದಿನಾರು ಮಾತ್ರ!

ಗಾಂಧಿ ಕೂಡಲೆ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಕೋರಿದರು. ತಮ್ಮ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಪ್ರವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರದೊಂದಿಗೆ ನಡೆಸಿದ್ದ ಮಾತುಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಸೂರಾಗಿದ್ದ ಗೋಖಲೆ ಅವರಿಗೆ ಇದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಆಘಾತವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರು ಗಾಂಧಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಈಗ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಭಾರತೀಯರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದಾರೆ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ತಿಳಿಸಲು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ 65 ಜನರ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ, ಇವರಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ 16 ಜನರಾದರೂ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಕೊನೆವರೆಗೂ ನಿಲ್ಲುವರು ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬರೆದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ತಮಗಾಗಿ ಗೋಖಲೆ ಹಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ತಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಗೆಳೆಯ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ತಯಾರಾಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಇಷ್ಟು ಜನರೊಂದಿಗೇ ತಾವು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿ ದಡ ಮುಟ್ಟಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಬರೆದರು. ಮಧುಮೇಹದ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ಬಳಲಿಹೋಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ದ. ಆಫ್ರಿಕಾದ ಭಾರತೀಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರ ಒಂದು ಬದ್ಧತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಕೂಡಲೇ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ತಾವು ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಸಲಹಾ ಮಂಡಳಿಯ ಮೂಲಕ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಚುರುಕು ಮುಟ್ಟಿಸಬಯಸಿದರು. ಆದರೆ ವಿಲಿಯಂ ವೆಡ್‌ಬರ್ನ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಅವರ ಹಿತೈಷಿಗಳು ಆ ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ತಡೆದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ವೆಡ್‌ಬರ್ನ್ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ಪತ್ರ ಬರೆದು, ಗೋಖಲೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಹಾಕಬಾರದೆಂದು ಕೋರಿದರು. ಗಾಂಧಿ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪೊಲಾಕ್‌ನನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಕಳಿಸಿ ಗೋಖಲೆ ಹಾಗೂ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡಲು ಕಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇನೂ ಪೊಲಾಕ್ ನೀಡಲಿಲ್ಲ.

ನಂತರದಲ್ಲೇ ಗಾಂಧಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಆರಂಭಿಸುವ ಮುನ್ನ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಜ. ಸ್ಕಟ್ಸ್‌ನೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆಗಾಗಿ ಕಾಗದ ಬರೆದರು. ಈಗ ಜಾರಿಗೆ ಬರಲಿರುವ ಹೊಸ ಶಾಸನದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಾರತೀಯರು ಕೇಪ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು, ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ

ಕೂಲಿಗಳಾಗಿ ಮೂರು ವರ್ಷ ಪೂರೈಸಿದವರು-ಅವರೊಮ್ಮೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು-ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬದುಕಲು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಏಕಪತ್ನಿ ಭಾರತೀಯ ವಿವಾಹಗಳನ್ನೂ-ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಪತ್ನಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದಂತಾದರೂ-ಕಾನೂನುಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲು ಸರ್ಕಾರ ಸಿದ್ಧವಿದ್ದರೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ಪುನರಾಲೋಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೆಂದು ಆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸ್ಮಿತ್ಸ್ ಈ ಕಾಗದದ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಗದಂತಹ ಬಿಕ್ಕುಟ್ಟೊಂದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್ ಬಳಿಯ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಗಣಿಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಮಿತಿ ಮೀರಿದ ದುಡಿಮೆಗಾಗಿ ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಹಿಂಸೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಜುಲೈ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಅದು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಿಗದೆ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಹಿಂಸೆಗೆ ಇಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ಪೊಲೀಸರು ಗೋಲಿಬಾರ್ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಸತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ನಡೆದ ಶವಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸ್ಮಿತ್ಸ್ ಈ ಉಗ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದನು.

ಮಣಿಲಾಲನ ಪ್ರೇಮಪ್ರಸಂಗ

ಇನ್ನು ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಮುಜುಗರದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದು ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಎರಡನೆಯ ಮಗ ಮಣಿಲಾಲ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್ ಮೂಲಕ ಒಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಾನೊಂದು ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆತನ ಪ್ರೇಮ ಗಾಂಧಿಯವರ ಪರಮಾಪ್ತ ಗೆಳೆಯ ಮತ್ತು ಆರಾಧಕ ಡಾ. ಪ್ರಾಣಜೀವನ ಮೆಹ್ತಾನ ವಿವಾಹಿತ ಸೊಸೆ ಜೇಕಿಯೊಂದಿಗಿತ್ತು! ಆಕೆಯ ಗಂಡ ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಸಂಬಂಧದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾರಿಷಸ್‌ನಲ್ಲಿ ತಂಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಮೆಹ್ತಾ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸರಳ ಜೀವನದ ಪಾಠ ಕಲಿಯಲೆಂದು ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಹಿರಿಯ ಮಗ ಹರಿಲಾಲ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿದನೆಂದು ವಿಷಾದಿಸಿದ್ದ ಗಾಂಧಿ ಈ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದರೂ ತಮ್ಮ ಹಾದಿಗೆ ಬರಲೆಂದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಪಾಲನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಈಗ ನೋಡಿದರೆ ಈ ಘಟನೆ ಸಂಭವಿಸಿದೆ. ಗಾಂಧಿಗೆ ತಲ್ಲಣ ಉಂಟುಮಾಡಿದ ಈ ವಿಷಯದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಇದ್ದ ಏಕೈಕ ಸಮಾಧಾನವೆಂದರೆ ಮಣಿಲಾಲ ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ತಪ್ಪೊಪ್ಪಿಗೆಯ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನು ಎಂಬುದು. ಕೂಡಲೇ ಅವರು ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ಅಲ್ಲಿನ ಹುಡುಗ-ಹುಡುಗಿಯರಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಮಗೆ ಒಂದು ಸೂಚನೆಯನ್ನೂ ನೀಡದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಮಣಿಲಾಲ ಮತ್ತು ಜೇಕಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ವರ್ತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಜೇಕಿ ತಾನಾಗಿ ತಲೆಕೂದಲು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಳಿ ಸೀರೆ ಉಡುವ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಆಹಾರ ಸೇವಿಸುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದಳು. ಮಣಿಲಾಲನಿಗೆ ಗಾಂಧಿ ತಾನು ಹೇಳುವವರೆಗೆ ಮದುವೆಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಡದಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ತಾವೂ ಒಂದು ವಾರದ ಉಪವಾಸ ಮತ್ತು ಆನಂತರ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಕಾಲ ಒಂದು ಊಟದ ಸ್ವ-ಶಿಕ್ಷಣದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಜಿಡ್ಡು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ ಉದಯ

ಇದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಎರಡು ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ರಾಮಚಂದ್ರ ಗುಹ ತಮ್ಮ 'ಗಾಂಧಿ ಬಿಫೋರ್ ಇಂಡಿಯಾ' ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವೆಂದರೆ, ಒಂದು : ಗಾಂಧಿಯ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದ ಈಗ ಧಿಯೊಸಫಿಯ ಹುಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪರ್ಯಟನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾನ್ ಕೊಡೆರ್ಸ್ ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಈ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಶುಭಾಶಯ ಹೇಳಿ ಬರೆದ ಪತ್ರ. ಅದರಲ್ಲಿ ಆತ ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಹೊರ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೀರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೊಂದರ ಉದಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿದ್ದ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ದೇವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದು ಆನಿ ಬೆಸೆಂಟ್ ಗುರುತಿಸಿದ್ದ ಜಿಡ್ಡು ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದ. ಇನ್ನೊಂದು, : ಗಾಂಧಿಯ ಹಿತ್ಯೆಷಿಯೂ, ಅಭಿಮಾನಿಯೂ ಆಗಿ ಅವರನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆದಿದ್ದ ಜೋಸೆಫ್ ಡೋಕ್ ಅವರ ನಿಧನ. ಆಗಸ್ಟ್ 24ರಂದು ಜೋಹಾನ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಚರ್ಚೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಶದ್ಧಾಂಜಲಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಗಾಂಧಿ, ಡೋಕ್ ಅವರ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಕ್ರೈಸ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನೂ ತಾವು ಅವರಿಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮ ತನ್ನ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದನ್ನೂ ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮತ್ತೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಘೋಷಣೆ

ಇದಾದ ಎರಡು ವಾರಗಳ ನಂತರ 1913ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ, ಭಾರತೀಯರು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾದು ಈಗ ವಿಷಾದದಿಂದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಪುನರಾರಂಭಿಸಲು

ನಿರ್ಧರಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಮೂರು ಪೌಂಡುಗಳ ತೆರಿಗೆ, ವಲಸೆ ಹತೋಟಿ ಕಾನೂನಲ್ಲಿದ್ದ ವರ್ಣಭೇದದ ಅಂಶ ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಾದ ಇವುಗಳ ಪರಿಹಾರ -ಇವು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಪುನಾರಂಭದ ಕಾರ್ಯಸೂಚಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೂರು ಪೌಂಡುಗಳ ತೆರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿವಾಹ ವಿವಾದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಗಾಂಧಿ ಇದನ್ನು ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದ ವಚನವನ್ನು ಸರ್ಕಾರ ಭಂಗ ಮಾಡಿ ಇಡೀ ಭಾರತದ ಜನತೆಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರವೀಗ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪ ಮಾಡತೊಡಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಈ ಸೇರ್ಪಡೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರನ್ನೂ, ಮಹಿಳೆಯರನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದೂ ಗಾಂಧಿಯ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹುರುಪುಗೊಳಿಸಲು ಈ ವರ್ಗಗಳ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಮನಗಂಡಿದ್ದರು. ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನೆಟಾಲ್‌ನ ಅನುಕೂಲಸ್ಥ ಭಾರತೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಿ ವರ್ಗದ ಅನಾಸಕ್ತಿ ಗಾಂಧಿಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಒಂದೆರಡು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಯದು ಅನಗತ್ಯ ಉಸಾಬರಿ ಎಂದು ಟೀಕಿಸಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಗುಜರಾತಿ ಹಿಂದೂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು ಇದೆಲ್ಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಕರಾಮತ್ತು ಎಂಬ ಗುಸುಗುಸುವನ್ನೂ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದರು.

ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಗೆ ಇದೊಂದು ಬದುಕಿನ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿತ್ತು. ತತ್ಕಾಲೀನ ಒಪ್ಪಂದದ ನಂತರ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಿದ ಆಶ್ವಾಸನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನೀಡಿದ ಆಹ್ವಾನದ ಮೇರೆಗೆ ಗಾಂಧಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಜನರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನದ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯರ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವರ್ಣ ತಾರತಮ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ತತ್ವ ಸಾಧನೆಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಅವರು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲಾಗದು ಎಂದು ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು.

ಮಹಿಳೆಯರ ಉತ್ಸಾಹ

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ಒಕ್ಕೂಟದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಆರಂಭಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಗಾಂಧಿ ಮೊದಲು ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಮತ್ತು ನೆಟಾಲ್‌ಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು. ಇನ್ನೂ ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ತಂಬಿ ನಾಯ್ಡನ

ನೇತೃತ್ವದ ಕೆಲವು ತಮಿಳು-ತೆಲುಗು ಕುಟುಂಬಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ಮಹಿಳೆಯರು ಗಾಂಧಿಯ ಕರೆಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ, ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬಗಳ ಗಂಡಸರು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗ ತಾವೂ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು ತಪತಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿ ಅದಕ್ಕಿನ್ನೂ ಕಾಲ ಕೂಡಿ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಿರಿಸಿದ್ದರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ದ.ಆಫ್ರಿಕಾಗಳಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಗಾಂಧಿ ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರಾದರೂ ಮತ್ತು ಪೊಲಾಕ್‌ನ ಪತ್ನಿ ಮಿಲಿ ಪೊಲಾಕ್‌ಳ ಸ್ವೀವಾದಿ ಕಿಚಾಸುವಿಕೆಗಳ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮನೆಯ ಹೊರಗಿನ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಆವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಕಾಲ ಪಕ್ಷವಾಗಲೆಂದು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಅದು ಸಂಭವಿಸಿತ್ತು.

1913ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ಹದಿನೈದರಂದು ಟಾಲ್‌ಸ್ಪಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹನ್ನೊಂದು ಜನ ಮಹಿಳೆಯರ ತಂಡ ಮತ್ತು ಫೀನಿಕ್ಸ್ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹದಿನಾರು ಜನ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರೂ ಇದ್ದ ತಂಡ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಗಡಿ ದಾಟಿ ನೆಟಾಲ್ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೆಟಾಲ್ ಗಡಿ ದಾಟಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಹೊರಟವು. ಹೊಸ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಏಷ್ಯನ್ನರು ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ರಹದಾರಿ ಪತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು ಅಪರಾಧವಾಗಿತ್ತು. ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹೊರಟ ಹದಿನಾರು ಸದಸ್ಯರ ತಂಡ ಗಾಂಧಿ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆವರೆಗೂ ತಮ್ಮ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಜೊತೆಗಿರುವವರು ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದವರಿಂದಲೇ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅವರ ಪತ್ನಿ, ಜೇಕಿ, ಒಬ್ಬ ಮಗ ರಾಮದಾಸ್, ಬಂಧು ಭಗನ್‌ಲಾಲ್ ಮತ್ತು ಆತನ ಹಾಗೂ ಮಗನ್‌ಲಾಲ್ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಸಂತೋಕ್, ಪಾರ್ಸಿ ರುಸ್ತುಜಿ, ಹರಿಭಾಯಿ ಪಟೇಲ್ ಸಾಲೋಮನ್ ರಾಯಪ್ಪನ್, ಶಿವಪೂಜನ್ ಬದರಿ, ಗೋವಿಂದರಾಜುಲು ಹಾಗೂ ಇನ್ನೂ ಮೂವರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಆಲ್ಫ್ರೆಡ್ ವೆಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಮಗನ್‌ಲಾಲ್‌ರನ್ನು ಆಶ್ರಮದ ಬಾಲಕರ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮತ್ತು 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪೀನಿಯನ್' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಫೀನಿಕ್ಸ್‌ನಿಂದ ಹೊರಟ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳ ತಂಡ 'ಕಾಫಿರ'(ಕೆಳ ವರ್ಗದವರು- ಆಫ್ರಿಕಾದ ಕಪ್ಪು ಜನ)ರಿಗಿಂದೇ ಸರ್ಕಾರ ಓಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರನೇ ದರ್ಜೆ ರೈಲು

ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿದಾಗ ಗಾಂಧಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಿ ಆತಂಕಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಮುನ್ನ ಅವರು ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲೆನ್‌ಬಾಕ್‌ಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಂಡ ಗಡಿ ದಾಟುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆತ ಅಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ಅವಘಡ ನಡೆಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದ್ದರು. ತಂಡದ ಯಾರೂ ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ವಿಳಾಸಗಳನ್ನು ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬಾರದೆಂದೂ, ತಿಳಿಸಿದರೆ ಇವರು ಗಾಂಧಿ ಕಡೆಯವರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹವನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸುವ ಎಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಗಡಿ ಪಟ್ಟಣ ವೋಲ್ಕ್ಸ್‌ರಸ್ವ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ತಾವು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿ ಮರಿಟ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ದೂಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದೆಲ್ಲೆಡೆ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದ ಮಧ್ಯೆ ತಲ್ಲಣವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ 'ಇಂಡಿಯನ್ ಒಪೀನಿಯನ್'ನಲ್ಲಿ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಡ ಕೂಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದರು. ಮೂರು ಪೌಂಡುಗಳ ತೆರಿಗೆಯೇ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಮುಖ್ಯ ಬೇಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಭಾರತದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ನಾಯಕ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಗೋಖಲೆಯವರಿಗೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ನೀಡಿದ್ದ ವಚನವನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸಿ ಸರ್ಕಾರ ಭಾರತದ ಜನತೆಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ಅವರು ವಾದಿಸಿದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಭಾರತದ ಗೌರವವನ್ನೂ, ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಭಾರತೀಯರ ಘನತೆಯನ್ನೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯರು ಬಂದು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ಬಂಧಿತರಾಗಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧಿ ಆಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು.

ಕಾರ್ಮಿಕರ ಅಶಾಂತಿ: ಮಹಿಳೆಯರ ಕರಾಮತ್ತು

ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 25ರ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಗಾಂಧಿ ಡರ್ಬನ್‌ನಿಂದ 'ಕಾಫಿರ್' ಮೇಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ಗೆ ಹೊರಟರು. ರೈಲ್ವೆ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಬಿಳಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣಾ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಅವರನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದು ಅವರಿಗೆ ಶುಭ ಕೋರಿದರು. ರೈಲ್ವೆ ಉಪಾಹಾರ ಗೃಹದ ಸಹಾಯಕಿ ತಾನೇ ಹೋಗಿ ಗಾಂಧಿಗೆ ಉಪಾಹಾರ ತಂದು ಸತ್ಕರಿಸಿದಳು. ಗಾಂಧಿ ಹಣ ಕೊಡಲು ಹೋದಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದಳು. ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಟಾಲ್‌ಸ್ವಾಯ್

ಆಶ್ರಮದ ತಂಡದ ಜೊತೆ ಸೇರುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗಡಿ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಬೇಕೆಂದೇ ಗಾಂಧಿಯ ಡಬ್ಬಿಯತ್ತ ಸುಳಿಯಲೂ ಇಲ್ಲ. ಬಂಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸೀದಾ ಜೋಹಾನ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ತಲುಪಿದ ಗಾಂಧಿ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅಲ್ಲಿ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವಂತೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಕರೆ ಕೊಟ್ಟರು. ನಂತರ ಮಗ ಮಣಿಲಾಲನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹಣ್ಣಿನ ಬುಟ್ಟಿ ಹೊರಿಸಿ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಲು ಕಳಿಸಿದರು. ನೋಂದಣಿ ಪತ್ರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಆತನೂ ಬಂಧಿತನಾಗಿ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಒಂದರಂದು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಮೆಗೆ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಬಂದು-ಬಹುಶಃ ಕಸ್ತೂರಿಬಾಗಿ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ-ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಆತ ತಾನು ಪುನಾರಂಭಿಸಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ತೊರೆದು ಬರುವುದು ಕಷ್ಟ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬರೆದನು. ಆದರೆ ಗಾಂಧಿಯ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯ ಶೇಖ್ ಮೆಹ್ತಾಬ್‌ನ ಪತ್ನಿ ಫಾತಿಮಾಬಾಯಿ, ತಾಯಿ ಹನೀಫಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಏಳು ವರ್ಷದ ಮಗ ಮತ್ತು ಮನೆಯಾಳುಗಳೊಂದಿಗೆ ನೆಟಾಲ್ ಗಡಿ ದಾಟಿ ಬಂಧಿತರಾಗಲು ಡರ್ಬನ್‌ನಿಂದ ಹೊರಟರು. ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ರಹದಾರಿ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆರಳಚ್ಚು ನೀಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಕುಟುಂಬದ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮಗುವನ್ನು ಆಳುಗಳೊಂದಿಗೆ ಡರ್ಬನ್‌ಗೆ ವಾಪಸ್ ಕಳಿಸಿದರು. ಅಕ್ಟೋಬರ್ 13ರಂದು ತಾಯಿ-ಮಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಸೆರೆಮನೆ ವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು.. ಹೀಗೆ ಫಾತಿಮಾ ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ತಾಯಿ ಮೊದಲ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಹಿಳಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಗಾಂಧಿ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ನೆಟಾಲ್ ಗಡಿಯ ಗಣಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಷ್ಕರ ಶುರುವಾಗಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಗಾಂಧಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಗಾಂಧಿ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್‌ನ ಟಾಲ್‌ಸ್ವಾಯ್ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದ ದ್ರಾವಿಡ ಮಹಿಳಾ ತಂಡದ ಕರಾಮತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೀ ಮಹಿಳೆಯರೇ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ನೆಟಾಲ್ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸದೆ ಹಾಗೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರು ಬಂಧನಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ನೆಟಾಲ್‌ನಿಂದ ವಾಪಸ್ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ವಾಲ್ ಗಡಿ ದಾಟಿದರೂ ಪೊಲೀಸರು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸದೆ ನೆಟಾಲ್‌ಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರು. ಈ ವಿಫಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ನಂತರ ಆ ತಂಡ ಮೊದಲೇ ಗಾಂಧಿಯಿಂದ ಸೂಚನೆ ಪಡೆದಿದ್ದಂತೆ ನೆಟಾಲ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ

ಗಣಿ ಪಟ್ಟಣ ನ್ಯೂ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ಗೆ ತೆರಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮಿಳು-ತೆಲುಗರೇ ಇದ್ದ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಸಂದೇಶ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ತಮಿಳು ತೆಲುಗರೇ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಮೂಲದ 'ಕೂಲಿ'ಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರ್ 16ರಿಂದ ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮುಷ್ಕರ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಚಿಂತಿತರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಶ್ರೀಮತಿ ತಂಬಿ ನಾಯ್ಡು ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಾತಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿಸಿ ಮೆರಿಟ್‌ಬರ್ಗ್‌ನ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಅಟ್ಟಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಸ್ತೂರಬಾ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಾತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡರು.

ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ವೀರ ಮಹಿಳೆಯರು

ಈ ದ್ರಾವಿಡ ಮಹಿಳೆಯರ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ 'ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ' ಎಂಬ ನೆನಪುಗಳ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿ ಭಾವುಕವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಸ್ತೂರಬಾ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಒರಟು ಆಫ್ರಿಕನ್ ಮಹಿಳಾ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಜೊತೆ ಕೂಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯ ದೈಹಿಕ ದುಡಿಮೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಡುವ ಆಹಾರ ಯಾರಿಗೂ ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಒಂದು ಊಟಕ್ಕೇ ಸೀಮಿತರಾದರೆ ಕೆಲವರು ತೀವ್ರ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗೆ ಒಳಗಾದರು. ವಲ್ಲಿಯಮ್ಮ ಎಂಬ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದ ಯುವತಿ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದಳು. ಮೃತ್ಯುಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೋದ ಗಾಂಧಿ ಆಕೆಯನ್ನು 'ನಿನಗೆ ಸೆರೆಮನೆವಾಸ ಕಷ್ಟವಾಯಿತೇ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಆಕೆ ಕೊಟ್ಟ 'ಕಷ್ಟವೇ? ಈಗಲೂ ಬಂಧಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುದಾದರೆ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಹೋಗುವೆ' ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಕೇಳಿ ಗಾಂಧಿ ದಂಗಾಗಿ ಹೋದರು. ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾ ಗಾಂಧಿ 'ಈ ವೀರ ಪುತ್ರಿಯ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಭವನವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಭಾರತೀಯ ಸಮುದಾಯದ ತೀರ್ಮಾನ ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರವೂ ಸಾಕಾರವಾಗದಿರುವ' ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಮುಂದುವರೆದು ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ : 'ಕಲ್ಲು ಮಣ್ಣಿನ ಭವನ ಏಳಲಿ ಬಿಡಲಿ, ವಲ್ಲಿಯಮ್ಮನ ತ್ಯಾಗವಂತೂ ಚಿರಸ್ಥಾಯಿ. ಆಕೆ ತನ್ನ ತ್ಯಾಗಮಂದಿರವನ್ನು ತಾನೇ ತನ್ನ ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು. ಈಗಲೂ ಅನೇಕರ ಹೃದಯ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಜ್ಯೋತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ ಮೂರ್ತಿಭವಿಸಿದೆ. ಭಾರತ ಉಳಿದಿರುವವರೆಗೆ, ದ.ಆಫ್ರಿಕಾದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವಲ್ಲಿಯಮ್ಮನ ಹೆಸರು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ, ಪತ್ರಿಕೆ ಓದದ, ಕಾನೂನುಗಳ ತೊಡಕು

ಅರಿಯದ, ದೇಶದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಸಮೂಹದ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಸ್ಫುರಿಸಿದ ದೇಶಪ್ರೇಮದ ಈ ಸೋದರಿಯರ ತ್ಯಾಗ ಬಹು ದೊಡ್ಡದು. ಅಂಥವರು ಸೆರೆಮನೆ ಸೇರಿದ್ದು ಮತ್ತೇನೂ ಆಗಿರದೆ ಅವರ ಮಾನವತ್ವದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯ ಪ್ರತೀಕ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದ ಶೋಕದ ಸ್ವರಪ್ರತೀಕವೂ ಹೌದು, ಆರ್ತ ಮೊರೆ ಕೂಡ'.

***

ನೀನಾಸಮ್ ರಂಗಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರ

ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೧೮ ನಡುವಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು

೧೫, ಜುಲೈ: ೩೯ನೆಯ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷ ಪ್ರಾರಂಭ.

ಜುಲೈ: ರಾಜಾರಾಮ ಮುಂಡಿಗೇಸರ ಅವರಿಂದ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥನ.

೧೬ ಆಗಸ್ಟ್: ಯಕ್ಷಗಾನ ತರಬೇತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನ - ಭೀಷ್ಮ ವಿಜಯ: ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಐತಾಳ, ಗುರುರಾಜ ಐತಾಳ, ಎ.ಪಿ. ಪಾಲಕ್ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ

ಆಗಸ್ಟ್: ಪ್ರಸಾದನ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ: ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತಲವಾಟ

೨೨-೩೧ ಆಗಸ್ಟ್: ಕೂಡಿಯಾಟ್ಟಂ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ; ಕಲಾಮಂಡಲಂ ಕೃಷ್ಣೇಂದು ಅವರಿಂದ

೨೨-೩೧ ಆಗಸ್ಟ್: ಗಮಕ ಕಾವ್ಯವಾಚನ ತರಬೇತಿ - ಸಮುದ್ರತಾ ಶೆಡ್ಡಿ ಕೆರೆ

ಆಗಸ್ಟ್: ರಂಗಪ್ರಕಾಶ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ: ೨೦.೨೦. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ; ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ: ಸುಶೀಲಾ ಎಂ.ಪಿ, ಫಣಿಯಮ್ಮ ಎಚ್.ಎಸ್.

ಅಕ್ಟೋಬರ್: ಅಭಿನಯ ಕಾರ್ಯಾಗಾರ: ಅನಿರುದ್ಧ ಕೊಟ್ಟಾಡ್

ನಾಟಕ ತಯಾರಿ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು:

೨೫, ೨೬, ೨೭ ಅಕ್ಟೋಬರ್: ತಾವರೆಯ ಕೋಟೆ (ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ ಆಧಾರ), ನಿರ್ದೇಶನ: ಬಿ.ಆರ್. ವೆಂಕಟರಮಣ ಐತಾಳ;

೧೩, ೧೪, ೧೫ ಡಿಸೆಂಬರ್: ನೋರಾ (ಇಬ್ಬೆನ್ ನಾಟಕ) ನಿರ್ದೇಶನ: ಮಂಜು ಕೊಡಗು

ನೀನಾಸಮ್ ತಿರುಗಾಟ ೨೦೧೮

ತಿರುಗಾಟವು ಈ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ೨೦೧೮ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೬-೭ರಂದು ಹೆಗ್ಲೋಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಳಿಕ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚಾರ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ: ನಾಟಕ: 'ಸೇತುಬಂಧನ': ರಚನೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶನ ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ., 'ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ': ಶಕ್ತಿಭದ್ರನ ನಾಟಕ ಅನುವಾದ: ಬಿ.ಆರ್. ವೆಂಕಟರಮಣ ಐತಾಳ: ನಿರ್ದೇಶನ: ಚೋಸೆಫ್ ಜಾನ್

ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವಗಳು: ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಒಳನೋಟಗಳು

ಬಿಮಲ್ ಕೃಷ್ಣ ಮತಿಲಾಲ್

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ : ಪ್ರೊ. ಎಂ.ಎ. ಹೆಗಡೆ

1. ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ದ್ವಂದ್ವಗಳು ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳಂತೆ. ನಿಜವಾದ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ನಿವಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಹಾಗೂ ತಾರ್ಕಿಕರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತಾರ್ಕಿಕ ಹಾಗೂ ಭಾಷಿಕ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ ಪರಿಹಾರಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯಯಾತ್ಮಕ ಉಪಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನದ ಅನ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಷ್ಟದಾಯಕಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳು ಸಹಬಾಳ್ವೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿವೆಯೆಂದು ಜನರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಾದ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದೇ?

ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು, ನೀತಿಜ್ಞರು ಹಾಗೂ 'ದೃಢಮನಸ್ಕರಾದ' ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳ ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಾರೆ; ಯಾಕೆಂದರೆ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವಿದೆಯೆಂದರೆ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ನೈತಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ. ಅದು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಬದ್ಧತೆಗಳಿವೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಪರಿಹಾರವಿದೆಯೆಂದು, ಜಟಿಲತೆಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಸರಿದಾರಿಯೊಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಪೂರ್ವಕಲ್ಪನೆಯನ್ನಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು

೪೪

ದೊರೆಯಲಿ ಅಥವಾ ದೊರೆಯದಿರಲಿ ಪರಿಹಾರವೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ಗಣಿತದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಂತೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳಿವೆ. ಅವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಗಣಿತಜ್ಞನೇ ದುಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿನ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಧೈರ್ಯ ಬೇಕು. ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮಹಾಭಾರತದ ಉಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಂದ್ವವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಹಿಂದೂ ಪರಂಪರೆಯು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಗಾಗ ವಾದಿಸುವುದುಂಟು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಗಣಿತಜ್ಞನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅರ್ಜುನನ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ? ಕುರುಡನೂ ಮುದುಕನೂ ಆದ ದೊರೆ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಯುಂಟಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಮಿದುರನಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ? ದೃತರಾಷ್ಟ್ರನಾದರೋ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕುರುಡಾದವನು; ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸರಿಯಾದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡುವ ಸೋದರನ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಬೇರೆಯೆ ಮಾತು. ದ್ವಂದ್ವಗಳು ಎದುರಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ತಂದೆಯಾದ ಧರ್ಮರಾಜನು ಮುಂಗುಸಿಯಾಗಿ ಕೊಕ್ಕರೆಯಾಗಿ ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲವೆ? ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವುದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸದಿರುವ ಅಥವಾ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟ ಯಾವ ದ್ವಂದ್ವವೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಅಪವಾದವೆಂದರೆ ಸಭಾಪರ್ವದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯು ಎತ್ತಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭವು ಸಮಗ್ರ ಕಥೆಯ ಮಹತ್ವದ ತಿರುವೆಂದು ಎಗ್ಗಿಲ್ಲದೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಅದು ಆರಂಭದ ಆದಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೃತರಾಷ್ಟ್ರವಿಲಾಪದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ:

ಸಂಜಯ, ಏಕವಸ್ತುಧಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಗದ್ಗದಕಂಠದಿಂದ ಗೋಳಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಸಭಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರಲಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗಲೇ ನನ್ನ ಜಯದಾಸೆ ಕಮರಿಹೋಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ ಐವರು ಗಂಡಂದಿದ್ದರು; ಆದರೂ ಅನಾಥಳಂತೆ ಸಭಾಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅವಮಾನಿತಳಾದಳು.

ಆದರೆ ದ್ರೌಪದಿಯು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಗಂಡನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಧುತ್ವ

ಅಥವಾ ಕಾನೂನುಬದ್ಧತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸನ್ನಿವೇಶದ ನೈತಿಕತೆಯ ಬಗೆಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂಥದಾಗಿದೆ. ಯುದ್ಧಿಷ್ಟಿರನು ಮೊದಲಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು (ಹಾಗೂ ನಾಲ್ವರು ತಮ್ಮಂದಿರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ) ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೌರವರಿಗೆ ದಾಸನಾದ ಮೇಲೆ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಪಣವಾಗಿಟ್ಟು ಪುನಃ ಆಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಯೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಕಾನೂನಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂಶವನ್ನು ಅಥವಾ ಜನಾಂಗದ ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿನ ಕಾನೂನಾತ್ಮಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅದೊಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಂಡಾಯದ ಧ್ವನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಿರೋಧಿಯಾಗಿದೆ. ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಭೆಯು ಮೂಕವಾಯಿತು ಅಥವಾ ಸಭಿಕರು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡತೊಡಗಿದರು. ಕುರುಪಿತಾಮಹನಾದ ಭೀಷ್ಮನು ಮಾತ್ರ 'ಇದೊಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಮುದ್ದೆ'ಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ. ಆದರೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದ. ಗಣ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲಾಗದ ವಿಕರ್ಣನು ಮಾತ್ರ ದ್ರೌಪದಿಯ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅದರೂ ಸಮಾಜವು ಪತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಿರುವಂತೆ ಸ್ವಯಂ ನಿರ್ಣಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯು ಗಂಡನ ಸೊತ್ತೆಂದೂ ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಪಣವಾಗಿಡಬಹುದೆಂದೂ ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಘಟನೆಯು ತುಂಬ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ದ್ರೌಪದಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತರಗಳು ದೊರಕಿದ್ದರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ 'ಮಾದರಿಯ ಬದಲಾವಣೆ'ಯು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಧರ್ಮವೆಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪದವು ಕಾನೂನು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನೈತಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ನೈತಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. (ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಭೀಷ್ಮನು ಒತ್ತಿಹೇಳಿರುವಂತೆ) ಅದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ ಗಹನವೂ ಆದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಉದ್ದಿಶ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ದ್ರೌಪದಿಯು ಆ ಕಾಲದ ಮಹಿಳೆಯರ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಗಳ ಪರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ ತಲೆಬಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಪವಾಡವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಆ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಧರ್ಮ-ನೀತಿಗಳ ಸಂರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ವಿಚಾರಗಳತ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸೋಣ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂಥ ಆಖ್ಯಾನಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆಯಲ್ಲದೆ

ಬಹುಚರ್ಚಿತಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಲಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಾಗಿರುವುದೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶವೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಷ್ಟು ದ್ವಂದ್ವಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಪರಿಹಾರವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮೂಲಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ ಪರಿಹಾರಕ್ರಿಯೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಬಗೆಹರಿಸಲಾಗದ್ದಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಆಖ್ಯಾನ-ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹಾಗೂ ದೇಶೀಯ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ರೂಪಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂತಾಗಿ ತುಂಬ ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಕಥನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನೂತನ ಆವೃತ್ತಿಯೂ ಮೂಲಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಆಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಹಾಭಾರತದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳ ಬಗೆಗೆ ಗಮನಹರಿಸುತ್ತೇನೆ.

2. ಮಹಾಭಾರತದ ಮಹತ್ವ

1942ರಲ್ಲಿ ವಿ.ಎಸ್.ಸುಕ್ತಂಕರರು ನೀಡಿದ ಹೇಳಿಕೆಯೊಂದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ; "ನಮಗೆ ಅರಿವಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ವಾಸ್ತವವೆಂದರೆ ಭಾರತೀಯರಾದ ನಾವು ಇನ್ನೂ ಮಹಾಭಾರತದ ಮೋಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನೆಯ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಎಳೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ." ಅವರ ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಅದೇ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು "ಕಾಲರಹಿತ ಹಾಗೂ ಮರಣಾತೀತ. ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ನವೀನ ಭಾರತಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಕೊಂಡಿ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಲವತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಮಹಾನ್ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲಾಗಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಲಾಗಲಿ ನಾವು ಶಕ್ತರಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಹಾಭಾರತವು ಭಾರತದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ; ಅದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಪೀಟರ್ ಬ್ಲೂಕ್ ಅವರ ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮಾನವೀಯ ನಾಟಕವನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಥೆಯು ಈಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸ್, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಗ್ಲಾಸ್ಗೊ ಮುಂತಾದ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ರಂಗದಲ್ಲಿ

ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಧನ್ಯವಾದಗಳು ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಅದರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯು ಭಾರತದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸೀಮೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಹರ್ಮನ್ ಓಲ್ಡೆನ್ ಬರ್ಗ್ ಮತ್ತು ವಾಶ್ಲೂಕ್ ಹೊಪ್‌ಕಿನ್ಸ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ 'ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕಥಾನಿರೂಪಣೆಯ 'ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಗೊಂದಲ', 'ಪಠ್ಯವಲ್ಲದ ಪಠ್ಯ'. ಅದು ಸುಮಾರು ಎರಡುಲಕ್ಷ ಸಾಲುಗಳ ಗಾತ್ರದ್ದಾಗಿದ್ದು ಇಲಿಯಡ್ ಮತ್ತು ಒಡಿಸ್ಸಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿದ್ದರ ಎಂಟುಪಟ್ಟು ಗಾತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಹುತೇಕ ಭಾರತೀಯರ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಗೊಂದಲ ಅರ್ಥವಾಗುವಂಥದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಅವರ "ಮೇಲ್ಮರದ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ" ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ದುಸ್ತರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನಿಜವಾದ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಇತರ ಎಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾದವು. ಆದರೆ ಅವರು ಅವಾಧವ್ಯವಾದ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ಅಥವಾ ಆನಂದಿಸಿದ್ದು ಸಂಶಯಾಸ್ಪದ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಮತ್ತು ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ದಣಿವಿಲ್ಲದ ಜೀವನಪೂರ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ 'ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ'ವನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. (ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ನಜವೆಂದು ನಂಬುವುದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ). ಯಾಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಘಟನೆಯಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೆ ಪ್ರಕೃಪವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಶುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸಾರವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. (ಈರುಳ್ಳಿಯ ಸಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಸುಲಿಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಏನೂ ಸಿಗುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ಹಾಗೆ.) ಅಲ್ಲದೆ, ಸಾರವು ಒಂದೇ ಇರಬೇಕೆಂಬುದೇಕೆ? ಹಲವಾರು ಸಾರಗಳಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಬಹುಮುಖಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯವು ಅನೇಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಮೂಲಕಾವ್ಯದ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಕಾಟವು ಪಠ್ಯದ ಮೂಲವಾದ ಅಕುಂಭಿತವಾದ ಅರ್ಥದ ಹುಡುಕಾಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಕೆಲ ಪೋಸ್ಟ್ ಸ್ಕ್ರಲ್ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಮೂಲಪಠ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಏಕತ್ವವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನು ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಅನಾವಶ್ಯಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಿದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಆವೃತ್ತಿಯು

ಪಠ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಆಖ್ಯಾನ ಉಪಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿತವಾದ ನೈತಿಕಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನೊಳಗೆ ನಾನು ಕೆಲಕಾಲ ಚಿಂತಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡುದೆಂದರೆ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಬೇರೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೆ ಮೂಲಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ನೀತಿತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವದ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿಯೂ ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯೊಂದಿದೆ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತೀಯ ವೃತ್ತಿಪರ ತತ್ವಜ್ಞರು ತರ್ಕ, ಜ್ಞಾನಮೀಮಾಂಸೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಮೋಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಪ್ರಪಂಚದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಂಪರೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯ ವೃತ್ತಿನಿರತ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಆಧುನಿಕರು ನೀತಿತ್ವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗೆಗೆ ಮೇಲ್ಮರದ ಹೇಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಒಳನೋಟತುಂಬಿದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದು ಕಡಿಮೆ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಾರತೀಯ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಚಿಂತನೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿವೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ಅಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳ ವಿಭಾಗ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕತೆಯ ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯ, ನೈತಿಕ ಸಂಘರ್ಷ ಮತ್ತು ದ್ವಂದ್ವ, ಅದರ ಚೊತೆಗೆ ನಾವು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜಾಣ್ಮೆಯೇ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಪರಂಪರೆಯು ಸ್ವತಃ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿತ್ತು. ಈ ಎಚ್ಚರವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವುದು ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಕಥಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ. ಹಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾರತದ ನೀತಿತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಚರ್ಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಲು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದೇ ನಾನು ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತೇನೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ನೀತಿತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ವಾದಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಕೂಡ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನಾನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಮಹಾಭಾರತದ ಕುರಿತು ನನ್ನ ಮತ್ತೊಂದು ನಿಲುವೆಯನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕಥೆಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧಾತ್ಮಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ನೀತಿಬೋಧಾತ್ಮಕ ಭಾಗವನ್ನು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಥಾಭಾಗಕ್ಕೆ

ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನೀತಿಬೋಧೆಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಆಧುನಿಕ ವೈದುಷ್ಯವು ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಕೃತಕವಾದ ವಿಭಜನೆಯೆಂದು ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಮತ್ತು ನೀತಿಬೋಧಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಬಾರದಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಥನಕಾರನು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆಯೂ ಕಥೆಯೇ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮವೇ ಸಂದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

3. ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವೆಂದರೇನು?

ಮೊದಲಿಗೆ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವೆಂಬ ಪದವನ್ನು ನಾನು ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದೇನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಚೊಳ್ಳು ವಿಮರ್ಶಕನೊಬ್ಬ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು; 'ಓಳ್ಳೆಯದು, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಸಮಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವ ನೇತನಯಮಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ನೈತಿಕತೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ (ಮ್ಯಾಕ್ ವೆಬರ್), ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವಗಳಿರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?' ಇದು ಮ್ಯಾಕ್ ವೆಬರ್ ಅವರ ಖಚಿತವಾದ ನಿಲುವಲ್ಲ. ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಚೊಳ್ಳು ವಿಮರ್ಶಕನ ನಿಲುವು. ವಿರೋಧಿಯ ವಾದವೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದು. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಮೊರಾಲಿಟಿಯೆಂಬ ಪದವು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಅದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಪದವೆಂದರೆ ಧರ್ಮ. ಅದು ಸರ್ವತ್ರ ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುವಂಥದೂ ನಿಗೂಢವೂ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾದರೂ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿನ ಗ್ರಹಿಕೆಯೇ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಪದವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯು ಬಳಸಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಆ ಪದವು ಸೂಚಿಸುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ವಾಸ್ತವವೇ ಆ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗದು. ಹಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ 'ರಿಲಿಜನ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದವು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ರಿಲಿಜನ್' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಸ್ತವವೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವ (ಧರ್ಮಸಂಕಟ) ಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ

ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವು ದೊರೆತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದು ಕರ್ತನು ಎರಡು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿರುವಾಗ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಂದರೆ 'ಬ'ನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ 'ಕ'ನ ಸಲುವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಕಾಗುತ್ತದೆ. ದ್ವಂದ್ವಗಳು ನಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಹೊಂದಿಸಲಾಗದ ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನಿರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅದು ತರ್ಕಹೀನವೋ ನೈತಿಕ ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದ್ದರೆ ಆಧಾರದಿಂದಲೋ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನೀತಿತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಶಕ್ತವಾದ ನೀತಿಸಿದ್ಧಾಂತವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳಲ್ಲವೆಂದಂತೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಂದಿನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು: ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳಲ್ಲ ವೆನ್ನುವವರು ಹಾಗೂ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳು ಸಾಧ್ಯ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತವವೆನ್ನುವವರ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯೆಯ ಪುಟ್ಟ ಗುಂಪು.

ಕೆಲವು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನೀತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧಸೂತ್ರಗಳ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಯನ್ನು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವಶ್ಯವಾದಾಗ ಈ ಸಿದ್ಧಸೂತ್ರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಯೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ಉತ್ತರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕರ್ತನ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯವು ಅಂತಿಮವಾದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ಎರಡು ಬಗೆಯ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದೇ? ಆ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆಹಾಕಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದಿರುವುದು ಮೊದಲನೆಯವನದು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದುವೇಳೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಾದ ಸಂಯಮರಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಡೇವಿಡ್‌ಸನ್ ಹೇಳುವಂತೆ, ಪಡೆದ ಮಾಹಿತಿಗಳ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದ್ವಂದ್ವವು ಕರಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ನಮ್ಮ ಆಶಾವಾದ ಮಾತ್ರ.

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ತಾರ್ಕಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಯೂ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಹಿತಿಗಳ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿದರೂ ಅದರಿಂದ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿವಾದಗಳು ಈ ಎರಡನೆಯ ದ್ವಂದ್ವದ

ಸುತ್ತ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ವಿಧದ ದ್ವಂದ್ವಗಳ ಕುರಿತು ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಳಜಿಯಿದೆ.

ಕೆಲವು ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳೆಂದು ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬುಗೆ. ಮತ್ತೆ ಇಂಥ ದ್ವಂದ್ವಗಳು ಎದುರಾದರೆ ಅವು ನೈತಿಕ ವಾಸ್ತವವಾದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಆ ನಿಲುವನ್ನು ಕುರಿತು ವಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಇಂಥ ನಿಲುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಇತರ ತತ್ವಜ್ಞರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತೇನೆ. ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಮನಾರ್ಹ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣಾದಾಯಕವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ. ಆ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು ನಿಜವಾದವುಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೆಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪರಿಹಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಾನು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು ಹೇಳಿದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯು ತಾಳಿದ ಚಂಚಲಮನಸ್ಕತೆಯನ್ನು ನನ್ನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅವೇ ಆಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಾಟಕ, ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಕಥನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರದ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಅದು ಕಥನಕಾರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿನ ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಸಮಾಜದ ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಪದರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

4. ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಂಗ

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನನು ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನೆ? ನಾನು ಮತ್ತೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತೇನೆ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ತೋರುವ ಕರ್ಣಪರ್ವದ ಪ್ರಸಂಗವೊಂದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ; ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಸೋದರವಧೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಘಟನೆ ಹೀಗಿದೆ: ಕರ್ಣಾಜನ ಯುದ್ಧದ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಹೋರಾಡಿ ಕರ್ಣನಿಂದ ಪೆಟ್ಟುತಂದು ಅವಮಾನಗೊಂಡು ಯುದ್ಧರಂಗದಿಂದ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಸೇರಿರುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನು ಅವನನ್ನು ಕಾಣಲು ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಏನು ನಡೆಯಿತೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಕೋಪವು ಕೆರಳಿ

ತಾನೊಬ್ಬ ಅಪ್ರತಿಮ ಧನುರ್ಧಾರಿಯೆಂದು ಬಡಾಯಿಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನನು ತನಗೆ ಸಮನಾದ ಬಿಲ್ಲಾರನಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧವು ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೋಪಗೊಂಡ ಅವನು ಅರ್ಜುನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯ ಬಹುಮೂಲ್ಯವಾದ ಗಳಿಕೆಯೆನಿಸಿದ ಗಾಂಡೀವ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಹಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಅಗ್ನಿದತ್ತವಾದ ಧನು. ಅದು ಅವನಿಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಿಯವಾದುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದ. ಹಾಗಾಗಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಮಾತು ಅವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತು; ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಗೌರವಿಸುವ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕು. ಅವನ ಕ್ಷತ್ರಿಯಧರ್ಮವು ಮೊದಲನೆಯ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೃಷ್ಣನು ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ. ಕೇಳಿದಾಗ ಅರ್ಜುನನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ: ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕು. ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತಾನು ಮಾಡಲಿರುವ ಘೋರವಾದ ಅಪರಾಧದ ಅರಿವಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅವನು ಕಾಲಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ಕಾಂಟನ ಅನುಯಾಯಿಯಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಸಂಘರ್ಷರಹಿತ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಾಗಿತ್ತು. ಕಾಂಟನ Introduction to the Metaphysics of Morals (1707) ಕೃತಿಯಿಂದ ಉದ್ಧರಣವು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದೀತು:

“ಯಾಕೆಂದರೆ... ಕರ್ತವ್ಯ ಮತ್ತು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಪ್ರಕಲ್ಪನೆಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಯಾಕೆಂದರೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಎರಡು ನಿಯಮಗಳ ಅಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೆಸಗಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮತ್ತೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಕಾರ್ಯವೆಸಗುವುದು ಕರ್ತವ್ಯ ವಿರೋಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ”.

ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ನಿಜವಾದ ನಂಬುಗೆಗಳಂತೆ ಸುಸಂಬದ್ಧವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಂಡ ಬಿಡಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ ಇಡಿಯಾಗಿ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ನಿಯಮಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಕಾಂಟನು ಭಾವಿಸಿರುವಂತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೈತಿಕವಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕೆಂಬವನಿಗೆ (ಕರ್ತನಿಗೆ)

ಸಂಘರ್ಷವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದ್ವಂದ್ವವು ನೈಜವಲ್ಲ. ಅದು ಗೊಂದಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅಥವಾ ಭ್ರಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂಟನ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಆ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ನಿಜವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೋಲುವಂಥದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾತ್ ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಜವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಮತ್ತಿನದು ಅದಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಭೂಮಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷವಿರಬಹುದೇ ಹೊರತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾಂಟನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ತನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದು ಕಾಂಟನ ಚಿಂತನೆಯ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಹಾಗಾಗಿ ಅರ್ಜುನನು ಕಾಂಟನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅದು ಹೇಗೆ ಇದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣನು ಕಾಂಟ್ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಅವನು ತೋರಿಕೆಯ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆಯು ನಿಜಕ್ಕೂ ಒಂದು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಬಾಧ್ಯತೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಟೊ ವರ್ಣಿಸಿದ ಒಂದು ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟುನಿಂತಿರುವಾಗ ಅಪಾಯದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನನ್ನು ಯಾಚಿಸುತ್ತಾನೆ.. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಕರವಾದ ಎರಡು ತತ್ವಗಳಿಂದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೊದಗುತ್ತದೆ; ವಚನಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಔದಾರ್ಯ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಚನಪಾಲನೆಯನ್ನು ಸತ್ಯಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಚನಪಾಲನೆಯನ್ನು 'ಸತ್ಯರಕ್ಷಣೆ'ಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾರತ ಹಾಗೂ ಪಶ್ಚಿಮದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಬಾಧ್ಯತೆಗಳು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದ ಬಂಧಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಪೇಕ್ಷತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಾಂಟನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಚನವು ಪರಮೋಚ್ಚಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ವಚನಪಾಲನೆ ಅಥವಾ ಸತ್ಯಭಾಷಣವು ಪಿತೃವಧೆ ಅಥವಾ ಭ್ರಾತೃಹತ್ಯೆಯಂಥ ಘೋರವಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ರೂರವಾದ ಅಪರಾಧದಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕಾದಾಗ ನಿಬಂಧನೆಗೊಳಪಡದ ಬಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಗ್ಧನೊಬ್ಬನ ಪಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಕೂಡ ಅನಿವಾರ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿರಿಯಣ್ಣನನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಸಹ ವಚನಪಾಲನೆಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಲ್ಲವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮನಾದ ಬಾಧ್ಯತೆಯೇ

ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮಾನ ಬಾಧ್ಯತೆ ಅಥವಾ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಘರ್ಷವಿದೆ.

5. ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ ಕಥೆ

ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಮತವನ್ನು ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಲು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕೌಶಿಕನೆಂಬ ಮುನಿಯು ಜೀವನವಿಡೀ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿಯುವನೆಂದು ವ್ರತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ. ಕೆಲವು ಡಕಾಯಿತರು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೆಂದು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕೌಶಿಕನು ಹತ್ತಿರದ ಕವಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಅವನನ್ನು ಹಾದು ಹೋಗುವಾಗ ತಾವು ಓಡಿಹೋದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ವಿನಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕೌಶಿಕನು ಉತ್ತರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಡಕಾಯಿತರು ಬಂದು ಮುನಿಯು ಸತ್ಯವಾದಿಯೆಂದೂ ಸುಳ್ಳನ್ನಾಡಲಾರದವನೆಂದೂ ತಿಳಿದವರಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸಿಗರು ಹೋದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೌಶಿಕನು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಳ್ಳರು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರೂರವಾದ ಕೃತ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೌಶಿಕನು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಜೀವನವಿಡೀ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೂ ಅದು ಫಲದಾಯಕವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಸನ್ನಿವೇಶದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಸತ್ಯಪಾಲನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಹುದಾದ ಬಲವಾದ ನೆಲೆಯಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ಮುಗ್ಧ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಇದು ಕಾಂಟನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಳವಾದ ನೈತಿಕ ಒಳನೋಟವನ್ನು ಸೂತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣನು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಧರ್ಮದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಸನ್ನಿವೇಶದ ಒತ್ತಡ ಹಾಗೂ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳು ಮಾಡುತ್ತವೆಯೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. (ಆವಸ್ಥಿಕಾ, ಮಹಾಭಾರತ, 12.36.2). ಆದರೆ ಇದು ಅವಕಾಶವಾದದ ಸಮರ್ಥನೆಯಲ್ಲ. ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಪರಮಧರ್ಮವೆಂದು ಪರಂಪರೆಯು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಥವಾ ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕಗ್ರಂಥಗಳು ಸತ್ಯವಚನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂಬ ಅಪಪ್ರಚಾರವು ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಭ್ರಮೆಯು ನಮಗೆ ಬೇಡ. ಆಪಸ್ತಂಬ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ಸುಳ್ಳುಗಾರನು ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನೆನ್ನುತ್ತದೆ. “ಎಲ್ಲ ಹಿಂದುಗಳು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸುಳ್ಳುಗಾರರು”(ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಜನ್) ಎಂಬಂಥ ಹಾರಿಕೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಧಾರ್ಮಿಕಗ್ರಂಥ ಅಥವಾ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ

ಕ್ಷಮಾರ್ಹವಾದ ಅಸತ್ಯಗಳಿಗೆ ಗೌತಮ ಮತ್ತು ಮನುವಿನಂಥ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು ಅನುಮತಿಸಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಧರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದ ಕಥೆಯು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಧಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

6. ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಆರ್.ಎಮ್. ಹೇರ್

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಈ ಕಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ತತ್ವಜ್ಞರು ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಸುಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪುನಃ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಆಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಆರ್.ಎಮ್. ಹೇರ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; 'ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬಾರದು' ಎಂಬ ನೀತಿಯ ನಿಯಮವನ್ನು ಯುದ್ಧಾನುಭವದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ "ಯುದ್ಧದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೈರಿಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಡ" ಎಂದು ಪುನಾರೂಪಿಸಬೇಕು; ಆಗ ನಿಯಮವು ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಂಘರ್ಷದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನೀತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಸಂಬಂಧವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬದಲಿಗೆ 'ಉನ್ನತಮಟ್ಟ'ದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ನವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೇರ್ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ: ಒಳಗಣ್ಣಿನ ನೋಟ ಅಥವಾ ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಬಲ್ಲವನನ್ನು 'ಪ್ರೋಲ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸಬಲ್ಲ ಅನುಕರಣೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು 'ಆರ್ಕ್ಯಾಂಗಲ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಿತ್ರವೆನಿಸಿದರೂ ಇದು ನಾವು ವರ್ಣಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತದ ಆಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನನು 'ಪ್ರೋಲ್'ನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನು ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶಿಸಿ 'ಆರ್ಕ್ಯಾಂಗಲ್'ನಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಉದಯಿಸುವ ಸಂಘರ್ಷದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನೈತಿಕಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಪ್ರಗತಿಪರ ಪರಿಷ್ಕರಣವನ್ನು ಹೇರ್ ನಿರೂಪಿಸಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಗುರುತಿಸುತ್ತದೆ. ಹೇರ್‌ನ ಮಾದರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನು ಕಾಲಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಎದುರಿಸುವ ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಸರಳವಾದ ವಿವರಣೆಗೆ ಸಿಗುವಂಥವಲ್ಲವೆಂಬುದು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ.

7. ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಾರ್ತ್

ಜೀನ್ ಪಾಲ್ ಸಾರ್ತ್ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಯುವಕನೊಬ್ಬ ದೇಶರಕ್ಷಣೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಮಗನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮುದಿತಾಯಿಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾರ್ತ್ ಹೇರ್‌ನಂತೆಯೇ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ನೀತಿತತ್ವಪಾಲನೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೋಳಪಟ್ಟ ನೀತಿಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಿಪಾಲನೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ತಲುಪುತ್ತಾನೆ. ಸಾರ್ತ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ತನು ನಿಂದಿತ ಸ್ವತಂತ್ರ (condemned to be free). ಸಾರ್ತ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಮನುಷ್ಯನು ನಿಂದಿತ, ಯಾಕೆಂದರೆ 'ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ'. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರ; ಯಾಕೆಂದರೆ 'ಅವನು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ತಾನು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ ತಾನೇ ಹೊಣೆಗಾರ.' ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶೋಕ ಅಥವಾ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಗಳಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಹಾಭಾರತದ ಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಉಪದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾರ್ತ್‌ನ ಉಪದೇಶದ ಅನುರಣನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೌಶಿಕನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಸೋದರಹತ್ಯೆಯಂಥ ಘೋರವಾದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಯಾದರೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಸಾರ್ತ್‌ನ ಮಾದರಿಯ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವ ಚೋದನೆಯುಂಟಾದರೂ ಅದನ್ನು ಈಗ ದೂರವಿರಿಸೋಣ. ಅಲ್ಲಿನ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಶೋಕವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪಿತ್ತು (ಮಾ ಶುಚಿ). ಆದ್ದರಿಂದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಸುಸಂಬಂಧವಾದ ನೀತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹುಡುಕಾಟವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಮತವು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನು ಮನುಷ್ಯರು ನಿಂದಿತಸ್ವತಂತ್ರರೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾರ್ತ್ ಕೊಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಇತರರು ಬಹುಮಿಥವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾರ್ತ್ ಸ್ವತಃ 'ಕರ್ತನು ಎರಡು ವಿಧವಾದ ನೈತಿಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಳಲುತ್ತಾನೆ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ (Speech Act p.296). ಕಾಂಟನ

ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ತತ್ವವಾಗಲಿ ಅವನಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾನೆ.

8. ಧರ್ಮ - ನೀತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ; ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದೃಷ್ಟ

ನಾವು ಮಹಾಭಾರತ ಆಖ್ಯಾನದ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸೋಣ. ಧರ್ಮ ಅಥವಾ ಕರ್ತವ್ಯದ ಪಥವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಷ್ಟವೆಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. (ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಗತಿಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ದುರಾನ್ವಯಮ್). ಭೀಷ್ಮನಾಗಲಿ ವಿದರನಾಗಲಿ ಕುಂತಿಯಾಗಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾರರೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನ ವಾದವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು -

ಸತ್ಯವಚನವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೌಲ್ಯವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಮುಗ್ಧಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆ, ಸರ್ವಸ್ವಹರಣವೇ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದೇ ಕರ್ತವ್ಯವೆನಿಸುವ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಇವೆ. (ಆಗ ಅಸತ್ಯವಚನವು 'ಸತ್ಯ' ವಚನದಂತೆ ಸಾಧುವೆನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯವಚನವು ಅಸತ್ಯವಚನವಾಗುತ್ತದೆ.)

ಕೌಶಿಕನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೊದಲು ಕೃಷ್ಣನು ಬಲಾಕನೆಂಬ ಮುಗ್ಧ ಬೇಡನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಕುರುಡರಾದ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿಸಲು ಮೃಗಗಳ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಬದುಕಿದ್ದ. ಅವನು ಮುಗ್ಧ ಮತ್ತು ಸರಳ ಹೃದಯ. ಆದರೆ ಅವನಲ್ಲೊಂದು ವಿಶೇಷತೆಯಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನದಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೇಟೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದ. ಒಂದು ದಿನ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಅವನು ಅಂಧವೆಂಬ ಭಯಂಕರ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ನೇರು ಕುಡಿಯುವ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಕೊಂದ. ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಹೂಮಳೆಗರೆದರು. ದೇವಲೋಕದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ದಿವ್ಯವಾದ ರಥವು ಬಂದಿತು. ಯಾಕೆ? ಬಲಾಕನು ತನಗರಿವಿಲ್ಲದಂತೆ ಭಗವಂತನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅಂಧನು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯವೆನ್ನುವಂತಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದ ಅವನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ನಾಶ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದ. ಬಲಾಕನಿಗೆ ಇದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನು ಆ ಭಯಂಕರ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸತ್ಪಲವನ್ನು ಪಡೆದ. ಈ ಕಥೆಯು 'ನೈತಿಕ ಅದೃಷ್ಟ'ವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಮಾನವಜನ್ಮದ

ಭಾಗ್ಯವು ಎಲ್ಲಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ನೈತಿಕ ಕರ್ತನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಬಾಹ್ಯ ಆಕಸ್ಮಿಕ' ಅಥವಾ ಅದೃಷ್ಟವೂ ಕರ್ತನಿಗೆ ಬರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನಿಯಂತ್ರವೆಂಬ ಪದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳು ಕರ್ತನಿಗೆ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಬಲಾಕನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ ನೈತಿಕತೆಗೆ ದೊರೆತ ಪ್ರತಿಫಲವು ಅವನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದಷ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಕೌಶಿಕನದು ತದ್ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಥಿತಿ. ಅವನು ಧರ್ಮಪಾಲನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಟಿದ್ದ. ಆದರೆ ಬಾಹ್ಯ ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶದಿಂದಾಗಿ ಅವನು ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅವನು ಮೂರ್ಖತನದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಕನಸನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಂಥದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ. ಕೌಶಿಕನು ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದರೂ (ಧರ್ಮಕಾಮಃ) ಅವನು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಿದ್ದವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ (ಅಪಂಡಿತಃ) ಮತ್ತು ಮೂರ್ಖನಾಗಿದ್ದ (ಮೂಢಃ, ಮಹಾಭಾರತ, 8.49.32).

9. ಸಂಘರ್ಷ ಪ್ರಕಾರಗಳು; ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕೇತರ

ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂಘರ್ಷವುಂಟಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ವರ್ಣಚಕ್ರವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಂಭೀರವಾದವೆಂದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತು. ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಘರ್ಷಗಳೆಲ್ಲ ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವದ ಸ್ತರದವಲ್ಲ. ಸಂಘರ್ಷವುಂಟಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತನು 'ಅ'ವನ್ನು ಮತ್ತು 'ಬ'ವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು 'ಅ'ವನ್ನು ಮಾಡಿ 'ಬ'ವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಕರಣ 1: ತ್ಯಜಿಸಿದ್ದು 'ಬ' ಆಗಿದ್ದು ಅದು ಬಹುಮಾನವೋ ಆಸ್ತಿಯೋ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕರಣ 2: 'ಬ'ವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಲೋಪವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಚ್ಛಿತ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸೋಲುಂಟಾಗಿರಬಹುದು. (ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಉಪವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು)

ಪ್ರಕರಣ 3: ಇಚ್ಛಿತ ಯೋಜನೆಯು ಕರ್ತನ ಬದುಕಿನ ಪರಮೋಚ್ಚ ಗುರಿಯಲ್ಲವಾಗಿದ್ದು ವೈಭೋಗವಾಗಿರಬಹುದು.

ಪ್ರಕರಣ 2 ಬ: ಇಚ್ಛಿತ ಯೋಜನೆಯು ಕರ್ತನ ಪರಮೋಚ್ಚ ಗುರಿಯ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರಬಹುದು.

ಪ್ರಕರಣ 3: 'ಬ'ವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದು ,ಅದರ ತ್ಯಾಗವು ಹಾನಿಕರವಾಗಿರಬಹುದು.ಇಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಕರಣ 3 ಅ: ಅದು ಕರ್ತನಿಗೆ ಹಾನಿಕರವಾಗಿರುವುದು.

ಪ್ರಕರಣ 3 ಬ: ಇತರರಿಗೆ ಹಾನಿಕರವಾಗಿರುವುದು.

ಪ್ರಕರಣ 4: 'ಬ'ವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ತನಿಗಾಗಲಿ ಇತರರಿಗಾಗಲಿ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದು.

ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಹಳಷ್ಟು ಆಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಘರ್ಷದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮೇಲಿನ ಯಾದಿಯು ವಿಸ್ತೃತವಾದುದಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕೌಶಿಕನ ವೃತ್ತಾಂತ ಹಾಗೂ ಅರ್ಜುನನ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲು ಸಹಕಾರಿ. ಕೌಶಿಕನು ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನೆ? ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆಯೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ. ಕೌಶಿಕನು ನಾವು ಹೇಳಿದ ಮೊದಲ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ ನಿಜವಾಗಿ ಇತರರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿದ್ದರೆ ನೈತಿಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಇತರರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ತನ್ನ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸರಕನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹಡಗಿನ ಕಪ್ಪಾನನಿಗೆ ಸಮಾನನಾಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಪ್ರಕರಣ 2ನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಹೇಗೆ? ಕೌಶಿಕನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಜೀವನಕ್ಕೊಂದು ಯೋಜನೆಯಿತ್ತು. ಅದು ಅವನ ಪರಮಗುರಿ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಕರಣ2 ಬಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಬದುಕಿನ ಯೋಜನೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಗುರಿಸಾಧನೆಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರುವುದು ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸತ್ಯವ್ರತ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಪರಮಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ಯವಚನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರವಾಸಿಗರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಸಮರ್ಥನೀಯವೆ? ಕೃಷ್ಣನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಇದನ್ನೇ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ? ಆದ್ದರಿಂದ ಕೌಶಿಕನು ನಿಜವಾದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅದು ನೈತಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದುವೇಳೆ ಕೌಶಿಕನಿಗೆ ಸತ್ಯವಚನವು ಪರಮಗುರಿಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿದ್ದುದಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಕರಣ 2ಬ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಕೌಶಿಕನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೈತಿಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕರಣ 2 ಬವು ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು

ಸಮತೂಕದ್ದಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ತತ್ವವು ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಣ ರಕ್ಷಣೆಯು ಆದ್ಯಕರ್ತವ್ಯ. (ಪ್ರಾಣಿನಾಮವಧಸ್ತಾತ ಸರ್ವಜ್ಯಾಯಾನ್ಮತೋ ಮಮ ಮಹಾಭಾರತ 8.249.20). ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಯು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯವೆಂದು ಅವನು ಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಕಾಂಟನಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಆದರ್ಶದಿಂದಲೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾಲವು ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಮನು ಕಾಂಟನ ಮತಾನುಸಾರಿಯನ್ನಲ್ಲಬಹುದು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೆಚ್ಚು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಮೌಲ್ಯಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವು ನೈತಿಕವೂ ಆಗಿರಬಹುದು; ನೈತಿಕೇತರವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸಂರಚನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದು ಮುಗ್ಧಜೀವಿಗಳ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಮಾಜವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ ಕೂಡ.

10. ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾಂಟ್

ಕಾಂಟನು ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಯಾವುದೇ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಸ್ವಾರಸ್ಯವೆಂದರೆ ಅದು ಕೃಷ್ಣನು ಹೇಳುವ ಕೌಶಿಕನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಫ್ರೆಂಚ್ ತತ್ವಜ್ಞನು ಅದನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತಾ ಕೊಲೆಗಡುಕನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದಾಗ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ ಧಾರ್ಮಿಕನಿಗೆ ಕೊಲೆಗಡುಕನು ಬಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾಂಟನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾ ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ನಿಬಂಧನರಹಿತವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸನ್ನಿವೇಶದ ಆಕಸ್ಮಿಕತೆಯಿಂದ ಪರಿಣಾಮಗೊಳ್ಳಲಾಗದು ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಂಟ್ ತನ್ನ Critique of Practical Reasonದ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದರಿಂದ ಕೊಲೆಯು ಸಂಭವಿಸಲೇಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅಡಗಿರುವವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಕೊಲೆಗಾರನಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಭೀತನು ಹಿಂಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕೊಲೆಗಾರನು ಬಲಿಪಶುವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಾಗ ರಕ್ಷಕಭಟರೋ ನೆರೆಯವರ ಗುಂಪೋ ಬಂದು ಅವನನ್ನು ತಡೆದು ಬಂಧಿಸಬಹುದು. ಕಾಂಟನ ಈ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

ನಮಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಂಟನಂಥ ಮಹಾನ್ ತತ್ವಜ್ಞನು ತನ್ನ ಕಠೋರವಾದ ನೀತಿಸಿದ್ಧಾಂತ ಮತ್ತು ಬಲವಾದ ತಾರ್ಕಿಕ ಕಾರಣಗಳು ಹೆಣೆದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಬರಲು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ಕಾಳಜಿಯಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕರಣ 3ಅ ದಲ್ಲಿನ ನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೌಶಿಕನ ಎದುರು ನಾಲ್ಕು ಆಯ್ಕೆಗಳಿದ್ದವು. (1) ಅವನು ಸುಳ್ಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು, (2) ಸುಮ್ಮನಿರಬಹುದಿತ್ತು, (3) ನಾನು ನಿಮಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಡಕಾಯಿತರಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಿತ್ತು, (4) ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. (ಅವನು ಮಾಡಿದ್ದು.) ಅವನು ಮೊದಲಿನ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮುಗ್ಧಜೀವಿಯ ಪ್ರಾಣವುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಅವನು ನೈತಿಕವಾಗಿ ಅಪರಾಧವೆಸಗಿದಂತಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾನಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದು ನಿಜವಾದ ನಿಲುವೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಇಂದಿನ ಕೆಲವು ತತ್ವಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದರೂ ನೈತಿಕ ಬಾಧ್ಯತೆಯು ತೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸ್ವರ್ಗದ ಬಯಕೆಯನ್ನು ತೊರೆದಿದ್ದರೆ ಮುಗ್ಧ ಜೀವಿಗಳನ್ನುಳಿಸಲು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆಗ ಅದು ಅವನ ನೈತಿಕಬಾಧ್ಯತೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ಆಯ್ಕೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ನೈತಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ನೈತಿಕ ಧೈರ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ಡೇವಿಡ್‌ನ್ ಹೇಳುವ ಮಾನಸಿಕ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯು 'ಸಂಯಮರಾಹಿತ'ವೆನಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದೀತು. ಮುನೆಯು ಮೌನವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರೆ ಡಕಾಯಿತರು ಅವನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣನೇ ಈ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಇಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮೌನದಿಂದ ಪಾರಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಮೌನವಾಗಿರಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಅಸತ್ಯವನ್ನಾಡಿ ಅಪಕಾರಿಗಳ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಮೂರನೆಯ ಆಯ್ಕೆಯು ನೈತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕರ್ತನ ನೈತಿಕ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಯವರ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಮಾನುಷವಾದ ವೇದನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಂಟನ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿತು.

ಕಾಂಟನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ಗಣಿಸದೆ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯಾಗಿ ಗಣಿಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಕೌಶಿಕನು ಇತರರನ್ನು ಸಾಧನವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಗಣಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನಾಡುವುದು ಆಕಸ್ಮಿಕಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

11. ಕೃಷ್ಣನ ಪರಿಹಾರ: ಶೋಕ ಮತ್ತು ಸಂತಾಪ

ಒಂದುವೇಳೆ ಕೌಶಿಕನು ಮೂರನೆಯದನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಡಕಾಯಿತರು ಅವನಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದು ನೈತಿಕವಿಜಯವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಪರಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗವು ಕೂಡ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧರ್ಮವೆಂದು ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯು ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ದಧೀಚಿಯ ಆಖ್ಯಾನದಂಥವು ಇದನ್ನು ವಿಶದಗೊಳಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಕರಣ 4 ಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಬೇಕು. ಇದು ನಾವು ಗಮನಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಾವ್ಯದ ಕಥೆಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವು ಪರಿಹಾರಕಾರಿ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿನೋದಕರವಾಗಿದೆ. ಅರ್ಜುನನು ಸತ್ಯವಚನಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಾಯಿತೆಂದು ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಂಗವಾಯಿತೆಂದು ಶೋಕಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂತಾಪಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನು ಈ ಲೋಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವಿದೆ ಯೆನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಗಾಂಡೀವ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ನಿಂದಿಸಿದವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನೆಂದು ಅರ್ಜುನನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವಾಗ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಅಪರಾಧಿಯಾದಾನೆಂದು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಅಪರಾಧಿಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆದರಣೀಯನಾದ ಹಿರಿಯಣ್ಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಶಾರೀರಿಕವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲದೆಯೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಫಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅವಮಾನಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕಠೋರವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸುವುದು ಕೊಲೆಗೆ ಸಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಜುನನು ಈಗ ಅವಮಾನಿಸಿ ಕಠೋರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಬಹುದು. ಕೃಷ್ಣನು ಈ ತೆರನಾದ ಮುಖವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅರ್ಜುನನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬಾಲಿಶವೆನಿಸಬಹುದಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಬಾಲಿಶವಾದ ಪರಿಹಾರ! ಆದರೆ ನಾನು ಕೃಷ್ಣನು ಸೂಚಿಸಿದ ಅರ್ಥವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪರಿಹಾರವು ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವೆನಿಸಿದರೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂಥದೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು ಅದನ್ನು ಯಾವುದಾದರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಭಾಷೆಯ ಅರ್ಥನಿಯಮಗಳು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಲುವೆಯ ಪ್ರಕಾರ ವಕ್ತಾರನ ಉದ್ದೇಶವು ಕೂಡ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿಯೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಲನೆಯ ನೈತಿಕಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನಂಥವನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೀಳುಗಳೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬುಗೆ. ನೀತಿಪಾಲಕನ ಭಾವನೆ ಹಾಗೂ ಬದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಆದರದಿಂದ ನೋಡಲಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು.

ಆಧುನಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಪ್ರಕಾರ ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳು 'ದುರಂತ ಪ್ರಕರಣಗಳು' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದುದನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಗಳು ಸಂಘರ್ಷದ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡ ಬಗೆಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಪರಾಧಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ನೈಜವಾಗಿರುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸರಳವಾದ ವಿಷಾದಭಾವದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸುವವರು ನೈತಿಕ ಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಭಾವಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ದ್ವಂದ್ವವಿರುವಲ್ಲಿ ಕರ್ತನು ಒಂದು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಂದರೆ 'ಅ'ವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಂದರೆ 'ಬ' ವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಪ್ಪದೇ ತುಂಬ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ನೈತಿಕಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವು ಇಂಥ ಸಂಕಟಭಾವಗಳು ತಪ್ಪಲಾರದವು ಮತ್ತು ಯಾವುದೊಂದು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸುವಂಥದಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡದೇ ಬಿಟ್ಟ ಕರ್ತವ್ಯವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಯಾವುದೇ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಬೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಯುದ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಭಾವವು ತನ್ನ ಪಾಲನ್ನು ಪಡೆದೇ ಇತ್ತು. ನಾನು ತೋರಿಕೊಡಲು ಹವಣಿಸಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ನೀತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾದ ಶೋಕ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಮುಂತಾದ ಅಧೀನ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೀತೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ನಿಜವಾದ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನೆಂದು ನಾನು ನಂಬುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಇದು ಆ ಚರ್ಚೆಗಳಿಯಲು ಸೂಕ್ತವಾದ ಸ್ಥಳವಲ್ಲ.

13. ಮುಕ್ತಾಯ

ನಮ್ಮ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜಾಣ್ಮೆಯು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಭಾವದ್ದು. ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಗದ ಧರ್ಮನೀತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. 'ಧರ್ಮಸ್ಯ ತತ್ವಂ ನಿಹಿತಂ ಗುಹಾಯಾಮ್' - (ಧರ್ಮದ ತತ್ವವನ್ನು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ.) ಅದನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಬಹುದೆಂದರೆ ನೀತಿನಿಯಮಗಳ ಸ್ಥಿರತೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೊಳಪಡಿಸುವಂಥದಲ್ಲ. (ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು-ಅನು). ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಒತ್ತಡಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ತುಸುಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಲೋಪದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕಭಾವಗಳಾದ ಪರಿತಾಪ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧಿಭಾವಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ನೀತಿಕರ್ತ ಅಥವಾ ಧಾರ್ಮಿಕನು ತನ್ನ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅನುಭವದಿಂದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ನಿಜವಾದ ನೈತಿಕದ್ವಂದ್ವಗಳಿಂದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಜ್ಞಾನವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀತಿವಂತ ಅಥವಾ ಧಾರ್ಮಿಕನು ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅಂದರೆ ನೈತಿಕವಾದ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೀತಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅವನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳು ಎದುರಾದಾಗ ಅವನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮಹಾಭಾರತೋಕ್ತವಾದ ಕೃಷ್ಣನ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ನೈತಿಕ ಒಳನೋಟ.

ಮಾನವಕುಲದ ನೀತಿಚಿಂತನೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ಎರಡು ಮಾದರಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಮಾದರಿಯಿಂದರೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಬಾಧ್ಯತೆಯ ನಿಷ್ಣಾವಂತ ಪಾಲಕ ಕಾಂಟನಂತೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ನೀತಿಪಾಲನೆಯ ಆದರ್ಶವು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ರಾಮ (ಅಥವಾ ಯುಧಿಷ್ಠಿರ)ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಧರ್ಮವು ಅತ್ಯಂತ ಕಠೋರವಾದುದು. ಅದು ಬಾಗುವುದು ಅಪರೂಪ. ನೀತಿಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾವು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ, ಒಬ್ಬ ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆಯುಳ್ಳ ಕವಿ. ಅವನು ಪರಿವೀಕ್ಷಕನಾಗಿ ಮಾನವೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಆಕಸ್ಮಿಕತೆಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು 'ಮಾದರಿಯ ಬದಲಾವಣೆ'ಯನ್ನು ಥಾಮಸ್ ಕುನ್ಸನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವಿಜಾನಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸನ್ನಿವೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಅದರಿಂದಾಚೆಯೂ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ನಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣನು ಧರ್ಮದ ಬಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅದು 'ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ' ಎನ್ನುವಂಥದಲ್ಲ. ಅವನು ಭಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರ ಮುಂತಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಕವಿ. ಆದರೆ ಅವನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕವಿ. ಅವನು ಭಂದಸ್ಸು ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಮೇಲಿನಿಂದ ಆಳುತ್ತಾನೆ ಆದರೆ ಆದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

19ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಟಾಗೋರರ ನಡುವೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಚರ್ಚೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ಬಂಕಿಂಚಂದ್ರರು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಸತ್ಯವಚನವು ನಿಬಂಧನೆಯಿಲ್ಲದ ಮೌಲ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಯುವಕರಾದ ರವೀಂದ್ರರು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಇದು ಕೃಷ್ಣನ ಅನುಯಾಯಿಯೊಬ್ಬ ಹೇಗೆ ದಾರಿತಪ್ಪಬಲ್ಲನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆಯೆಂದರು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಘನವಿದ್ವಾಂಸರ ವಾದ ವಿವಾದಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಬಂಗಾಲಿ ನಿಯತಕಾಲಿಕಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ಯುವಕರಾಗಿದ್ದ ರವೀಂದ್ರರು ತಮಗರಿವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಂಟನ ನೈತಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದರು. ಕೌಶಿಕನ ಮೂರನೆಯ ಆಯ್ಕೆಯು (ನಾನು ಬಲ್ಲೆ; ಅದರೆ ಹೇಳಲಾರೆ) ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹರಟೆ ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಟನೆಯ ವರದಿಯಾಯಿತು. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮೋಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಹೇರಂಬ ಮೈತ್ರರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಅವರನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗನೊಬ್ಬ ಸ್ಟಾರ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಎಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ನೈತಿಕ ನಿಲುವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಮೈತ್ರರು ಮೊದಲಿಗೆ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದರು. ಅದು ಸುಳ್ಳೆಂಬುದು ಅರಿವಾದ ಕೂಡಲೇ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಪ್ರವಾಸಿಯನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು; "ನೋಡು, ಸ್ಟಾರ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಎಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ." ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಏನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಎದುರಾದಾಗ ನಾವು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

***

'ನೀನಾಸಮ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶಿಬಿರ'
ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೬ ರಿಂದ ೧೦ - ಒಂದು ಕಿರುವರದಿ

ಈ ಬಾರಿಯ ಶಿಬಿರವು 'ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿತ್ತು. ಈ ಶಿಬಿರದ ಹಗಲಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕಾವ್ಯ-ನಾಟಕ-ಚಲನಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಕೆಲವು ಕಿರುಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಕೂಡಾ ನಡೆದವು.

ಅತಿಥಿಗಳು:

ಶ್ರೀದೀಪ್ ಸುಹ್ರದ್, ಕ್ವಾಡ್ ಆಲ್ಟಾರ್ಸ್, ನಾರ್ಮಾ ಆಲ್ಟಾರ್ಸ್, ಸಮೀಕ್ ಬಂದೋಪಾಧ್ಯಾಯ, ಗೋಪಾಲ ಗುರು, ಪ್ರಕಾಶ ಆವೈ, ಸುಂದರ ಸಾರುಕ್ಯ, ಪ್ರದ್ವೀದತ್ತ ಚಂದ್ರಶೋಭಿ, ಅತುಲ್ ತಿವಾರಿ, ವಿವೇಕ್ ಶಾನಭಾಗ, ಎಂ.ಎಸ್. ಶ್ರೀರಾಮ್, ಜಿ.ಎಸ್. ಜಯದೇವ, ಸಂಜೀವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಸುಕನ್ಯಾ ರಾಮಗೋಪಾಲ್, ಶಿವಾನಂದ ಹೆಗಡೆ ಕೆರೆಮನೆ, ಸದಾನಂದ ಮಯ್ಯ, ಶಿವಾನಂದ ಕಳವೆ, ವೈದೇಹಿ, ದೀಪಾ ಗಣೇಶ್, ಎನ್.ಎಸ್. ಗುಂಡೂರ್, ಜಯರಾಮ ಪಾಟೀಲ -- ಮೊದಲಾದವರು. ಟಿ.ಪಿ. ಅಶೋಕ್, ಜಸವಂತ ಚಾಧವ್ (ಶಿಬಿರ ಸಂಚಾಲಕರು).

ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು:

೬ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಕಥಾಗಾಯನ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ - ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಕಥೆಗಳು (ಅರ್ಜುನ್ ಪೋಕ್ ಪ್ರಾಚೆಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು), ೭ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಕಿರು ನಾಟಕ - ನಾರೀ ಬಾಯಿ (ಸುಷ್ಮಿತಾ ಮುಖರ್ಜಿ), ೮ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಕಿರು ನಾಟಕ - ಮೋಹನ ಸ್ವಾಮಿ (ವಸುಧೇಂದ್ರ ಕಥೆ ಆಧಾರಿತ; ನಿ: ಮಹಾದೇವ ಹಡಪದ), ೯ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಕಿರು ನಾಟಕ - ಮದುವೆ ಹೆಣ್ಣು (ಥಿಯೇಟರ್ ಸಮುರಾಯ್ ತಂಡ), ೧೦ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ರಂಗಪ್ರಸ್ತುತಿ - ವಾಕ್ (ಮಾಯಾ ರಾವ್, ದೆಹಲಿ).

ಸಂಜೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು:

೬ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ತಿರುಗಾಟ ನಾಟಕ - ಸೇತುಬಂಧನ (ನಿ: ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ.), ೭ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ತಿರುಗಾಟ ನಾಟಕ - ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ (ನಿ: ಚೋಸೆಫ್ ಚಾನ್), ೮ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ನೀನಾಸಮ್ ನಾಟಕ - ಈಡಿಪಸ್ (ನಿ: ಗಣೇಶ್ ಮಂಡರ್ತಿ), ೯ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಆಹ್ವಾನಿತ ತಮಿಳು ನಾಟಕ - ಪೂಳಿಪ್ಪಾವೈ (ನಿ: ಮುರುಗ ಬೂಪತಿ ಶಣ್ಮುಗಮ್), ೧೦ ಅಕ್ಟೋಬರ್ - ಆಹ್ವಾನಿತ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ - ಕೊಳ (ನಿ: ಅಚ್ಯುತಕುಮಾರ್).

ಮುಂದೆ ಮನೆಮಟ್ಟಿಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಕತೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದೆ. ನನ್ನದೇ ಒಂದು ಭಾಷೆಯಿದೆ ಎಂಬ ತಿಳಿಸುವ ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ಇದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲಿಗೇ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನಪುಪಡಿಸಿದೆ.

ವಾಣಿ ಅವರ ಹೆಸರು ಬೇರೆ, ಇದು ಅವರ ಬರಹನಾಮ ಅಂತನೂ ನಮಗೆ ಆಗ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ನಿಜ ನಾಮಧೇಯ ಬಿ. ಎನ್. ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಅಂತ ತಿಳಿದದ್ದು ಬಹಳ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ. ಕೇಳಿದೊಡನೆ 'ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಮುದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಅವರ ಕಾಲವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಹೆಸರೂ ಆಗಿತ್ತು' ಅಂತನಿಸಿತು. ವಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಅವರಿಗಿಟ್ಟದ್ದು 'ಕಥಾಂಜಲಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಂತೆ. ವಾಣಿ ಅವರು 'ತಾರಾ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಪ್ರಥಮ ಕತೆಯನ್ನು ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯ ಹೆಸರು ಕಂಡು ಪ್ರಕಟ ಮಾಡುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಆತಂಕವಾಗಿ 'ಶ್ರೀನಾಥ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿದರಂತೆ. (ಸುಮ್ಮನೊಂದು ಪ್ರಯೋಗದ ನೆನಪು: 'ನಳಿನೀ ದೇಶಪಾಂಡೆ'; ಕವನ, ಲ್ಯಾಂಬ್ರಟಾ ವೆಸ್ಪಾ - ತೇಜಸ್ವಿ) ಆದರೆ ಕಥಾಂಜಲಿಯ ಸಂಪಾದಕರು 'ಆ ಹೆಸರು ಬೇಡ, ಹೆಸರು ನಿಮ್ಮದೇ ಇರಲಿ, ಬೇಕಾದರೆ ಕಾವ್ಯನಾಮ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ, ಅದು ವಾಣಿ ಅಂತಿರಲಿ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರಂತೆ. ಹೀಗೆ ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಇದ್ದವರು ಕಥಾಪ್ರಕಟಣೆಯ ಹೊತ್ತಲ್ಲಿ ವಾಣಿಯಾದರು. ಮುಂದೆ ಸುಮಾರು ಆರು ಕಥಾಸಂಕಲನಗಳನ್ನು, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು, 'ತಾರಮ್ಮಯ್ಯ' ಎಂಬ ಹರಟೆಯ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು, ವಾಣಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೇ ರಚಿಸಿದರೆ ಐನೂರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ 'ವಾಗೀಶ್ವರಿ' ಎಂದು ಅಂಕಿತನಾಮ ಇರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಅವರ ಹುಟ್ಟಿದೂರು. ೧೯೧೭ರ ಮೇ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತಾರೀಖಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು ವಾಣಿ. ಅವರ ತಂದೆ ರಾಜಸೇವಾಸಕ್ತ ಬಿರುದಾಂಕಿತ ಬೆಸಗರಹಳ್ಳಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರು, ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದವರು. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಕೀಲರು. ತಾಯಿ ಹಿರಿಯಕ್ಕಮ್ಮ. ಅವರ ಕೊನೆಯ ಮಗಳು ನಮ್ಮ ಈ ಸುಬ್ಬಮ್ಮ. ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣನ ನಡುವೆ ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಓದುವುದೆಂದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣ. ಓದೋದೂ ಓದೋದೂ ಎಷ್ಟೆಂದರೆ ತಿಂದ ತಿಂಡಿ ಉಂಡ ಊಟದ ನೆನಪಾಗದಷ್ಟು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮನೆ, ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಏನು ಸಿಕ್ಕಿತೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಟಗಟನೆ ಓದುವುದೇ. ಆದರೆ ಎಸೆಸ್ಸೆಲ್ಲಿ

ಲೇಖಕಿ ವಾಣಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ

ವೈದೇಹಿ

ದಿನಾಂಕ ೨೪.೧೨.೧೮೮೮ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ವಾಣಿ ಜನ್ಮ ಶತಮಾನೋತ್ಸವವನ್ನು
ಉದ್ಘಾಟಿಸಿ ಆಡಿದ ಮಾತಿನ ವಿಸ್ಮೃತ ರೂಪ

ಆಗಿನ್ನೂ ನಾನು ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿದ್ದೆ. ತ್ರಿವೇಣಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಯವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಾಲ ಅದು. ನಾವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಲೈಬ್ರರಿಯನ್ ಬಳಿ ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬಂದೊಡನೆ ಫಸ್ಟ್ ನಮಗೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆತನೋ, ಅದು ಬಂದೊಡನೆ ಯಾರು ಮೊದಲು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೋ ಅವರನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಡುವ ನ್ಯಾಯವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೊಸಾಹೊಸ ಪರಿಮಳದ ಪುಸ್ತಕ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಫಲಫಲ ಜೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದ, ಬುಕ್‌ಬೈಂಡೂ ಆಗಿ ಮುಗಿದ ಪುಸ್ತಕ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕ ಸಿಕ್ಕ ನಮ್ಮ ಸಂಭ್ರಮವೆಂದರೆ! ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕನ್ನಡ ಓದಿನ ರುಚಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದವರು ವಾಣಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿವೇಣಿಯವರು, ಅನುಪಮಾ ನಿರಂಜನ, ಎಂ. ಕೆ. ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುಂತಾದವರು; ನವೋದಯ ಚಳವಳಿಯ ಇಳಿಹೊತ್ತು. ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಚಳವಳಿಯ ಆರಂಭದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದವರು ಇವರು. ಮುಂದಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಮಗೆ ಹದಗೊಳಿಸಿ ಕೊಟ್ಟವರು. ಅವರ ಋಣ ತೀರಿಸಲುಂಟೆ? ಪೂರ್ವಸೂರಿಗಳು ಅಂತ ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲ. ಬರೆಯುವ ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವರೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವಿಕರು.

ಹಳೆಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಈ ಲೇಖಕಿಯರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತ ಕತೆ ಬರೆಯುವ ಭಾಷೆ ಮೈಸೂರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲೆ ಇರಬೇಕು ಅಂತ ನಾನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಓದಿಓದಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ

ಮುಗಿಯುತ್ತಲೂ ಶಾಲೆ ಖೈದು ಮಾಡಬೇಕಾಯ್ತು. ಇನ್ನೂ ತುಂಬ ಕಲಿಯುವ ಆಸೆ ತನಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಲುಂಟೆ? ಕಾಲದ ಚಹರೆಯಂತೆ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗಿ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಳು. ಪತಿ ಬಿ. ಎನ್. ನಂಜುಂಡಯ್ಯ ಅವರೂ ವಕೀಲರು. ಅವರು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು 'ಮೇಡಂ' ಅಂತ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ವಕೀಲರ ಮನೆಯಿಂದ ವಕೀಲರ ಮನೆ ಸೇರಿದ ಅವರ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಿರುವುದೂ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಲ್ಲತ್ತಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಜನರಿದ್ದ ತುಂಬಿದ ಮನೆ. ಸದಾ ಬಂದು ಹೋಗುವ ನೆಂಟರಿಷ್ಟರು. ಎಳೆಯ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಕಲಿತರು ವಾಣಿ. ಬಹಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿದ್ದ ಲೇಖಕಿಯಲ್ಲವಾಗಿ, ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲೇ ಅರಳಿದರು. ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಬೀಳದಾಗ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಶರಣಾದರು. ತಾನು ಕಂಡ ಕೇಳಿದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಬರೆಯುವ ಲೇಖಕಿ ಅವರು. ಮಾನವೀಯತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆದ್ಯತೆ ನೀಡಿದವರು. ಸಾತ್ವಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಟುವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದವರು. ಅಂಥಾ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಬರೆದಿರಿ ಹೇಗೆ? ಎಂದರೆ 'ಬರೆಯುವ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಆಸೆ. ಅದು ಆಂತರ್ಯದಿಂದ ಜಲ ಉಕ್ಕುವ ಹಾಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿತ್ತು' ಎಂದವರು.

ಅವರ 'ಅಪೂರ್ಣ' ಎಂಬ ಕತೆ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ಭಾವನೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದ ತಂಗಿಯ ಕತೆಯದು. ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಲು ಬಂದ ಭಾವ, ಅಕ್ಕನೊಂದಿಗೆ ಒಂದೆಡೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ, ಈಕೆ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ಸುತ್ತಾಡಲೆಂದೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ನಿತ್ಯವೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಂಗಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಮಧುರ ಭಾವ ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಆಕೆಗೆ ಆತನ ಪತ್ನಿಯ ಭೇಟಿಯಾಗಿ, ಆತ ಒಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದ ಅವಳು ಆತ ಅರೆ ಬರೆದಿಟ್ಟ ತನ್ನ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಾಳೆ. ಭಾವನೆಯ ಸೆಳೆತ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕಡಿಯುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣವಾಗದೆ ಅಪೂರ್ಣತೆಯಲ್ಲೇ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ -ಸ್ಥೂಲ ಕತೆ ಇದು. ಇದನ್ನೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಗೆಳತಿಯೊಡನೆ ನೋಡಲು ಸರಳವೆಂದು ಕಾಣುವ ಈ ವಸ್ತುವನ್ನು ವಾಣಿ ಆಕರ್ಷಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಆಕೆ ಅರೆಗಣ್ಣಾದಳು. 'ತಡೆ, ತಡೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನನಗಿನ್ನೇನೋ

ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದೆ' ಎಂದು ತನ್ನ ಅನುಭವವೊಂದನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟಳು. ತನಗಿನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಸೆಮಿನಾರಿಗಂದು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಪಯಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ರಿಸರ್ವೇಶನ್ ಸಿಗದೆ ಕುಳಿತೇ ಇದ್ದೆ. ಪಕ್ಕದ ಬರ್ತ್‌ನವನು, ತನ್ನ ಅವಸ್ಥೆ ನೋಡಿ ಅವನ ಬರ್ತ್ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತಾನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಪೇಪರ್ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿದ. ಎಂತಹ ಸೌಜನ್ಯವೇ ಆತನದು! ಅದು ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಹೇಗೂ ಆಯಿತಲ್ಲ... ಮತ್ತೆ ಆತ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ. ಯಾಕೋ ಆ ಪಯಣವಿಡೀ ಹಿಂದುಮುಂದಿಲ್ಲದ ಒಂದು ಮಧುರತೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಹೋಯ್ತು. ಆತ ಯಾರೋ ಎಲ್ಲಿನವನೋ ಯಾವ ಕಡೆ ಹೋದನೋ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ, ಈಗ ಎಲ್ಲಿರುವನೋ. ಆದರೆ ಈಗಲೂ, ಮದುವೆಯಾಗಿ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಅವನನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ ನೋಡಿದೆಯೆ ಮನಸ್ಸು? ನೆನಪು ಹೇಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಸಿಯಾಗಿ ಇದೆ! ಇದುವರೆಗೂ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೇ. ನೀನು ಹೇಳಿದ ಕತೆ ಕೇಳುತ್ತಲೂ, ಮತ್ತೆ ನೆನಪಾಯ್ತು. ನಿನಗೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಮುಚ್ಚಳ ತೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ನಕ್ಕಳು. ಕತೆಯಿಂದ ಕತೆ ಹುಟ್ಟಿ ಪಯಣಿಸುವುದೋ, ಮುಂದರಿಯುವುದೋ ಹೀಗೆಯೇ ಇರಬಹುದೆ? ಕತೆಯೊಂದು ಸರಳವೋ ಕ್ಷಿಪ್ತವೋ ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ಏನಕ್ಕೋ ಕೊಂಡಿ ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಹೀಗೆಯೂ ಇರಬಹುದೆ? ವಾಣಿಯವರ ಆ ಪುಟ್ಟ ಕತೆ ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯೆ ದಾರಿ ಹಿಡಿದಿತ್ತು.

ಸರಳವಾಗಿಯೂ ಸುಲಭವೆಂದು 'ಕಾಣುವಂತೆ'ಯೂ ಇರುವ ವಾಣಿಯವರ ಬರಹದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ನವಿರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಡುವ ಗುಣವಿತ್ತು. ಆಕೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದರಂತೆ. ಸರಳವಾಗಿ, ನಿಷ್ಪಪಟಿಯಾಗಿ, ನಿರಹಂಕಾರಿಯಾಗಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುವ ಸಂಕೋಚದವರಾಗಿ.

ಅನುಪಮಾ ನಿರಂಜನ ಅವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ವಾಣಿಯವರ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ 'ನೆನಪು ಸಿಹಿಕಹಿ' ಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಾಣಿಯವರನ್ನು ಆಪ್ತವಾಗಿ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕಂಡಂತೆ 'ವಾಣಿಯವರು ಮೈಸೂರಿನ ಖ್ಯಾತ ಕತೆಗಾರ್ತಿ. ಇವರಿಗೂ ನನಗೂ ಹಿಂದೆಯೇ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲ ನನಗೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮುಟಮುಟ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಚಾಮರಾಜಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನೆ. ಕಟಕಟಿಯಿದ್ದ ವೆರಾಂಡಾ. ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಕ್ರೋಟನ್ ಗಿಡಗಳು ಮನೆಗೆ ಶೋಭೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಮೆಟ್ಟಲೇರಿ ನಾನು ಕರೆಗಂಟಿಯನ್ನೊತ್ತಿದೆ... ಕೆಲವೇ

ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ವಾಣಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಎತ್ತರದ ನಿಲುವಿನ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕ ಮಹಿಳೆ. ಹಾಲು ಬಿಳುಪಿನ ಮೈಬಣ್ಣ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ತಿಳಿನಗೆ ಹರಡಿದ್ದರೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ನನಗೆ ಗೌರವಭಾವ ಉಂಟಾಯಿತು. ಪ್ರಾಯಶಃ ವಾಣಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಇಂಥ ವಿವರಣೆ ಸಿಗುವುದು ಅನುಪಮಾ ಅವರ ನೆನಪಿನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ವಾಣಿಯವರ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು ಅನುಪಮಾ. ಅವರ ಆಸೆಯಂತೆ ವಾಣಿಯವರು ಅಲ್ಲೇ ಆಚೆ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ತ್ರಿವೇಣಿಯವರ ಮನೆಗೂ ಅವರನ್ನು ಕರಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೆ. ಹೀಗೆ ಆ ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕಿಯರೊಡನೆಯೂ ಅನುಪಮಾರಿಗೆ ಒಡನಾಟ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದಾಗಲೇ ವಾಣಿಯವರಿಗೆ ನಿರಂಜನರ ಪರಿಚಯ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ನಿರಂಜನರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ವಾಣಿಯವರ ಮನೆಗೂ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅನುಪಮಾ ಮತ್ತು ನಿರಂಜನರ ಮದುವೆ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ವಾಣಿಯವರ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾಗಿತ್ತು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಕುರಿತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಿಕತೆಗೆ ಒತ್ತು ಕಡಿಮೆ, ಇನ್ನೂ ಹಳೆಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ಮತ್ತು ಜಾಡಿಯಲ್ಲೇ ತಂಗುವ ಕತೆಗಳು ಅವು ಎಂದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಮೂಲತಃ ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯನ್ನು ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡವರು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮುಗ್ಧತೆಯ ಹಾಗೂ ಅಸಹಾಯಕತೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಬರೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಂಡ ಲೇಖಕಿ. ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮ ವಿವಾಹಗಳು, ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಕಳಕೊಂಡ ಮಹಿಳೆಯರು, ಪರಿತ್ಯಕ್ತರು, ಭಗ್ನ ಪ್ರಣಯಿಗಳು... ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಮನ ಮಿಡಿದವರು. ಎಂತಲೇ ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಹಿಳಾ ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಬದುಕಿನ ನೇರ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಕಡೆದಂಥವು. ವಿದ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬಂದರೆಂದರೆ ಅಂಥ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಡಿಪಾಟಲು ಏನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆಕೆ ಒಂದೋ ಬೀದಿಗೆ ಬೀಳಬೇಕು, ಇಲ್ಲ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆ ಚಾಕರಿಗೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಎಂತಲೇ ಅವರು ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ಬದುಕನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಹೊರಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಇರುವ ಬದುಕನ್ನು ನೇರಪುಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ನಿಭಾಯಿಸುವ ಅನೇಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕಡೆದರು. ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ನಿಭಾವಣೆ ರೂಪಿ ಹೋರಾಟದ ಅಗತ್ಯ ಎಷ್ಟೆಂಬ ಅರಿವಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ. ಅದು ಅವಳ ಹೋರಾಟ ಹೊರತು ಸೋಲಲ್ಲ. ಅವಳ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಜಾಣ್ಮೆ ಹೊರತು ದೈನ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸು

ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಎರಡು ಕನಸು, ಶುಭಮಂಗಳ, ಹೊಸಬೆಳಕು ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಯಶಸ್ವೀ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳೂ ಆದವು. ಮಹಿಳೆ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಎದುರಿಸುವಳು, ದೊರೆತ ಬದುಕನ್ನು ಆದರಿಸುವಳು, ಹಳೆಯದನ್ನು ಮರೆತು ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯದಿಂದ ಬಾಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗುವಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಒಂದು ಕೃತಿ 'ಎರಡು ಕನಸು' ಕಾದಂಬರಿ. ಅಭಿಮಾನ ಅತಿಯಾಗಬಾರದು, ಅದು ಜೀವನವನ್ನು ಪೆಡಸಾಗಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದಂತೆ ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ 'ಶುಭಮಂಗಳ' ಕಾದಂಬರಿ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡ ಹೆಣ್ಣಿನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ದುರಭಿಮಾನ ಅಥವಾ ಅತಿಅಭಿಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವಳನ್ನು ಹಣಿಯುವಲ್ಲಿ ಗೆಲುವನ್ನು ಮೆರೆವ ನಮ್ಮದೇ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನೂ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ವಾಣಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೊದಲ ಓದಿಗೆ ನಾವು ತಪ್ಪಿ ಬಿದ್ದಮೇಲೆಯೇ ಆ ಕನ್ನಡಿಯ ಅರಿವಾಗಬೇಕು, ಹಾಗೆ.

ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂಬುದು ಬಿರುಕಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ತನ್ನೊಳಗಿನ ಪರಿವರ್ತನೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಅದು ತನ್ನದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಸುತ್ತಣವನ್ನೂ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ತೆರೆಯಲು ಅವಳಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರುವ ಒಂದು ದಾರಿಯೂ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸಿದವರು ವಾಣಿ. 'ಹೊಸಬೆಳಕು' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಾರ್ಥ ಪ್ರೀತಿಯ ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಿದವರು. ಇವು ಮೂರೂ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಚಲನಚಿತ್ರವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾದವು. ವಾಣಿಯವರನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಆಕೆಯ ಮೂಲ ಆಶಯವನ್ನು ತಲುಪಿದವೋ ಅಥವಾ ಹೆಣ್ಣನ್ನೂ ಅವಳ ವರ್ತನೆಯನ್ನೂ ವಕ್ರವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುವ ಲೋಕದ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕಷ್ಟೇ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟವೋ, ಅದು ಬೇರೆಯೇ ಚರ್ಚೆ. 'ಅವಳ ಭಾಗ್ಯ' ಆಕೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ಕಾದಂಬರಿ. ವಾಣಿಯವರ ಯಾವುದೇ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಬದುಕು ದೊಡ್ಡದು ಎಂಬ ವಿವೇಕ. ಹೆಣ್ಣುಗಂಡಿನ ಸಮಾನತೆಯ ಕುರಿತು ಸಾಮರಸ್ಯದ ನಿಲುವು. ಯಾವ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದ ಸುಂದರ ಕನ್ನಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುದಮುದದ ಶೈಲಿ.

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾಗಿದ ಲೇಖಕಿ ವಾಣಿ. ತ್ರಿವೇಣಿಯವರ ಖಾಸಾ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ.ಯವರ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿ. ಆಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ

ಮನೆಯಿಂದ ಬಂದವರು. ಹೆಣ್ಣು ಬರೆಯುವುದಿರಲಿ, ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ದೃಶ್ಯವೇ ವಿಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿ ಕೃತ್ಯ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಇದ್ದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಕಣ್ತೆರೆದ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಅವರು ಕಳೆದುಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಬದಲು ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ನಡುವೆಯೂ ತನ್ನದೇ ಸ್ವಂತ ಚಿಂತನೆಯ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದರು. ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಕುಟುಂಬಗಳ ಎಲ್ಲ ಒಳ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿದವರು ಅವರು. ಅಂದಿನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮಾಜದವರು ಹೆಣ್ಣು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಬಳಸುವುದೂ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಷ್ಟೆ? ಅಂಥಲ್ಲಿ, ತನಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಕಥಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನುಗೊಳಿಸಿದವರು ವಾಣಿ. ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಲೇಖಕಿಯರಿಗೆಲ್ಲ ಅವರು ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನೇ.

ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕಿಯರಲ್ಲಿ ಎಂ. ಕೆ. ಇಂದಿರಾಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸನಿಹವೆನಿಸುವ ವಾಣಿಯವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಮೈಸೂರಿನ ಘಮ. ಮೈಸೂರಿನ ಮನೆಗಳ ಗೃಹಕೃತ್ಯ ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆವರಣ, ಮಾತುಕತೆ, ನಿತ್ಯದ ಕಷ್ಟಸುಖ ಮತ್ತು ಅಡುಗೆಮನೆ. ಬಿಸಿಬೇಳೆ ಹುಳಿಯನ್ನವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದವರೇ ವಾಣಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿವೇಣಿಯವರಲ್ಲವೆ? ಎಂ. ಕೆ. ಇಂದಿರಾ ಅವರು ಎದುರಿಟ್ಟ ಮೃದುವಾದ ಮೆಂತೆದೋಸೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊಳಪಾಗಿ ಕರಗಿ ನೀರಾಗಿ (ಓದುಗರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರೂರಿಸುವ) ಹರಿವ ಹಸನಾದ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ? ಅದುವರೆಗೆ ಮದ್ರಾಸು ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಂತೂ ಹಳೇಮೈಸೂರಿನ ಆ ತಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಸವಿಯುವುದಿರಲಿ, ಅವುಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಲೇಖಕಿಯರಿಂದಾಗಿ ಅಡುಗೆಮನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತೋ, ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಹಿತ್ಯ 'ಅಡುಗೆಮನೆ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆಯಿತು. ಬಿಸಿಬೇಳೆ ಹುಳಿಯನ್ನ, ಮೈಸೂರ್ ಪಾಕ್ ಮುಂತಾಗಿ ಅಡುಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೇನು ತಯಾರು ಆಗುತ್ತೋ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೆಲ್ಲುತ್ತಲೇ ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ಆಡಲು ಆ 'ಯಜಮಾನರು'ಗಳಿಗೆ ದಾಷ್ಟರ್ವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತೋ! ಅಂಥ ಮೂದಲಿಕೆಗೂ ವಾಣಿ 'ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಜ ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗ ನಾವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬರೀತೀರೋದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಈ ಥರ ಮೂದಲಿಕೆ ಎದುರಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತೆ... ಒಂದು ದಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಇವರಿಂದಲೇ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತೆಪ್ಪುಗಾಗ್ಗಾರೆ' ಎಂದು ನಿರಾಳವಾಗಿ ನುಡಿದರಂತೆ.

ಮೆಲುದನಿಯಲ್ಲೇ ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಲೇಖಕಿ ವಾಣಿ, ಡಾ. ಹಾಮಾನಾ ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅಪ್ಪಟ 'ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕತೆಗಾತಿ'. ಏಳು ಕಥೆಗಳಿರುವ ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಕಲನ 'ಕಸ್ತೂರಿ'ಗೆ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯುತ್ತ 'ಇವರ ಸಹಜವಾದ ಲೇಖನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳದೊಂದಿಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅನುಪಮಾ ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಬದುಕಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ವಸ್ತು ಇರುತ್ತಿತ್ತು ... ಮಾನವತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಅವರ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಅಂಶ...' ಇವೆಲ್ಲದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಪಮಾ ವಾಣಿಯವರ ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು. ಅದು 'ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಯಿತು. 'ಬಹುಶಃ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂದರ್ಶನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಮೊದಲ ಲೇಖಕಿ ವಾಣಿಯವರು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅನುಪಮಾ. ಸಂದರ್ಶನ ನನಗಿನ್ನೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಹುಡುಕಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ವಾಣಿಯವರು ಒಮ್ಮೆ ಬರೆದದ್ದೇ ಅಂತಿಮ ಪ್ರತಿ. ಮತ್ತೆ ತಿದ್ದುವವರಲ್ಲ. ಅನುಪಮಾ ಕೂಡ ಹಾಗೆಯೇ, ಅವರ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಯೇ ಕೊನೆಯ ಪ್ರತಿಯೆಂದು ಕೇಳಿರುವೆ. ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವೇ ಕೆಲ ಬಿಡುವಿನ ಕ್ಷಣಗಳ ಸೀಳಿನಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಕುಳಿತವರಷ್ಟೆ ಈ ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕಿಯರೂ.

ವಾಣಿಯವರ ಬಳಿ 'ನೀವು ಆತ್ಮಕತೆ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ ಯಾಕೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ 'ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಯಾಕೆ ಹೇಳಿಕೋ ಬೇಕು? ಯಾರಿಗಾಗಿ? ಕೆಲಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೇಳುತ್ತ ಹೇಳುತ್ತ ನನ್ನಿಂದ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನೋವಾಗಿಬಿಟ್ಟರೆ ಸಹಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ' ಎಂದರಂತೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ಅಂತವೂ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬರೆದಿಡುವ ಶಿಸ್ತಿನ ಈ ಲೇಖಕಿ ಕೃತಿ ರಚನೆಯ ಆರಂಭದ ದಿನ ಮುಗಿದ ದಿನ, ಅಚ್ಚಾದ ವರ್ಷ, ಸಿಕ್ಕಿದ ಸಂಭಾವನೆ, ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಾಗದದ ಗುಣ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ.

ಸುಮಿತ್ರಾ, ಕಮಲಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕಂಠ, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಶ್ಯಾಮಸುಂದರ್ ಎಂಬ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ತುಂಬು ಸಂಸಾರವಂದಿಗರು, ವಾಣಿ. ಅಜ್ಜಿ, ತಾವು ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮನ್ನು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಆಡಲು ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲೇ ಏನೋ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಕೃಪಾಳ ನೆನಪು. ಪುತ್ರ ಶ್ಯಾಮಸುಂದರ್ ಅವರ ಮಗಳು ಕೃಪಾ;

ವಾಣಿಯವರ ಕೆಲ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಜೋಪಾನವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಅವರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ನಾಟಕಗಳು ಇವೆ ಅಂತವೂ.

ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ.ಯ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ದಶಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾಮಾನಾ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕಿಯರ ಸಮ್ಮೇಳನ ಸಂಘಟಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಣಿಯವರು ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ಆ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಸೇವಕಿಯಾಗಿ ದುಡಿದ ಖ್ಯಾತ ವಿಮರ್ಶಕಿ ಡಾ. ಎಚ್.ಎಸ್. ಸುಜಾತಾ ಅವರಿಗೆ ಅಂದು ವಾಣಿಯವರ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಅವರ ನಿಕಟವರ್ತಿಯಾದರು. ವಾಣಿಯವರಿಗೆ ೨೦.೯.೭೫ ರಂದು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಟ್ಟ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಾಣಿಯವರ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಪತಿ ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರೂ ಬಂದಿದ್ದರಂತೆ. ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿದರಂತೆ. ಅಂದು ಅಭಿನಂದನ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ ಸುಜಾತಾ ಅವರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿವೆ.

ಅದೇ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ, ೧೯೭೬; ಪತಿ ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರು ರಸ್ತೆ ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಮುಂದೆ ಕೆನಡಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡ ಸುದ್ದಿ. ಆಘಾತದ ಮೇಲೆ ಆಘಾತದಲ್ಲಿ ವಾಣಿ ನಲುಗಿದರು. ಆದರೂ ಲೇಖನ ಕತೆ ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಆಗದು ಎನ್ನದೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೂಲ ನೆಲೆಸೆಲೆಯೇ ಆಗಿತ್ತಲ್ಲವೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವೂ. ಏನಂದರೂ ಬದುಕಿನ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಚಿಂತೆಗಳಿಂದ ಒಳಗೊಳಗೇ ಕುಸಿಯುತ್ತ ಹೋದರು ವಾಣಿ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಪಕ್ಷಾಘಾತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸದೆ ೧೪.೨.೧೯೮೮ರಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಂಟೂವರೆಗೆ ಕಣ್ಮಚ್ಚಿದರು.

ಈಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನೂರೊಂದು ವರ್ಷ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದ ಈ 'ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಲೇಖಕಿ' ಭೌತಿಕವಾಗಿ ನಮ್ಮೊಂದಿಗಿಲ್ಲ. ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಿರಂತನ ಪ್ರೀತಿಯ ಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಅವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಶತಮಾನ ಕಳೆದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದಿಸುತ್ತವೆ.

***

ತಿರುಗಾಟ ದಿನಚರಿ

ಮಂಜುನಾಥ ಕಾಸರಗೋಡು

ನೀನಾಸಮ್ ತಿರುಗಾಟ ಈಗ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ನಟರೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತ, ಅದನ್ನು ಮಿತ್ರರೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇಗ ಮಾತುಕತೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸೀತೆ !!!

(ನವೆಂಬರ್ ೨೭, ೧೯೯೮)

ನೀನಾಸಂ ತಿರುಗಾಟದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೀತಾ ಇರೋದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ನನಗಾದ ಅನುಭವವೊಂದನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅಂತ ಅನ್ನಿಸ್ತು.

ತಿರುಗಾಟದ ನಾಟಕಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಚಿಂದೋಡಿ ಲೀಲ ರಂಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡವು. ನಮ್ಮ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದುದು, ಚಿಕ್ಕ ಕುಟುಂಬವೊಂದು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ 'ಚಾಣಾಕೈ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಚಿಕ್ಕ ಹೋಟೆಲ್ ನಲ್ಲಿ. ಪ್ರೀತಿ ಸೇರಿಸಿ ಬಡಿಸಲ್ಪಡುವ ಖಾದ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ದಿನ ನಾವು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ನಾಟಕ 'ಆಶ್ಚರ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ' - ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ್ದು. ನಾಟಕ ನೋಡಿದವರಿಗಂತೂ ಅದು ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಆ ಕುಟುಂಬದ ಮನೆಯೊಡೆಯನ ಮಡದಿ ಪೂರ್ತಿ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿಹೋಗಿದ್ದು, ನಾನು ರಾಮನ ಪಾತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಗೆಳತಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಸೀತೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಗಿಸಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೋದವು.

ಊಟದಾನಂತರ ತಂಡದವರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಊಟ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಂತಿದ್ದೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಇದ್ದಳು. ಮೊದಲೆರಡು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತಾಡಿಸಿದ್ದ ಅಮ್ಮ ಆಗ ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ನೋಡಿ ನಗಲಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತಿಭಾಗೆ " ಸೀತಮ್ಮ..

ಸುಸ್ತಾಯ್ತೇನವ್ವ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಕೆ.ಜಿ.ಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಳಜಿ ಆ ಒಂದು ಮಾತಿನೋಳಿಗೆ ತಳುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ನನ್ನತ್ತ ಹುಸಿಮುನಿಸಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಯಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಭಾಳ ಹತ್ತಿರ ಮಾತಿಗಿಳಿದರು. “ಸೀತಮ್ಮ.. ಈ ರಾಮನ್ನ ನಂಬಾಕ್ ಹೋಗ್ವಾಡ” ಅಂದ್ರು. ನಾವಿಬ್ಬೂ ಮುಖ ಮುಖ ನೋಡಿಕೊಂಡೆವು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾದರೂ ನಂತರ ಸಾವರಿಸಿಕೊಂಡು ನಕ್ಕೆವು. ನಗುವಿನ ಅಲೆಯೊಳಗೆ ಪ್ರತಿಭಾ “ಯಾಕೆ” ಎಂದವರನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, “ನೀನಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದೂ ನಿನ್ನ ಮಾಲೆ ಅನುಮಾನ ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ ಅದಿಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನ ನಂಬಾಕ್ ಹೋಗ್ವಾಡ” ಅಂತದ್ದು. ಅವರು ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ನಟನ ಮಧ್ಯದ ಅಂತರವನ್ನೂ ಮರೆತು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಒಮ್ಮೆ ವಿಚಿತ್ರ ಅನ್ನಿಸಿತ್ತು. ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗೆಳತಿ “ಅಮ್ಮ, ಹಾಗಿದ್ದೂ ನೀವು ರಾಮನನ್ನು ಪೂಜೆ ಮಾಡ್ತೀರಲ್ಲ !!!” ಅಂತ ಹಾಕಿದ ತಿರುಗು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರ, ಮರುತ್ತರ ನೀಡದಂತೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿತ್ತು. “ನನ್ನ ಮನೆಯವಿಗೋಸ್ಕರ ನಾನು ರಾಮನನ್ನ ಪೂಜೆ ಮಾಡ್ತೀನಿ” ಅಂತ ಅವರಂದಾಗ ಸೀತೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ ಅವರೊಳಗೆ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸಿತ್ತು..!!

ಜನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯತ್ತ ವಾಲುತ್ತಿರುವ ಈ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆಯ ಹೊಳಪು ಒಂದುಸಲ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಮಿಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ನಾನು ರಂಗಭೂಮಿಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡ್ಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವೊಂದು ವಾಕ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು...

ಹಂಪಿಯನ್ನು 'ನೋಡಲು' ಹೋಗಿದ್ದೆ

(ದಶಂಬರ 28: ಬಳ್ಳಾರಿ)

‘ಹಂಪಿ’ ನೋಡಲು ಹೋಗಿದ್ದೆ....!!

ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಹಂಪಿ ಉತ್ಸವದ ಹಳೆಯ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತಾ, ಹಂಪಿಯ ಹಂಪಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ, ನೆಮ್ಮದಿಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಹರಡಿ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಧೂಳಿಗೆ ನನ್ನ ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಚಂದವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದ್ದೆ. ಶಾಲಾ ಪ್ರವಾಸದ, ರೈಲು ಬಂಡಿಯಂತಿದ್ದ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿದ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಲು ಯಾಮಾರಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಕಾಲ ಕೆಳಗಿಂದಲೇ ನುಸುಳುತ್ತಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಅವರಿಗಿದ್ದದ್ದು ಅದೆಂತಹುದೋ ಸಂಭ್ರಮ. ಆದರೆ ಅವರ ಹಿಂದೆ ತಲೆ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುತ್ತಾ ಓಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಪಾಡು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನಿಗೇ ಪ್ರೀತಿ....! ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಕಿಕ್ಕಿಸುವ,

ವಿವರಣೆ ನೀಡುವವರ ಮಾತಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯೊಂದಿಗೆ ತಲೆದೂಗುವ, ಗಂಟಲಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಏನೋ ಒಟ್ಟು ಅರಚಾಡುವ, ಏನು ನೋಡಬೇಕು ಎಂದು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಗದ್ದಲದ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ನೈವೇದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಸಪ್ಪಗಾಗಿದ್ದ. ಅರ್ಚಕರ ಮುಖ ಮಾತ್ರ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೀರಿ ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಭಾಗದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಕೆಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದ ಮುಂದಿನ ಗೋಪುರದ ನೆರಳು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದೆ ನೋಡುಗರನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದಲೂ ಕೂತೇ ಇದ್ದ ಉಗ್ರನರಸಿಂಹ ಈಗಲೂ ಹಾಗೆ ಇದ್ದ. ದುಷ್ಟಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಅಂತ ಆಯುಧವಾಗಿಸಿದ ಉಗುರುಗಳ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕೈಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೂ ಹಾಗೇ ಕೂತಿರುವ ಅವನ ತಾಳ್ಮೆಗೆ ನಾನು ಏನು ಹೇಳಲಿ...? ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಶಿವಪ್ಪ ಲಿಂಗದೊಳಗೆ ಸೇರಿದ್ದ. ‘ಶಿವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ (ಲಿಂಗದ) ನಾಣ್ಯ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಅಂದುಕೊಂಡದ್ದು ಆಗುತ್ತದೆ’ ಅನ್ನೋ ನಂಬಿಕೆಯಂತೆ. ನಾನೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಎಸೆದ ನಾಣ್ಯ ಶಿವನ ತಲೆ ಮೇಲಿಂದ ಹಾರಿ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಜಾರಿ ಪಾದ ಸೇರಿತ್ತು. ನಾಣ್ಯ ಎಸೆಯಬೇಕಾದರೆ ನಾನು ಏನೂ ಅಂದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೇ ಅದರ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕದ ಬಗ್ಗೆ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ನೆಲ ಮಾಳಿಗೆಯೊಳಗಿದ್ದ ಶಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾವಲಿಗಳ ಗುಂಪೊಂದು ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟು ಜೋಕಾಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಂದಿದ್ದ, ಮುಖ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನಂದಿಯ ಕಿವಿಯಲ್ಲೂ ಜನ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ವಿಶೇಷ ಅನ್ನಬೇಕೋ, ವಿಚಿತ್ರ ಅನ್ನಬೇಕೋ ಅಂತ ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾದೆ. ಇತ್ತ ಕಡೆ ಪದ್ಮ ಮಹಲಿನ ಅಂದಕ್ಕೆ ಧೂಳು ಅಂಟಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಭಿತ್ತಿಯಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ರಾಮನ ನಡೆ ರಾಮಾಯಣದ ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯದಂತಿತ್ತು. ಕುಸಿಯದೇ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಕಾವಲು ಗೋಪುರಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಕ್ಯಾಮರಾ ಕಣ್ಣುಗಳು ತನ್ನ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಷ್ಟು ದೂರಕ್ಕೆ ಕತ್ತು ಚಾಚಿದರೂ ಕೆಡಹಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಯಾ ಉಡುಗಿಹೋದ ಮಂಟಪಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ತಮ್ಮ ಗತವನ್ನು ಮೌನವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರ ನಡುವೆ ನನ್ನ ಗಮನ ಸೆಳೆದದ್ದು ಒಂದಂಶ. ಹೊರದೇಶದ ಪ್ರಜೆಗಳಿದ್ದ ಗುಂಪೊಂದು ಹಾಳು ಬಿದ್ದ ಗುಡಿಯೊಂದರೊಳಗೆ ಕೂತಿತ್ತು. ಕೂತಿತ್ತು ಅಷ್ಟೆ ಮಾತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ

ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೇಳಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂಥರಾ ಮೌನದ ಮೊರೆ ಹೋದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹಂಪಿಯ ವಿಸ್ತಾರ ವೈಭವದ ಮುಂದೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಂಡಿಯೂರಿ ತಮ್ಮ ಸೋಲೊಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅಂತ ಅನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ಮಂಟಪದ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರೇಮ ಸೂಚಕ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಒಳ ಚುಚ್ಚಿ ಹೊರಬಂದ ಬಾಣಗಳ ಬುಡ ತುದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರೇಮಶಾಸನ ಕೆತ್ತಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಮನಸ್ಥಿತಿಗೂ ಅವರಿದ್ದ ರೀತಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ನನಗೆ ಕಂಡದ್ದು ಅಜ ಗಜ ಅಂತರ.

ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನಾನು ಗಾಬರಿ ಬಿದ್ದದ್ದು ಹಂಪಿಯ ರಾಜಾಂಗಣ ವನ್ನು ನೋಡಿ. ನೆಲಮಾಳಿಗೆ, ಕಲ್ಯಾಣಿ, ಕಲ್ಲಿನ ಸಾಲು ಚಿಪ್ಪರಗಳು, ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬ, ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿನ ಜಲ ವಾಹಕಗಳು ಮತ್ತು ಜಲ ಬಂಧಕಗಳು. ಇಂತಿದ್ದವುಗಳು ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮೀರಿದ ಅಂಶಗಳು. ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸುತ್ತ ನೋಡಿದಾಗ ಕಂಡ ಅವಶೇಷಗಳ ರಾಶಿ, ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ನನ್ನ ಮೈಯನ್ನು 'ಜುಂ' ಅನ್ನಿಸಿತ್ತು. ಅವುಗಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸೋತೆ. ಮುಂದೆ ಹೋದದ್ದು ರಾಣಿ ಸ್ನಾನಗೃಹದ ಕಡೆಗೆ. ಸ್ನಾನಗೃಹಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದರೊಳಗಿನ ಈಜುಕೊಳದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಮನಃಪಟಲದಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯೊಬ್ಬಳು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆ ಉಟ್ಟಿದ್ದ ಕಲ್ಪಿತ ಸ್ವಪ್ನ ಸುಂದರಿ ಅವಳು. ಸ್ನಾನಗೃಹದಿಂದ ನಮ್ಮ ತ್ರಿಚಕ್ರ ವಾಹನ ದೌಡಾಯಿಸಿದ್ದು ವಿಠಲನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಗಳ ಚಂದಕ್ಕೆ "ವ್ಯಾ.!!" ಅಂತನ್ನದೇ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ದೇಗುಲದ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕದ ಮುಖಪುಟದ ಮೇಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲಿನ ರಥ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಜನ ಸೇರಿದ್ದ ವಿಠಲನ ದೇಗುಲದೊಳಗೆ ವಿಠಲನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅವನರ್ಧಾಂಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಠಲನೇ ಇಲ್ಲದ ಪೀಠ ಕೂತೆದ್ದು ಹೋದ ಖಾಲಿ ಕುರ್ಚಿಯಂತೆ ಅನಾಥವಾಗಿತ್ತು. ವಿಠಲನನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದವರಿಗೆ ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲಿನ ರಥವನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂಗೀತ ಮಂಟಪದ ನಾದ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ನಾದ ಕೇಳಬೇಕು ಅಂತ ಹೋದವನಿಗೆ ನಿರಾಸೆ ಕಾದಿತ್ತು. ಎರಡಾನೆ ಗಾತ್ರದ 'ಸಾಸಿವೆ ಕಾಳು ಗಣಪತಿ' ಹೆಸರಿನ ಜೊತೆ ತನ್ನ ವೈರುಧ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವಿಷ್ಟನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಸಂಜೆಗೆಂಪು ಆಗಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪಸರಿಸತೊಡಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಟಪಗಳ

ಕಂಬಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸೂರ್ಯ ಜಾರುತ್ತಾ ದಿನಕ್ಕೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಹೋಗಬೇಡ ಅಂತ ನಾನಂದರೆ ಅವನು ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಯಾನೆ..? ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊರಟು, ಮುಂದಿನ ಸಲ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಇರಲಿ ಅಂತ ಹಂಪಿಯ ಪರಿಚಯ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಹುಟ್ಟಬಾರದೇ...? ವಿಜಯನಗರದ ಆ ವೈಭವ ಮತ್ತೆ ಮರುಕಳಿಸಬಾರದೇ..? ಆ ಭವ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಗಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲಿಗಳೊಳಗೆ ಚಿನ್ನ, ಮುತ್ತು, ವಜ್ರ, ವೈಷ್ಣೋರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಳೆದು ವರಾಹಾಟ ವರಾಡುವುದನ್ನು ನಾನನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿ ಕಣ್ಣುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೇ...? ಎಂಬಂತೆಲ್ಲಾ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಸ್ಸಿನ ಸೀಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂತು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರ ನೋಡಿದಾಗ ಹಂಪಿಯ ದಾರಿದೀಪಗಳು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. "ಛೆ..ಹಂಪಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಂತ ಬಂದು ಏನೂ ನೋಡೋದಕ್ಕಾಗದೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ" ಎಂಬ ಬೇಸರ ಏಳು ಹೆಡೆಯ ಹಾವಿನಂತೆ ನನ್ನ ತಲೆಯೊಳಗೆ ತನ್ನ ತಲೆಯೆತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೆಂದೂ ಅನುಭವಿಸದ ತೃಪ್ತಿಯೊಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶಾಂತವಾಗಿಸಿತ್ತು.

***

ನೀನಾಸಮ್ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು - ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೧೮

೧೬ ಜುಲೈ: ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೆನಪಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ: ಉಪನ್ಯಾಸ: ಶ್ರೀ ಹರೀಶ್ ಹಂದೆ, 'ಸುಸ್ಥಿರತೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆ?' ಅದೇ ದಿನ ಸಂಜೆ: ನೀನಾಸಮ್ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ: ಈಡಿಪಸ್: ಸೊಫೋಕ್ಲಿಸ್ ನಾಟಕ: ಅನುವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೇಶನ: ಗಣೇಶ ಮಂದರ್ತಿ.

೨೪, ೨೫, ೨೬ ಜುಲೈ: ಯಕ್ಷಗಾನ ತಾಳಮದ್ದಲೆ ಗೋಷ್ಠಿ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು: ಕರ್ನಾಟಕ ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ; ಪ್ರಸಂಗ - ಇಂದ್ರಚಿತ್ರ, ಪಾದುಕಾ ಪ್ರದಾನ, ಭೀಷ್ಮ ಪರ್ವ; ಭಾಗವತರು: ರಮೇಶ ಭಟ್, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಅಮ್ಮಣ್ಣಾಯ, ಡಾ. ಎಂ. ಪ್ರಭಾಕರ ಜೋಷಿ, ಉಮಾಕಾಂತ ಭಟ್, ಸರ್ಪಂಗಳ ಈಶ್ವರ ಭಟ್, ವಾಸುದೇವ ರಂಗಭಟ್, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಕಲ್ಕಾರ್, ಸಂಕದಗುಂಡಿ ಗಣಪತಿ ಭಟ್. ಆತಿಥಿಗಳು: ಪ್ರೊ. ಎಂ.ಎ. ಹೆಗಡೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಕಾಶಿ.

೨೮ ಅಕ್ಟೋಬರ್: ಕಲಾಗಂಗೋತ್ರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು: ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ: ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಿರ್ದೇಶನ: ಡಾ. ಬಿ.ವಿ. ರಾಜಾರಾಂ, ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ: ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಚಂದ್ರು.

೧೧, ೧೨ ಡಿಸೆಂಬರ್: ಗಿಲೋಗಿಲೇರಿ, ಮುಂಬಯಿ ತಂಡದಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು: ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಕೊಕೊನಟ್, ಕತೆಗಳ ಗಾದಿ, ನಿರ್ದೇಶನ: ಶೈಲಿ ಸತ್ಯ.

ಮಾತುಕತೆ ೧೨೨-೧೨೮

ನೀನಾಸಮ್ ಹೆಗ್ಗೋಡು (ಸಾಗರ) ಕರ್ನಾಟಕ ೫೨೨ ೪೧೨

ದೂರವಾಣಿ: ೦೮೧೮೩-೨೬೫೬೪೬

www.ninasam.org

ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಸಾರದ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಸಂಪರ್ಕಪತ್ರ
(ಫೆಬ್ರವರಿ-ಮೇ-ಆಗಸ್ಟ್-ನವೆಂಬರ್)

ಸಂಪಾದಕ: ಬಿ.ಆರ್. ವೆಂಕಟರಮಣ ಐತಾಳ
ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿ: ಟಿ.ಪಿ.ಅಶೋಕ, ಜಶವಂತ ಚಾಧವ್

ವಾರ್ಷಿಕ ವರ್ಗಣಿ: ಎಂಬತ್ತು ರೂಪಾಯಿ

ಅಕ್ಷರ ಜೋಡಣೆ: ಅಕ್ಷರ ಗಣಕ, ಹೆಗ್ಗೋಡು,
ಮುದ್ರಣ: ಸ್ಟ್ಯಾನ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಆಗಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್ ೨೦೧೮ □ ವರ್ಷ ಮೂವತ್ತೆರಡು
□ ಸಂಚಿಕೆ - ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು

೧.	ಗಾಂಧಿ ಕಥನ: ಡಿ.ಎಸ್. ನಾಗಭೂಷಣ	ಪುಟ ೦೧
೨.	ನೈತಿಕ ದ್ವಂದ್ವಗಳು: ಭಾರತೀಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳ ಒಳನೋಟಗಳು ಬಿಮಲಾಕೃಷ್ಣ ಮತಿಲಾಲ್, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ: ಪ್ರೊ. ಎಂ.ಎ. ಹೆಗಡೆ	ಪುಟ ೪೩
೩.	ಲೇಖಕಿ ವಾಣಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ವೈದೇಹಿ	ಪುಟ ೬೨
೪.	ತಿರುಗಾಟ ದಿನಚರಿ ಮಂಜುನಾಥ ಕಾಸರಗೋಡು	ಪುಟ ೭೬

MAATHUKATHE

August & November 2018 (Year 32 Issue 3&4)

Ninasam's Quarterly Newsletter

Published every February, May, August and November

Annual Subscription: Rs.80

FOR PRIVATE CIRCULATION

NINASAM HEGGODU (SAGARA) KARNATAKA 577 417

ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ

ಹೆಗ್ಗೋಡು (ಸಾಗರ) ಕರ್ನಾಟಕ - ೫೨೨ ೪೧೨

ಈಚಿನ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು

ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ: ಸಮಸ್ತ ಕಥೆಗಳು	
ಎಲ್ಲ ಕಥೆಗಳ ಸಂಕಲಿತ ಆವೃತ್ತಿ	ರೂ. ೪೮೦
ಕತೆ ಕತೆ ಕಾರಣ (ಕಥೆಗಳು - ವೈದೇಹಿ)	ರೂ. ೧೪೫
ಕರುಣಾಳು (ಕವನ ಸಂಕಲನ - ಸವಿತಾ ನಾಗಭೂಷಣ)	ರೂ. ೫೫
ನೆನಪಿನಿಂದಿನ ಬಾಳಚಿತ್ರಣವ (ತಂಗಿ ಸಾವಿತ್ರಮ್ಮನಿಂದ ಅಕ್ಕ ಮಂಕಾಳಮ್ಮನಿಗೆ ಪತ್ರಮಾಲೆ, ೧೯೩೦ರಿಂದ ೧೯೯೦ರವರೆಗಿನ ಕಥನಗಳು - ಸಂ: ಡಾ ವಿಜಯನಳಿನಿ ರಮೇಶ್)	ರೂ. ೧೩೫
ಮಾಲತೀಮಾಧವ (ಭವಭೂತಿ ಮಹಾಕವಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದ ಕನ್ನಡ ರಂಗರೂಪ) - ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ.	ರೂ. ೯೦
ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ - ಆದ್ಯರಂಗಾಚಾರ್ಯ)	ರೂ. ೫೮೦
ಫಾಚರ್ ಫೋಚರ್ (ಕಥಾಸಂಕಲನ - ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿ) - ವಿವೇಕ ಶಾನಭಾಗ	ರೂ. ೧೫೫
ಜಗದ ಜತೆ ಮಾತುಕತೆ (ಕವನಸಂಕಲನ - ಕಮಲಾಕರ ಕಡವೆ)	ರೂ. ೮೦
ನುಡಿಯೊಡಲು (ಭಾಷೆ-ತತ್ತ್ವ-ಕವಿತೆ ಕುರಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳು - ಮಾಧವ ಚಿಪ್ಪಳಿ)	ರೂ. ೧೦೦
ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಷೆಗಳು (ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಜನಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ: ಸಂಪುಟ ೧೪ ಭಾಗ ೩, ಪ್ರಧಾನ ಸಂ: ಗಣೇಶ ದೇವಿ, ಸಂ: ರಾಜೇಶ್ವರಿ ಮಹೇಶ್ವರಯ್ಯ, ಎಚ್.ಎಂ. ಮಹೇಶ್ವರಯ್ಯ)	ರೂ. ೨೦೦
ವೈದೇಹಿ ಕಥೆಗಳು ೧೯೭೯-೨೦೧೬ (ಈವರೆಗಿನ ಕಥೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)	ರೂ. ೨೦೦
ಅಂದಿನ ರಾಮನ ಮುಂದಿನ ಕಥೆ (ಉತ್ತರರಾಮಚರಿತದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ: ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ.)	ರೂ. ೧೦೦
ರಂಗಪ್ರಪಂಚ (ಪರಿಷ್ಕೃತ ಆವೃತ್ತಿ, ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ.)	ರೂ. ೫೦೦
ಬಾಲರಾಮಾಯಣ (ರಾಜಶೇಖರನ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕದ ದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ: ಎಂ.ಎ. ಹೆಗಡೆ)	ರೂ. ೨೨೦
ಚಿತ್ರದ ಕುದುರೆ (ಲೇಖನ ಸಂಕಲನ: ಅಕ್ಷರ ಕೆ.ವಿ.)	ರೂ. ೨೦೦

ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನದ ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಪುಸ್ತಕದಂಗಡಿ

www.aksharaprakashana.com

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡಿ

second cover ←
Third cover →